واتموا الحج والعمرة لله (القرآن)

د حج او عمرې

مسنون طریقه

اللهم لبیک

تالیف

فضیلة الشیخ ابو محمد امین الله البشاوری

حَفِظَهُ اللّٰهُ تعالیٰ

واتموا الحج والعمرة لله (القرآن)

د حج او عمرے

مسنون طریقه

تالیف

فضیلة الشیخ ابو محمد امین الله البشاوری

حفظه الله تعالی

المكتبة المحمدية

مینګل مارکیټ ګنج - پشاور Mob: 0301-8828402

جمله حقوق محفوظ دی

د کتاب نوم ———— د حج او عمرے مسنون طریقه

د مؤلف نوم ———— شیخ ابو محمد امین الله بشاوری حفظه الله

سنهٔ طباعت اول ایډیشن ذی القعده : ۱٤۲٦ هـ

سنهٔ طباعت دویم ایډیشن شعبان ۱٤۳۲/۲۰ هـ

تعداد ———— ۱۱۰۰

کمپوزنګ وتصحیح ابو زهیر سیف الله عفی عنه

اخراج ———— ابو سلمان حضرت محمد عفی عنه

ناشر

مکتبه محمدیه

بیرون ګنج ګیټ منګل مارکیټ پیښور

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله وصحبه اجمعين :

امابعد : د كتاب پدې طبع (ايډيشن) كښې بعضې ضروري مسائل چه مخكښې كتاب كښې نۀ وو - د بعضې ملګرو په مشوره - اضافه كړې شول. الله تعالى دې ددې فائده نوره هم عامه كړي. آمين.

ابو محمد امين الله البشاوري.

ذو القعده : ١٤٢٦/١٢ هـ -

○○○○○○○

بسم الله الرحمن الرحيم

تمهید

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ فَرَضَ عَلٰی عِبَادِهٖ فَرَائِضَ وَحَدَّ لَهُمْ حُدُوْدًا وَسَكَتَ عَنْ اَشْيَاءَ رَحْمَةً بِهِمْ لَا نِسْيَانًا بَلْ مَغْفِرَةً وَاِحْسَانًا، وَمِنْ اَهَمِّهَا الْفَرَائِضُ الْخَمْسَةُ الْمَذْكُوْرَةُ فِیْ حَدِيْثِ ابْنِ عُمَرَ رَضِیَ اللهُ عَنْهُمَا الَّذِیْ رَوَاهُ فِی الصَّحِيْحَيْنِ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ بَلَّغَ عَنِ اللهِ مُرَادَهٗ بِاَوْضَحِ بَيَانٍ وَاَتَمِّ تِبْيَانٍ، تَرَكَهُمْ عَلَی الْمَحَجَّةِ الْبَيْضَآءِ لَا يَزِيْغُ عَنْهَا اِلَّا هَالِكٌ وَعَلٰی آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَتْبَاعِهٖ اِلٰی يَوْمِ التَّنَادِ۔

اما بعد :

په هر قسم علم کښے کتابونه لیکلے شویدی او په هره مسئله پوره پوره کتابونه مسطور دی لیکن مونږ دا رساله د حج د بعضے احکامو په بیان کښے اولیکله ځکه چه شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله فرمائیلی دی چه د مسائلو په اعتبار سره په عباداتو کښے حج ګران عبادت دے، اګرکه پدے باب کښے ډیر کتابونه شته لیکن صحیح کتابونه په عربئ ژبه کښے دي او اردو کښے هم شته لیکن بعضے ډیر اوږده او بعضے ډیر مختصر دی او په اکثرو کښے د

بدعاتو اثبات هم شویدې۔

ځمونږ دا رساله به ان شاء الله تعالی تاسو ته د کتاب د حوالې او د کتاب د نوم سره سره هغه احکام پیش کوی چه هغه د رسول الله ﷺ یا د صحابه کرامو ؓ نه ثابت وی۔

او ددې سره سره به زه هغه بدعات هم لیکم چه د حج په مراسمو کښې ئې خلق کوی، ځکه چه کله عبادت په داسې طریقه اوشی چه هغه د سنت مطابق وی او بدعت په کښې نه وی نو هغه د الله په دربار کښې ښه قبلیږی او دیته احسن عمل وائی۔

پدې رساله کښې یوه مقدمه او څلورو بابونه او یوه خاتمه ده۔

مُقَدِّمَة

پدې مقدمه کښې درې بحثونه دي

اول بحث د حج او د عمرې او د مسجد حرام او د مسجد نبوی د فضائلو په بيان کښې دے۔

١- فوائد الحج والعمرة :

يعنې د حج او عمرې فائدې چه د هغې په معلومولو کښې د نيت صحيح کيدل راځی او احتساب په عمل کښې پيدا کيږی، دارنګه د عمل سره شوق پيدا شی، دغه فائدې زه د آياتِ قرآنيه او د احاديث د رسول الله ﷺ نه راخلم او صرف په حواله اکتفاء کوم بتوفيق الله تعالى وعونه۔

په حج کښې ايمانی، اخلاقی، ثقافتی او اجتماعی، سياسی او دنيوی فائدې شته۔ الله تعالى فرمائی : ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾ چه حاجيان خپلو فائدو ته حاضر شی۔

١- صحيح حج سبب د جنت دے .

٢- سبب د مغفرت دے۔ [رَجَعَ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ]. (بخاری مسلم).

٣- پرله پسې حج او عمره کول فقر ختموی .

٤- دارنګه ګناهونه ختموی (ترمذی)۔

٥- حج د ايمان او د جهاد نه روستو افضل عمل دے۔ (بخاری

ومسلم)۔

٦- د الله تعالى حكم اداء كول دى :

﴿ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ﴾ .

۷- د نبی علیه السلام اتباع ده۔

۸- حاجی ته په هره تسبیح او تکبیر او تهلیل باندے زیرے ورکول کیږی۔ (ترغیب وترهیب)۔

۹- حج مخکنی ټول ګناهونه ختموی تردے چه حقوق العباد لیکن که پردے مال ورسره وی نو واپس کول د مال خپل مستحق ته ضروری دی۔ (صحیح مسلم وابن خزیمه)۔

۱۰- حج جهاد د هر ضعیف انسان دے۔ (طبرانی، عبد الرزاق)

۱۱- د زنانو دپاره حج ، جهاد دے۔

۱۲- د اسلام یو عظیم رکن دے۔

۱۳- پرله پسے حج او عمره عمر ډیره وی۔ (بیهقی)۔

۱٤- حاجی به د خپلے کورنئ خلقو دپاره سفارش کوی۔ په یو ضعیف روایت کښے راغلی دی چه د څلور سوه کسانو سفارش به کوی۔ (مسند البزار)۔

۱۵- په هر قدم د اوښانو د حاجی باندے یوه نیکی لیکل کیږی او یوه ګناه لرے کیږی او یوه درجه اوچتیږی۔ (ابن حبان)۔

۱٦- د حاجی او معتمر دعاء قبلیږی ځکه د الله تعالی میلمانه دی۔ (بزار، ابن ماجه، ابن حبان)۔

۱۷- او که دے استغفار غواړی الله تعالی ورته بخښنه کوی۔

(نسائی) ۔

۱۸- او حاجی چه د چا دپاره بخښنه اوغواړی هغه هم الله تعالی بخښی۔ (الحاکم، ابن خزیمه)

۱۹- په دوه رکعاتو د طواف د یو مرئے(غلام) آزادولو ثواب ملاویږی۔

۲۰- صفا مروه کښے سعی باندے او یا (۷۰) مریانو ثواب۔

۲۱- د عرفے په ورځ الله تعالی آسمان د دنیا ته راځی او ټولو حجاجو ته - او دوی چه د چا دپاره سفارش کوی - بخښنه کوی۔

۲۲- د جمراتو په یو یو ګذار باندے یوه کبیره هلاکونکی ګناه معاف کیږی۔

۲۳- قربانی ذخیره کیږی د الله تعالی په نزد۔

۲٤- د سر خرئیلو په هر ویخته باندے یوه ګناه معاف او نیکی لیکل کیږی۔

۲۵- او طواف چه کله کوی نو ټول ګناهونه به دے معاف وی او یو ملائك به تا ته وائی، د سره عمل شروع کړه۔ دا روایت طبرانی، ابن حبان راوړیدے ۔

(مجمع ٤/ ۲۷٦۔ المطالب العالیه - ۸٤، ۵۰۷، باسناد لابأس به)۔

۲٦- دارنګه په یو یو ویخته چه په زمکه پریوځی د قیامت په ورځ به نور ملاویږی۔

۲۷- که حاجی او عمرے والا چرته لاره کښے مړ شی نو تر قیامته به هغه له د حج او عمرے اجر لیکل کیږی۔ (ابویعلی)۔

۲۸- او الله تعالی په عرفات والو باندے دارنگه په طواف والو
ندے فخر کوی (طبرانی، بیهقی)۔

۲۹- د حاجی او عمرے والو ذمه واری الله تعالی اخستے ده که
ر شی جنتی به وی او که واپس راشی نو اجر او یا غنیمت به
وړی (طبرانی فی الاوسط)۔

۳۰- دارنگه حساب به ورسره نه کیږی۔

۳۱- دارنگه قیامت کښے به تلبیه حالت کښے راپاڅیږی
(بخاری، مسلم)۔

۳۲- نفقه په حج کښے په اووه سوه (۷۰۰) چنده ده۔
(رواه احمد باسناد حسن)۔

۳۳- په رمضان کښے عمره د حج مقدار ثواب لری بلکه د
سول الله ﷺ سره د حج کولو ثواب لری۔

۳٤- حج هم سبیل الله دے (ابوداؤد)۔

۳۵- د تلبیه ویونکی دپاره هر څوك گواهی ورکوی ښی او
ڃپ طرف والا۔ [رزین، ابن ماجه، ترغیب]۔

۳٦- په تلبیه او تکبیر کښے د جنت زیرے دے (طبرانی)۔

۳۷- د طواف اجر په مقدار د مرئی (غلام) آزادولو دے۔

۳۸- د حجر اسود او رکن یمانی مسح کول د گناه د رژیدلو
سبب دے۔ (ابن حبان)۔

۳۹- **یوه عظیمه** فائده دا ده چه مسجد حرام کښے یو مونځ
به یو لاکھه دے او مسجد نبوی کښے یو په زر باندے دے۔

(عبد الرزاق، ابن حبان) ۔

۴۰ – په طواف کښې د الله تعالی په رحمت کښې داخلیدل د
(ابن ماجه) ۔

۴۱ – د حجر اسود ګواهي به وی په هغه چا چه ښکل کړے ئ
وی په حق باندے۔ (ابن حبان) ۔

۴۲ – دارنګه رکن یمانی به هم ګواهي ورکوی۔ (طبرانی) ۔

۴۳ – د ذوالحجے په ابتدائی لس ورځو کښې نیک اعمال ډې
اجر لری۔ (بخاری)۔

۴۴ – د عرفے په ورځ اکثر خلق د اور نه آزادولے شی ۔
[ابن خزیمه، ابویعلی]۔

۴۵ – شیطان په ورځ د عرفے باندے سخت غصه او ذلیل وی ځک
د الله تعالی رحمت نازلیږی او لوئی لوئی ګناهونه معاف کیږی۔

۴۶ – په رمی الجمار یعنی شیطان ویشتلو کښې د ابراهیم علی
السلام اتباع ده۔ (ابن خزیمه)۔

۴۷ – د سرخریونکی دپاره رسول الله ﷺ د رحمت دعا کړیده
[اَللّٰهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِیْنَ۔ بخاری] ۔

۴۸ – د زمزم د اوبو ډیرے فائدے دی لکه د هر مرض او جهل ا
بے تقوائی دپاره علاج دے۔ (طبرانی، ابن حبان)۔

۴۹ – په حج کولو سره سړے د یهودیت او نصرانیت د مرګ ن
بچ کیږی۔ (بیهقی، مشکاة) ۔

۵۰ – الله تعالی فرمائی : کوم انسان چه ما ورته مال ورکړے و

او هر پنځه کاله کښې حج نه کوی نو محروم دے یعنی د هر خیر نه۔(ابن حبان باسناد صحیح)۔

۵۱- د مسجد قباء زیارت او هلته دوه رکعاته مونځ د عمرے په مقدار اجر لری .هره ورځ۔ (احمد، نسائی)۔

۵۲- په مدینه کښې که څوك مړ شو هغه دپاره خصوصی شفارس د رسول الله ﷺ شته۔ (مسلم)۔

۵۳- دا قسم نور فوائد هم په کښې شته لکه دعا قبلیدل لړ وقت کښې ډیرے نیکیانے جمع کول، د الله تعالی د محبت نښه ده، دارنګه د هدایت ذریعه ده، دارنګه د حج او عمرے په وجه د د نیا بقا ده ﴿ قِيَامًا لِلنَّاسِ ﴾ او بے شماره فوائد لکه ایمان تازه کول وغیره پکښے شته لیکن په شرط ددے چه شعور او فکر سره حج څوك اوکړی۔ اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا زِيَارَةَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ آمين۔

د حرمینو فضیلت

۱- حدیث کښے راځی، نبی کریم ﷺ فرمائی :

لَا تَشُدُّوا الرِّحَالَ اِلَّا اِلٰی ثَلٰثَةِ مَسَاجِدَ، اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ وَالْمَسْجِدُ الْاَقْصٰی وَمَسْجِدِیُ هٰذَا۔ (بخاری، مسلم)

ترجمه : د درے جماتونو نه غیر نورو جماتونو ته د عبادت دپاره سفر مه کوئ چه هغه مسجد حرام، مسجد اقصی او مسجد نبوی ﷺ دے۔ [بخاری ومسلم]۔

د حج مبرور (مقبول) فائده او علامه

د ابو هریره رضی الله عنه نه روایت دے دا فرمائی د رسول الله ﷺ نه تپوس اوشو چه کوم یو عمل بهتر دے ؟ رسول الله ﷺ اوفرمائیل : په الله او رسول باندے ایمان راوړل، دا بهترین عمل دے۔ بیا ترے تپوس اوشو چه بیا کوم عمل بهتر دے ؟ هغه اوفرمائیل : جهاد فی سبیل الله۔ بیا ترے تپوس اوشو، بیا کوم یو عمل بهتر دے ؟ نو وے فرمائیل : حج مبرور بهتر عمل دے۔

[بخاری، مسلم]۔

د حج مبرور ثواب دا دے چه جنت ته انسان داخلوي حج مبرور دیته وائی چه گناه په کښے نه وی او حدیث کښے راځی :

[اِطْعَامُ الطَّعَامِ وَلِيْنُ الْكَلَامِ]۔

(د الله تعالی بندگانو ته خوراك ورکول او نرمے خبرے ورسره کول دی) نو د حج د مبرور کیدو دپاره یو څو گناهونو نه ځان ضرور ساتل پکار دی چه حج ئے مبرور شی :

۱ – اوله گناه : **شرک** دے چه دا بنیادی گناه ده مغفرت ئے نه کیږی ترڅو چه توبه دے ویستلے نه وی۔ د شرك مثال دا دے لکه یاعلی مدد وئیل۔ یارسول الله مدد یا رسول الله اَغِثْنِیْ یا رسول الله یا بابا راورسیږے یا دا وئیل چه د فلانی ولی په مدد او طاقت مے دا کار اوکړو یا د اولیاؤ په نوم قسم او نذر کول یا د طاغوت قانون منل

او هغے ته ځان تسلیمول ځکه شرك سره هر عمل باطلیږی او خصوصا حج به دے باطل شی۔

۲- **دویمه** گناه : گیره خرئیل یا وړه کول دا یو عظیم جرم دے او داسے گناه چه په سفر او حضر او خوب او په ویخه او مسجد کښے او بهر د مسجد نه هر وخت سرے پرے گناهگار وی۔ او که دے حالت کښے مړے شوے نو بیا د خاتمے د خرابوالی علامه ده، د چا حج چه قبول نشی نو د هغے نښه دا ده چه گناه نه پریدی، بار بار ئے کوی۔

۳- دریمه گناه : د سرو گوته اچول دا په سړو حرامه ده۔

٤- څلورمه گناه : بے حیائی کول او په طواف او حجر اسود کښے د زنانو تیل کول چه دا ظلمِ عظیم دے او حال دا دے چه د نفلی طوافونو نه ځان حفاظت کښے ساتل زیات ضروری دي، بلکه په حج کښے نبی علیه السلام صرف درے طوافه کړیدی طواف قدوم، طواف فرض، اوطواف وداع نور نفلی طوافونه ئے ندی کړی پدے وجه بعضے علماء وائی چه حج کښے صرف دغه درے طوافونه عبادت دے باقی ضروری ندی، البته که نورو مسلمانانو ته تکلیف نه رسی نو بیا د نورو دلائلِ عامه نه د طواف استحباب معلومیږی (لیکن څوك چه نوی حج یا عمرے ته راځی هغوی ته د طواف موقع ورکول پکار دی او ځانله نور نوافل تلاوت وغیره کوه)۔ نو زمونږ په زمانه کښ په نفلی طوافونو خلق خپله حیاء برباده وی او حیاء ډیر ضروری شے دے۔

٥- پنځم: موبائل فون ځان سره ساتل او مطاف او طواف او مانځه کښې د هغې تلۍ (رنګ) راتلل سخته بې ادبي ده او عبادات بربادول دي دا ګناه دومره زياته ده چه څوك ئې ګناه هم نه ګڼړي۔

٦- شپږمه ګناه دا ده: خلقو سره بعد اخلاقي کول او ايذاء رساني کول دا هم ډير حجاج کوي او حال دا دې چه مسلمان ته د هغه مال او بدن او عزت ته ضرر رسول ګناهِ کبيره ده۔

٧- تصويرونه ويستل او د عرفات، منى، مزدلفه نه ميله جوړول او يا د ټي وي (آله مصوره) ته ځان وړاندې کول او لاسونه خوزول په مسجد کښې دننه ډيره بې وقاري ده۔

فائده: په يو اثر کښې راځي چه د رمضان او د جمعې ورځ او حج درې واړه قالب دي که دې کښې انسان صحيح استعمال شي نو ټول کال او هفته او ټول عمر به برابر وي او که ديکښې غلط استعمال شوې نو بيابه دې باقي زندګي خرابه وي۔

[كما فى اللمعة للسيوطى، والدين الخالص: ٦]۔

د ابو هريره رضى الله عنه نه روايت دې فرمائي: ما د رسول الله ﷺ نه اوريدلي دي چه فرمائيل ئې:

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ اُمُّهُ۔

[بخارى، مسلم]۔

ترجمه: چا چه حج اوکړو او د ښځو او نا فرمانۍ خبرې ئې اونکړې نو دا د ګناه نه داسې (پاك) راواپس شو لکه چه د مور نه د پيدا کيدو په وخت کښې د ګناه نه پاك وو۔

نوزه تولو حاجيانو ورونو ته درخواست کوم چه دا رساله په
ره توجه سره اوګوري او نورو ملګروته ددے دعوت ورکړي، دے
اره چه حج مو د الله تعالی په دربار کښے مبرور او مقبول شی۔
والله المستعانِ وهو نعم المعين۔

دويم بحث

د صحيح نيت

صحيح عقيدے او حلال مال په باره کښ دے

هر انسان چه د حج يا عمرے اراده اوکړي نو هغه لره د يو څو
برو لحاظ ساتل ضروري دي ځکه چه حج او عمره د جهاد په شان
ں۔ پدے کښے مال او نفس دواړه لګيږي او حديث کښے راځی :
حجُّ جِهَادُ كُلِّ ضَعِيْفٍ۔ (اخرجه ابن ماجه)۔
حج د ضعيف انسان دپاره د جهاد په شان دے نو پدے کښے د
لاص کوشش ضروري دے۔ ددے دپاره چه عبادت ئے يے ځايه لاړ
سی ځکه شيطان اول انسان عبادت ته نه پريږدي او کله چه د
ادت اراده اوکړي نو بيا ئے ورلره په ريا او شهرت وغيره سره
يادوي۔ د اکثرو خلقو د حال نه معلوميږي چه هغوی حج ددے
اره کوي چه خلق ورته حاجي صاحب اووائي او بعضے خلق پدے
ت باندے ځي چه ځما ګاونډيان او خپلوان حاجيان شو خلق به
ی چه فلانکی سړی سره مال شته او حج ته نه ځي۔

بعضے خلق د سيال او سياحت په نيت حج ته ځی۔ دلته يوه

عجيبه نکته: ده هغه دا چه په مکه مکرمه کښے الله تعال

داسے شنه او مزيدار بوټی او ونے او ګلونه ندی پيدا کړی چه خل

ئے سيال ته لاړ شی بلکه يوه شړه علاقه کښے الله تعالی د

مقدس مقام پيدا کړيدے وجه دا ده چه کچرے دا مقام س

سبز،شاداب وے او نهرونه پکښے جاری وے نو زيات خلق به د خپ

خواهش په بناء دغه ځائے ته تللے ليکن الله تعالی سر سبز او شاد

ددے وجے نه پيدا نکړو چه حج ته هغه څوك لاړشی چه هغه د ا

تعالی او د هغه د کور سره مينه لری او بل څه مقصد ئے نه وی لّ

چکر، خوراك، ښکاك وغيره۔

ليکن دومره ده چه اوس داسے شيان پيدا شويدی چه خلق ئ

الله رب العزت د عبادت نه منع کړيدی، د حج تولو ورځو کښ

بازارونو کښے ګرځی او بهر ملکی څيزونه ګوری او حرم ته ه

وخت راشی چه جَمعه تياره وی يا ولاړه وی او اکثر خلق په سر

اودريږی نور څه نشم وئيلے۔

بعضے خلق حج ته پدے نيت ځی چه فلانکے شے دلته

خرڅيږی د سعودی نه به ئے راوړو هلته ارزان ملاويږی۔

بعضے خلق پدے نيت ځی چه بيا خلق ما په جرګو کښے کينو

او اعتماد رابانديے اوکړی، دارنګه نورئے ارادے ئے هم وی چه شيد

لوئی دشمن ئے د انسان په زړه کښے اچوی او انسان ته پته

لګيږی نو هر مسلمان لره کوشش پکار دے چه دا عقيده اوسا

چه زه حج له ځکه ځم چه په ما فرض دے - او حدیث شریف کښې راځي چه په چا باندے حج فرض شي او دے په غیر د څه عذر نه اونکړي نو : مَاتَ يَهُوْدِياً اَوْ نَصْرَانِيًّا.

(اخرجه الترمذی باسناد ضعیف)۔

ومثله روی عن علي موقوفا۔ ارکان الاسلام (۲۸۵/۱)

بـلـه دا چـه د الله رب الـعـزت خـاص کـور چـه د بـرکتونو او رحـمتـونو نه ډک ځائے دے هغه زه اووینم او هلته عبادت اوکړم چه یو مونځ په کښې په یو لاکهـ دے۔

بل به دا نیت کوی چه هغه ځائے د هدایت دے چه زه د ځان سره هـدایـت راوړم او هـدایت د الله تعالی په خزانو کښې بهترین شے دے دا وجه ده چه مونږ هر وخت وایو :

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ۔

اے الله ! مـونږ ته سمه لار اوښایه۔ هدایت ته انسان په هره لحظه کښې مـحتـاج دے۔ غـرض دا چـه انسان دے د حج کولو په وخت د دنیا څیزونه مخے ته نه راوړی۔ بیا چه کله واپس راځي او د تحفے یا د هدیه په طور څه راوړی په هغه به دده اخلاص نه خرابیږی۔

د اخلاص سره یـو بـل اخـلاص هـم ضـروری دے هغـه دا چـه انسان د الله تـعـالـی پـه ذات او صـفـاتـو او اسماؤ باندے پوره یقین اولـری پـه هـغـے کښې تحریف اونکړی بلکه الله تعالی چه ځان دپاره کـوم صـفـات بیـان کـړیـدی یـا ورلـره رسول الله ﷺ بیان کړیدی په هـغـے کښې به تاویل، تحریف، تشبیه نه کوی او مخلوق لره به د الله

صفات نه ورکوی چه مخلوق په هرڅه پوهیږی او یا په هر څه قادر دے یا د ورکولو اخستلو سره تعلق لری او دا یقین به هم انسان لری چه حاکم الله تعالی دے د هغه د قانون نه بغیر د بل چا قانون منل کفر دے، انگریزی، روسی، چینائی قوانین ټول د اسلام په ضد دی۔ نو مطلب دا دے چه انسان باندے دا درے قسمه توحیډ یادول ضروری او لازمی دی۔

۱ - اول : **توحید** اولوهیت۔ ۲- دویم **توحید** ربوبیت۔

۳- دریم **توحید** اسماء او صفات۔

دے سره د الله تعالی حاکمیت منل هم لازم دی لکه مخکښے مختصر ذکر کړے شو۔ دا مجملے خبرے ما اوکړے د بصیرت والاؤ دپاره دا کافی دی که د چا علم ته پوره نه وی پریوتی نو د کوم حق پرست عالم نه دے تحقیق اوکړی۔

بیو بل عرض دا دے چه د حج نه مخکښے انسان دپاره د دینی کتابونو خاصکر د حج متعلق کتابونو متعلق مطالعه کول پکار دی چه اخلاص او ایمان او احکام زده کړی دا به ډیره ښه وی که دا نشی کولے نو د یو عالم سره ډے کینی چه د هغه نه د عباداتو او د حج متعلق مسائل او ترتیب زده کړی چه عبادت ئے کمال والا شی۔ هسے په پټو سترگو ډے عمل نه شروع کوی۔

OOOOOOO

دریم بحث

د مال حلالوالے

انسان چه حج ته ځی نو مال به لګوی دے خبره کښې ډیر زیات کوشش پکار دے چه د حاجی سړی مال څکه حلال پکار دے چه په حرام مال سره انسان الله تعالی ته نشی نزدے کیدے۔
حدیث کښې راځی : لَايَقْبَلُ اللهُ اِلَّا الطَّيِّبَ ۔

[اخرجه البخاری ومسلم] ۔

مطلب دا چه الله تعالی پاك دے او د پاك او حلال مال نه بغیر نور مالونه نه قبلوی۔

نو د سود په مال حج کول یا دغش او دهوکے او یا په ظلم سره مال اخستل یا تول ناپ کښې نقصان کول پدے سره مال ګټل او بیا پرے حج کول دا هر مسلمان ته معلومه ده چه پدیسره حج نه قبلیږی او حدیثونه هم دے باب کښې ډیر راغلی دی۔

یو حدیث کښې راځی د مسلم شریف روایت دے چه یو انسان به پراګنده آلوده ویښتو والا (مسافر) وی او لاسونه به ئے اوچت کړی وی او د الله تعالی نه به دعا غواړی او حال به دا وی چه خوراك څکاك او لباس به ئے حرام وی نو دده دعا به څنګه قبوله شی۔ الحدیث۔

نو که حاجي صاحب په بيت الله او يا په هغه ځايونو کښې دعا غواړي چه هلته دعا ښه قبليږي نو څنګه به ئې دعا قبوله شي چه مال ئې حرام وي او هغه ځايونه چه دعا پکښې ښه قبليږي روستو به ذکر شي ان شاء الله تعالى۔ الله تعالى دې زمونږ د هرڅه اصلاح اوکړي۔ [آمين]۔

اول باب

د عمرے، حج قران، حج افراد او حج تمتع بیان

عمره کښے د علماؤ اختلاف دے چه آیا دا واجب ده او که سنت ده ؟۔ بعضے وائی چه واجب ده لکه امام شافعی او احمد – رحمهما الله – دا قول کوی او امام ابو حنیفه او امام مالك رحمهما الله – وائی چه دا سنت ده او دا قول شیخ الاسلام ابن تیمیه (فتاوی : ۵/۲۶) کښے غوره کړیدے بیا عمره په ټول کال کښے کیږی لیکن په هغه درے څلورو ورځو د حج کښں ئے کول نه دی پکار ځکه انسان د حج نه کمزورے کیږی۔ کوم یو انسان چه د حج د میاشتو نه مخکښے په عمره لاړ شی نو دا به د عمرے پوره کولو نه روستو ځان حلال کړی۔

او کوم انسان چه د حج په میاشتو کښے لاړ شی نو ده لره دوه **طریقے دی : اوله** دا ده : که چرے د ځان سره ئے د خپل ملك یا د سعودی د بل ښار نه څاروے بوتلے وی نو دهٔ لره پکار دی چه د عمرے نه روستو په احرام کښے پاتے شی تردے پورے چه حج په هم دغه احرام کښے اوکړی او دے ته حج قِرآن وائی۔ قِران معنی یو ځائ کول دی نو حج قِران دیته وائی چه په یو احرام کښے حج او عمره

دواړه اوکړې شي۔

دويمه طريقه : دا ده چه د عمرې نه پس به ځان حلال کړي او کله چه د حج ورځې راشي نو بيا به احرام اوتړي او د اختر په ورځ قرباني پدې دوه کسانو واجب ده۔ او دې ته حج تمتع وائي يعنې د حج په مياشتو کښې عمره کول او بيا ځان حلالول او بيا د حج دپاره احرام تړل او حج افراد ديته وائي : چه انسان د حج د مياشتو نه غير په رمضان يا په نورو مياشتو کښې عمره کړې وي او بيا صرف حج اوکړي او يا د پاکستان نه روان شي او د حج ورځو ته ورسيږي او عمره اونکړي او يا د حج په مياشتو کښې لاړشي عمره اونکړي صرف طواف اوکړي نو ده لره پکار دي چه د حج پورې په احرام کښې اووسيږي ترڅو پورې چه ئې حج نه وي کړې احرام به نه لرې کوي او پدې حاجي باندې قرباني واجب نه ده۔او د حج مياشتې درې دي : شوال، ذي القعده، ذي الحجه۔

تبصره :

دلته يو څو بدعات او غلط فهمياني دي چه خلق ئې کوي :

۱ – اول دا چه خلق وائي : څوك چه رمضان يا شوال کښې عمرې ته لاړلو او حج ئې نه وي کړې نو په ده حج فرض شو، دا غلطه خبره ده او د حديث نه مخالفه ده ځکه چه حديث کښې راځي رسول الله ﷺ څلور عمرې کړيدي او ټولې ئې د ذي القعده په مياشت کښې کړيدي او حال دا دې چه مخکښې درې عمرو کښې هغه حج نه دې کړې بيا ئې روستو حج کړيدې نو دا مسئله د

امیانو (بے علمو) ده۔

۲- **دویمه** مسئله دا ده چه : خلق حج قِران کوی او احرام ئے د حج د ورځو پورے تړلے وی او حال دا دے چه ده دخپل ملك او یا د سعودی د بل ښار نه څارویے د ځان سره نه وی راوستے او په حج قِران کښے دا شرط دے چه څارویے به ئے د خپل ځان سره راوستے وی، لکه رسول الله ﷺ چه ځان سره څارویے راوستے وو او حج قِران ئے اوکړلو او نورو صحابه کرامو (سوی د یو څو کسانو نه) د ځان سره څاروی نه وو راوستے نو هغوی ته امر اوشو چه د عمرے نه پس ځان حلال کړی تردے پورے چه د حج ورځے راشی۔

۳- **دریمه** مسئله : هغه دا چه کوم یو حج غوره دے ؟۔

دے کښے د علماؤ اختلاف دے لیکن صحیح خبره چه مونږ ته معلومه شویده هغه دا ده چه حج قِران غوره دے لیکن دا پکښے شرط دے چه څارویے به د ځان سره د خپل ملك او یا د سعودی د یو بل ښار نه بوځی۔ دا د رسول الله ﷺ عمل دے او شیخ الاسلام ابن قیم رحمه الله پدے باندے نورلس (۱۹) دلائل راوړی دی۔

او حج تمتع د هغه چا دپاره بهتر دے چه د ځان سره ئے څارویے نه وی بوتلے لکه صحابه کرامو د ځان سره څاروی نه وو بوتلی نو رسول الله ﷺ ورته امر اوکړو چه حج تمتع اوکړئ نو بیا ئے ځان حلال کړلو نو اوس هم هغه چا لره حج تمتع بهتر دے چه د ځان سره ئے څارویے نه وی بوتلے او د حج په میاشتو کښے حج ته لاړ شی او علامه ناصر الدین الالبانیؒ په [کتاب حجة النبی] کښے دا خبره ذکر کړیده او د حج

تمتع د وجوب قول ئے اختيار كړيدے او صحيح دا ده چه حج تمتع بهتر دے او واجب نهٔ دے او هغه په اصل كښے د شيخ الاسلام ابن تيميه د فتاوى ج ٢٦/٧٨) او د علامه ابن حزم د [المحلى] نه نقل كړيدے او زياته تشريح ئے ابن قيم كړيده۔

٤-څلورمه غلط فهمى دا ده :

چه اكثر خلق عمروته لګيدلى وى تنعيم ته ځى او هلته مسجد عائشه رضى الله عنها نه احرام تړى او عمرے كوى او حال دا دے چه ډير طوافونه د ډيرو عمرونه غوره دى، عقلا هم او شرعا هم۔ هرچه عقلا دى هغه دا چه په يوه عمره باندے ډير وخت لګيږى چه په هغے كښے انسان ډير طوافونه كولے شى۔

او هر چه شرعا دى نو هغه دا دى چه د نبى ﷺ نه په يو سفر كښے ډيرے عمرے ندى ثابت۔ او همدارنګه صحابه كرامو رضى الله عنهم دا عمل ندے كړے كوم چه د مدينے طيبے نه راغلى وو او مكه مكرمه كښے اوسيدل يو هم دا قسم عمرے ندى كړى۔ صرف عائشه رضى الله عنها بيماره شوے وه نو د رسول الله نه ئے د عمرے مطالبه اوكړه چه زه به پس د حج نه عمره اوكړم ؟ نو رسول الله ﷺ هغے ته اجازه اوكړه او د خپل ورور سره ئے د تنعيم نه عمره اوكړه كوم چه مشهور دے په مسجد عائشهؓ باندے۔

او شيخ الاسلام ابن تيميهؒ ډيرو عمروته بدعت وئيلے دے او ډير دلائل ئے پرے پيش كړيدى ليكن زه اوس هغه نشم راوړے۔ د شيخ الاسلام (فتاوى ج ٢٦/٤١٦- ٤٤- ٤٥) اوګوره هلته ئے زيات

تفصیل بیان کریدے۔

بله خبره دا ده چه آیا پدے عمرے سره انسان تمتع والا گرځی او که نه ؟۔ یعنی چه یو انسان د رمضان په میاشت کښے په مکه مکرمه کښے مقیم شو بیا ئے د حج په میاشتو کښے د تنعیم نه عمره اوکړه نو آیا په ده باندے قربانی لازم ده او که نه ؟۔

دیکښے د علماؤ اختلاف دے بعضے وائی : چه دا سړے متمتع شو، قربانی وربانده لازمه ده او بعضے نور علماء وائی : چه دا انسان متمتع نه دے یعنی قربانی پرے نه ده لازمه۔

شیخ الاسلام ابن تیمیه – رحمه الله – فرمائی :

وَقَدْ تَنَازَعَ السَّلَفُ فِیْ هٰذَا هَلْ یَکُوْنُ مُتَمَتِّعًا عَلَیْهِ دَمٌ اَمْ لَا ؟ وَهَلْ تُجْزِئُهٗ هٰذِهِ الْعُمْرَةُ عَنْ عُمْرَةِ الْإِسْلَامِ اَمْ لَا ؟

او شامی لیکلی دی :

ثُمَّ لَوْ اَحْرَمَ بِأُخْرٰی بَعْدَ دُخُوْلِ اَشْهُرِ الْحَجِّ وَحَجَّ مِنْ عَامِهٖ لَمْ یَکُنْ مُتَمَتِّعًا فِیْ قَوْلِ الْکُلِّ لِاَنَّهٗ صَارَ فِیْ حُکْمِ الْمَکِّیِّ بِدَلِیْلِ اَنَّ مِیْقَاتَهٗ مِیْقَاتُهُمْ۔ [شامی ۲/۱۹۵]۔

ترجمه : که سړی رمضان کښے عمره اوکړه او بیا ئے د حج په میاشتو کښے د مکے نه عمره اوکړه نو دا تمتع والا نه دے د ټولو احنافو علماؤ په نزد باندے ځکه دا سړے د مکے والاؤ په حکم کښے دے دلیل پرے دا دے چه دده میقات او د مکے والاؤ میقات یو دے او حال دا دے چه په مکے والاؤ باندے تمتع نشته نو په ده باندے هم تمتع نشته۔

دویم باب

د عمرے تفصیلی بیان

هر انسان چه دعمرے اراده اوکړی نو :

۱ - اول بـه غسـل کـوی او دا غسـل مستحب دے او غسلونـه درے ثابت دی، ۱ - یو د احرام تړلو دپاره۔

۲ - دویم غسـل د دخول مکه دپاره۔

۳ - دریـم : غسـل د ورځے د عـرفے دپاره۔ او دا پـه حسـن حدیث کښې راغلے دے۔

اوګوره فتـح البـاری (۱/٤٥) - نـصـب الـرایـه (۸۵) حجة النبی (۱۲۳) فتاوی الدین الخالص (۱۰)۔

بیـا احـرام سپیـن پـکار دے او دا ښه دے ځکه حدیث کښې راځی چـه سپیـنے جـامے په ژوند کښې اغوندئ او مړو تـه هم کفن سپین ورکوئ (مشکاة کتاب الجنائز)۔

او کـه بل رنګ وو نو هم جائز دے، دیګښې د نبی ﷺ نه منع نه ده نقل۔ (فتاوی ابن تیمیه - ۱۰۹)۔

بـلـه خبره دا ده چـه احـرام د میقات نه تړل سنت دی البتـه که یو انسان د میقات نه مخکښې د احرام جامه واچوی نو دا جائز ده نبی علیـه السـلام د میـقـات نـه مخکښې جامه د احرام اچولے ده خو د

احرام تړل یعنې تلبیه او نیت کول به د میقات نه وی ددې نه مخکښې احرام تړل سنت ندی۔ بلکه امام مالك – رحمه الله – ورته بدعت وئیلی دی۔

(مناسك الحج والعمره ص۱۳)۔

مګر کله چه سخت ضرورت راپیښ شی مثلا چه جهاز کښې ځی نو هغه ته کله د میقات پته نه لګی نو پدې وجه که هغه په ائر پورټ کښې احرام اوتړلو نو دا به ان شاء الله جائز وی ځکه چه ضرورت دے۔

د میقاتونو بیان

میقاتونه پنځه دی

۱- **ذو الحلیفه** : (أبیار علی) د مدینے والاؤ دپاره او هر څوك چه په دغه طرف راتیریږی دا د مکے نه په (٤٥١) کلومیتر مسافت باندے دے دا د ټولو نه لرے میقات دے۔

۲- **جُحفه** : د شام والاؤ دپاره چه د مکے نه شمال مغربی طرفته د (۱۸۷) کلومیتر په فاصله پروت دے او د رابغ سره نزدے ۔

۳- **قرن المنازل** : (سیل) د نجد والاؤ دپاره دے چه د مکے نه مشرق ته د عرفات په طرف د (٩٤) کلومیتر په فاصله دے۔

٤- **یَلَمْلَم** : د یمن والاؤدپاره چه د مکے نه جنوب ته دیرش میله یا (٥٤) کلومیتر فاصله لری ۔

٥- **ذات عِرْق** : د عراق والاؤدپاره دے د مکے شمال مشرقی طرف ته د (٩٤) کلومیتر په فاصله دے۔

دا میقاتونه د هر هغه چا دپاره هم دی چه په دے ورتیریږی او یا ددے په محاذات (برابرئ) ورتیریږی او څوك چه د میقات نه دننه اوسیږی نو هغه به د خپل کلی نه احرام تړی لیکن هوائی جهاز والا له په هوائی اډه (ائرپورټ) کښے احرام تړل پکار دی او بحری جهاز والا پاکستانی به د یلملم نه احرام تړی۔

د احرام نه پس که د فرض مونځ وخت وی نو اودے کړی نفل وغیره دے نه کوی او که د فرض مونځ وقت نه وی نو بیا که دوه رکعاته مونځ د تحیة الوضوء په طور کوی نو اجازت شته او دا خبره مو ځکه اوکړه چه د احرام دپاره مونځ د محمد ﷺ نه ثابت نه دے او دا صحیح قول دے لکه شیخ الاسلام فرمائی :

وَاِلَّا فَلَيْسَ لِلْاِحْرَامِ صَلَاةٌ تَخُصُّهُ۔

یعنی : د احرام دپاره څه خاص مونځ نشته ۔

او همدارنګه ځان دے صفا کړی بریت، عانه (زیرناف ویښته) او تخرګ وغیره اګرکه دا خبرے هم د احرام سره ضروری نه دی لیکن صفائی ښه شے دے، بیا به یوځل تلبیه اووائی داحرام تړلو سره تلبیه وئیل ضروری دی لکه دا عمل د رسول الله ﷺ وو ۔

د تلبیه الفاظ دا دی :

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ۔

ددے سره دا الفاظ که څوك ملګری کړی نو بهتره ده ځکه دا هم د رسول الله ﷺ نه نقل دی :

لَبَّيْكَ اِلٰـهَ الْحَقِّ، لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ لَبَّيْكَ ذَا الْفَوَاضِلِ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ وَالرَّغْبَاءُ اِلَيْكَ وَالْعَمَلِ۔

(متفق علیه)

باقی الفاظ په مرعاة شرح المشکاة او الدین الخالص کښ اُوګورئ۔

بیائے چه څومره خوښه وی په اوچت آواز سره دے وائی ځکه الله تعالی ته هغه حج زیات خوښ وی کوم کښې چه تلبیه ډیره اووئیلے شی او وینه پکښې توئی شی یعنی قربانی پکښې اوکړے شی (مشکاة)۔

نو تلبیه ډیره وئیل افضل دی د تلبیه سره به کله کله نبی علیه السلام – لاَ اِلٰهَ اِلَّا الله – هم ملګرے کوله یعنی کله تلبیه او کله کلمه۔ رواه احمد (۱/۴۱۷)۔

دارنګه چه د احرام تړلو په وخت کښې ورسره داسے اووائی :
لَبَّيْكَ حَجَّةً (صرف حج کونکی به دا وائی)
یا لَبَّيْكَ حَجَّةً وَعُمْرَةً (د حج قِران کونکے به دا وائی)۔
یا لَبَّيْكَ عُمْرَةً (صرف عمره کونکے به دا وائی) نو دا سنت طریقه ده۔ (بخاری)

د احرام تړلووقت کښې قبلے ته متوجه کیدل او په ولاړه تلبیه وئیل پکار دی (بیهقی) او داسے دعاء وئیل هم بهتر دی :
اَللّٰهُمَّ حَجَّةً لاَ رِيَاءَ فِيهَا وَلَا سُمْعَةَ.

(الضياء فی المختارة – او ترتیب البغية باحاديث الحلية ۲/ ۴۳ رقم ۱۵۸۴)۔

ترجمه : اے الله دا حج داسے حج اوګرځوے چه ریاء او اورول پکښې نه وی۔

بیائے که داسے اووئیل :
اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِيْدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُمَا لِیْ

دا دعا د نبی علیه السلام نه اګرکه نده ثابته لیکن هسے یو دعا

:ه كـه چـا اوونيـلـه نو د عامو دعا گانو پشان حكم لري جائز ده خو
:لتـه يـو قانون واوره ! هغه دا چه مبنى د حج په اعمالو ده په اقوالو
ـه ده يعـنـى پـه حـج كښے اركـان زيات ضرورى دى له دعا گانو او
:كرونو نه۔

د حج يا د عمرے دپاره څه خاص نيت په عربئ يا په پښتو يا
به بله ژبه كښے نشته بلكه د ټولو عبادتونو لپاره كه مونځ وى، كه
روژه وى كـه حـج وى كه زكات وى تلفظ په نيت سره پكښے بدعت
ہے اوگوره (مرقات ۱۷/۱) فتاوى شيخ الاسلام ۱۰۵/۲۶) ۔

وَالصَّوَابُ الْمَقْطُوعُ بِهِ اَنَّهٗ لَايَسْتَحِبُّ شَيْئٌ مِنْ ذٰلِكَ۔

صحيح خبره دا ده چه په نيت باندے تلفظ كول په هرد طريقه
چه وى ندے مستحب۔

بيا كه عمرے والا وى او كه حج والا وى اشتراط دئے اوكړى دا
طريقـه پـه حديث كښے راځى چه ضباعه بنت الزبير ته نبى عليه
لسلام فـرمائيلى وو چه داسے شرط اولگوه چه اے الله ! زه خو حج
كوم ليكن كه تا مريضه كړم يا ډِے په بل سبب زه د حج نه پاتے كړم
نو زه بـه دغه ځائے كښے ځان حلالوم۔ نو فائده به داشى چه هديه،
ـربانى بـه پـه شرط والا باندے نه وى كله كه چرته بند شى په څه
ـذر (ترمذى وغيره كښے دا حديث راځى او بخارى او مسلم كښے
ـم راغلے دے او صحيح دے اگر كه بعضے علماء ترے خلاف كوى
يـكـن زمـونـږ حـجـت او دليـل قـول د محمد صلى الله ﷺ دے د
ـلماؤ خبرے چه د قـرآن او حديث نه مخالفے وى نو زمونږ دپاره

دلیل نه دے او دا حدیث ددے صحابی پورے خاص هم نه دے۔
۔بیا که د ذو الحلیفه نه (کوم چه د مدینے والو میقات دے) احرام تړی نو په ذو الحلیفه کښے مونځ کول ۔ که فرض وی او که نفل ۔ غوره دی۔ بخاری کښے راځی :

اَتَانِیُ آتٍ مِنُ رَّبِّیُ فَقَالَ صَلِّ فِیُ هٰذَا الُوَادِیُ الُمُبَارَكِ وَقُلُ عُمُرَةٌ وَحَجَّةٌ.

(ما ته جبرئیل راغلو چه پدے پاك میدان کښے مونځ اوکړه)
لیکن دا د احرام مونځ ندے بلکه ددے مکان سره تعلق لری۔

د محرم دپاره څه

کارونه جائز او څه منع دی

۱- اوله مسئله : دا حرام نه مخکښے په بدن باندے تیل یا عطر لګول جواز لری نبی علیه السلام به دا کار کولو او بیا به دغه خوشبوئی د احرام حالت کښے باقی وه په سر کښے(بخاری) او په جامه باندے خوشبوئی مخکښے د احرام نه یا روسته د احرام تړلو نه جائز نه ده کچا کړے وی سمدس دے اوباسی او دے وینځی۔
[بخاری]۔

۲- جماع او اسباب د جماع به هم نکوی ځکه حج، عمره بل شے نه فاسده وی سوا د جماع نه لکه شیخ الاسلام فرمائی :
وَلَيۡسَ فِي الۡمَحۡظُوۡرَاتِ مَا يُفۡسِدُ الۡحَجَّ اِلَّا جِنۡسُ الرَّفَثِ۔
او په نورو شیانو لکه لباس وغیره باندے انسان ګنا هګاریږی سوا د جماع نه او حج پرے نه فاسدیږی په اتفاق د علماؤ سره یعنے په لباس وغیره باندے حج نه فاسدیږی صرف سړے پرے ګنا هګاریږی۔ [فتاوی شیخ الاسلام ۲۶/ ۱۰۸]۔

۳- محرم سړے به موزے، بوټان، پرتوګ، قمیص، توپۍ، او پټکے او هره ګنډلے جامه به نه اغوندی هاؤ! که چپلے نه وی نو موزه بوټان اچولے شی بیا که پړکی (ګیټۍ) پکښے پټے شوے نو

هم جواز لری علی القول الراجح ځکه د بخاری روایت کښې اجازت ورکړے شویدے او (وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ) والا حدیث منسوخ دے، د نسخ دلیل شته تفصیل غواړی او دا د بعض علماؤ قول دے او جمهور علماء قطع (پریکولو) ته ترجیح ورکوی۔ او دا ځائے د تفصیل ندے۔

٤- څلورم د بد نظرئ نه ډے ځان ساتی ځکه چه اوس دا ظلم ډیر زیات شویدے، په طیاره (جهاز) کښې او په مطار (ائرپورټ) او په ټولو ځایونو کښې۔ والی الله المشتکی من هذه البلیة۔

٥- پنځم د جګړے نه ډے ځان ساتی خصوصا خپلو کارونو کښې او د دنیا په شیانو کښې او هر چه امر بالمعروف او نهی عن المنکر دے نو په هغے کښې بحث کول کله مستحب وی او کله به واجب اوګوره [المنسک لابن تیمیه ص۱۰۷]۔

لیکن حاجیان صاحبان اکثر جګړے کوی ځکه چه شیطان وربانډے کوشش کوی چه حج ورله خراب کړی۔

او قرآن کریم کښې فرمائی :

﴿ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾

ترجمه : پس په چا بانډے چه حج فرض شی په شروع کولو سره نو بیا دے جماع او د هغے متعلق خبرے نه کوی او جګړے او نافرمانی ډے نه کوی۔ دا مفهوم د آیت دے۔

٦- شپږم : خرابے بے ضرورته خبرے ډے نه کوی۔ شریح قاضی تابعی رحمه الله به چه کله احرام اوتړلو نو داسے به وو (کَالْحَيَّةِ

الصَّمَّاءِ) لکه د مار په شان چپ چاپ. او دے کښې ډیرے فائدے دی چه هغه زه اوس نشم ذکر کولے.

۷- اوم : دا چه ښکار به نه کوی.

۸- اتم : سر به نهٔ پټوی نه په احرام او نه په بله جامه کښې لږ ساعت دپاره که خطا سره ئے پټ کړو نو قربانی پرے واجبه نه ده آؤ که قصداً ئے دا کار اُوکړو نو بیا گنهگار دے او د بعض علماؤ په نیز په دهٔ باندے دم لازم دے. د دم د لازمیدو تفصیل روستو راروان دے.

۹- نهم : نوکونه به نه پرے کوی.

۱۰- لسم : ویخته به قصدا نه خروی او نه به ئے شوکوی.

۱۱- یولسم : څه به قتلوی هم نه صرف ضرری شیان وژلے شی لکه لړم، مار، مږه، کارغه، سپے، او د سپږے اوورږے په وژلو سره هیڅ شے نشته دے.

د شریعتِ مطهره اصول دا دی چه د بندگانو سره آسانی اوکړے شی هرڅه کښې خصوصا په باب د احکامو کښې چه د ځان نه څه غیر ضروری شیان ضروری نکړی یا مباح شیان حرام نه کړی لکه د مثال په طور باندے :

۱۲- د احرام په حالت کښې غسل کول جائز دی لکه بعض خلق دا بد گنړی. (بخاری باب الغسل)

۱۳- په حالت د احرام کښې د سر مږل په غسل کښې جائز دی بعضے خلق ئے غلط گنړی.

۱٤- د سر گرول جائز دی اگر که یو ویښته یا دوه ویښته یا زیات

تـرے پـريـوځـي ليكن بعضے خلق وائی فديه وركول ضروري دي - بـلا دليـل - پـه دے بـاره كښے حديث د ابوايوب انصاريؓ په بخاري كښے شته)

۱۵- ويـنـه ويـسـتـل حـجـامـت كـول يعني د سر نه وينه ويستل جائز دي اگر كه لړ شان ويخته لرے كړے شي نو دا كار جائز دے نبي عليه السلام كړيدے رواه البخاري (اِحْتَجَمَ فِيْ رَاْسِهٖ)۔

كـوم عـلـمـاء چه وائی پدے صورت كښے فديه وركول لازم دي د هغـوي قول بے دليله دے، ځكه رسول الله ﷺ دا كار اوكړو او فديه ئے ورنكړه۔ من ادعى فعليه البيان۔

۱۶- د كشـمـالـي يا خوشبويه شي بوئی كول روا دي او لړول د عطرو نو جائز ندي، دارنگه مات نوك غورزول روا دي ليكن بعض خلق ئے جائز نه گنړي بلا دليل۔

۱۷- پـه چهتـرئ يـا كـانړي يا د خيمے لاندے كيناستل روا دي بـعـضے خلق د كاړي نه سر لرے كړي او چهترئ يا خيمه بده گنړي مـحـرم دپاره، نـو دا غلط دي ځكه رسول الله ﷺ په حالت د احرام كښے د جامے د لاندے او د خيمے د لاندے ناست دے۔

۱۸- د كـمـر بـنـد تړل يا هميانئ تړل يا لنگ تړل عند الضرورت روا دي۔ او كـه ضـرورت نـه وي نـو تـړل ئے ندي پكار، ليكن بعضے خـلـق دے مسائلو كښے تشدد كوي۔ او جائز ئے نه گنړي بلا دليله۔ دارنگه چشمے، گوته، گينته اچول روا دي۔

۱۹- دارنگه د يخنئ په وقت كښے بعضے خلق خپے په څادر پټے

کړی ان شاء الله دا جائز دی صرف بوټان، موزه اچول او جرابے اچول احرام کښے ټيك نـدی لیـکن بعضے خلق د ناپوهۍ په وجه مطلق خپے پټول ناروا ګڼړی او تشدد دين کښے پيدا کوی۔

عبـد الله بـن عـمـر رَضـی الله عـنهـما نـه روايت دے چـه هغوی د یـخـنـۍ پـه مـوسم کښ خپل بدن پټ کړے وو ۔(تُلْقِىْ عَلَىَّ بُرْنُسًا) (بخاری)

په احرام کښ او د احرام نه مخکښ بدعات او غلطیانے

۱ – بـعـضے خلق د صفر میاشت کښے سفر نه کوی د مخلوق نه یریږی دا خبره بے بنیاده ده۔

۲ – بعضے خلق وائی چه د مسافر نه روستو کور مه جارو کوئ دا غلطه خبره ده۔ [مدخل ۶۷/۲]۔

۳ – دوه رکعاتـه مونځ کول چه اول رکعت کښے به : قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ– وائی او دویم کښے به قُـلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ– وائـی او کله چه فـارغ شـی نـو داسے به وائی : اَللّٰهُـمَّ بِكَ انْتَشَرْتُ وَاِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ او آية الـکرسی به وائی۔ دا ټول بدعات دی خلافِ سنت طريقے دی او دا بـدعات امام غزالیؒ په خپل کتاب [احياء العلوم] کښے لیکلی دی او دے مـونـځ او دعـا بـاره کښے چـه کـوم حديثونه راغلی دی هغه ضعیف بلکه منکر دی اوګوره [سلسله الاحاديث الضعيفه ص۳۷۲–

حجة النبی صـ ۱۰۶] للالبانی۔

٤- بعضے خلق کله چه په سفر ځی د سورت بقرے آخری آیتونه وائی یا اِنَّـا اَنۡزَلۡنَاهُ- وائی یا آیت الکرسی وائی یا سورت فاتحه وائی په دے گمان چه پدے سره د دنیا او آخرت حاجتونه پوره کیږی داخبرے غلطے دی۔

٥- سفر یوائځے کول پدے نیت چه زه د الله تعالی سره محبت لرم یا متوکل یم داخبره غلطه ده۔

٦- ډیر لوئی بدعت او حرام کار دا دے چه کله حج ته ښځه ځی نو پردی سړی سره په غیر شرعی طریقه سره نکاح اوتړی او یا همدغه شان ورسره ځی۔ دا دواړه کارونه حرام دی۔

[السنن والمبتدعات صـ ۱۰۹]۔

۷- احرام مخکښے د میقات نه تړل بے ضرورته دا ناروا ده۔ پوره تشریح په حجة النبی (۱۱۱) کښے اوگوره او د امام مالك قول مونږ مخکښے ذکر کړلو۔

۸- اضطباع په وقت د احرام کښے یعنے وُلے (اوگه) ښکاره کول ځکه دا په طواف کښے سنت دی، مخکښے له طواف نه او پس د طواف نه ئے کول بدعت دے۔

[شامی ۲/۲۱۵- فتح القدیر ٤/۱۵۰- تلبیس ابلیس ۱۵٤]۔

۹- نیت کول په خولے باندے چه نیت مے کړے د زړه د اخلاص د حج تر آخره – دا بدعت دے۔

۱۰- په یو آواز سره د ډیرو خلقو تلبیه وئیل ندی مشروع

اوګوره [مدخل ۲۲۱/۲]۔

۱۱- بعضے وائی چه په وینه وتلو سره قربانی لازمیږی دا غلطه خبره ده ځکه په حدیث کښے راځی چه رسول الله ﷺ په احرام کښے په سر مبارك باندے ښکر لګولے وو۔ (بخاری)۔

۱۲- غسل کول په احرام کښے جائز دی کوم ویخته چه په غسل کښے پریوځی له سر نه یا د ګیرے نه نو هیڅ ګناه پکښے نشته یا په ګرولو د بدن سره څه ویخته پریوځی نو هیڅ باك پکښ نشته دے۔ [المنسك لابن تیمیة فی الفتاوی -۱۱۶]۔

۱۳- تلبیه صرف اول کرت وئیل او بیا نه وئیل دا هم خلاف سنت دی ن صبا خلق تلبیه وئیلو باندے شرمیږی او حال دا چه د تلبیه د فضیلت نه خبر نه وی چه نبی علیه السلام فرمائی : نشته یو تلبیه ویونکے چه تلبیه وائی مګر دده خی او ګس طرف ته چه څه کانړی او ونے او لوټے دی هغه (هم) دده سره تلبیه وائی ترڅو چه دخی او ګس طرف نه زمکه ختمه شی۔ رواه الترمذی وابن ماجه وابن خزیمه باسناد حسن۔ نو تلبیه د حج شعار دے او سنت دا ده چه دا ډیره اووئیلے شی کله چه د انسان حالت بدلیږی مثلا جهاز ته د ختلو په وخت یا په جهاز کښے بیا د کوزیدو په وخت دغه شان په توله لاره باندے تر طواف پورے۔

کله چه د مکے مکرمے کورونه محرم سرے اووینی تلبیه ډے بنده کړی (لږ ساعت دپاره) ځکه نور کارونه شروع کیږی چه هغے ته متوجه شی (او فکر ورته برابر کړی)۔ (بخاری مجمع الزوائد

٢٢٥/٣) او ددے نــه روستــو تــلبيــه وئيلے شی تر طواف كښے داخليدلو پورے۔

مکے تـه د ورځے داخـلیـدل افضل دی لیکن د شپے جائز دی۔ (بخاري، ابو داود)۔

مکے تـه نبی علیه السلام د باب المعلات د طرف نه راغلے وو او مسـجـد تــه د بـاب بـنـی شیبــه نـه داخل شوے وو لیکن د هرے دروازے نه داخلیدل جائز دی۔ قال علیه السلام :

مَكَّةُ كُلُّهَا طَرِيْقٌ يَدْخُلُ مِنْ هٰهُنَا وَيَخْرُجُ مِنْ هٰهُنَا

رواه الفاكهي باسناد حسن۔

خو افـضـل دا ده چـه د بـاب بـنـی شیبه نه داخل شی (کوم چه د صفا مروه مینځ کښے راځی د باب السلام په خوا کښے)۔

بیـا د مسجد چـه کـوم اذکـار او آداب دی د هغے لحاظ دِے اوکړے شی او داخـل دِے شی، کـله چه کعبه اووینی نو که (د دعا دپاره) لاس اوچتـوی نـو د ابـن عباسؓ نه نقل شته چه هغه به دلته لاسونـه اوچتـول۔ رواه ابـن ابی شیبهؒ او مرفوعا هم نقل دی لیکن باسناد ضعیف (الضعیفة- ١٠٥٤)۔

بیـا هره یوه دعا دلتـه کولے شی څه خاص معین ذکر لازم ندے او عمر بن الخطابؓ به دا دعا وئیله :

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ۔

رواه البيهقي (٧٢/٥) ابن ابی شيبه (٩٧/٤)

کله چه به ئے په بیت الله نظر اولګیدلو نو داسے به ئے فرمائیل :

اَللّٰهُمَّ زِدْ هٰذَا الْبَيْتَ تَشْرِيْفًا وَتَعْظِيْمًا وَتَكْرِيْمًا وَمَهَابَةً وَبِرًّا وَزِدْ مَنْ شَرَّفَهُ وَكَرَّمَهُ مِمَّنْ حَجَّهُ اَوِ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيْفًا وَتَعْظِيْمًا.

(فتاوى ابن جرير صـ ١٢٠) ددے په سند كښ كلام دے ليكن دا يوه عامه دعاء ده لوستل ئے جائز دی۔

ليكن په حديث كښ راغلی دی چه د جابر رضی الله عنه نه تپوس اوشو چه سړے بيت الله اووينی نو لاس به اوچتوی ؟ نو هغه اوفرمائيل : چه مونږ د رسول الله ﷺ سره حج كړے دے مونږ دا كار نه دے كړے يعنی لاسونه مو نه دی اوچت كړی۔

[ترمذی، مشكاه ١/٢٢٧]۔

نو كه انسان اونكړلو نو جائز دی او ددے حديث په سند كښ كلام هم دے۔

بيا مسجد ته چه كله داخليږی نو :

بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ - اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ۔

به اووائی، په اطمينان سره دِے حجر اسود ته ځان اورسوی او تحية المسجد به (پدے وخت كښے) نه كوی ځكه د مسجد حرام تحيه طواف دے۔ [المنسك صـ ١٢٠]۔

طواف او د هغے متعلقات

طواف د کعبے نه گرزيدلو ته وائي، طواف بيت الله پورے خاص دے د بل ځائے نه طواف د مشرکانو کار دے طواف د حجر اسود نه شروع کيږي او په حجر اسود ختميږي که د انسان وسع کيږي نو حجر اسود دے چپ کړي او که ژړا ورځي نو دغه ځائے د ژړا دے او که دا نه وي نو لاس دے وروړي او لاس دے چپ کړي او که دا طاقت ئے هم نه وي نو اشاره دے ورته اوکړي په لاس باندے اولاس دے نه چپوي او که لرگے چوکه وغيره وروړي نو د هغے خکلول سنت دي او کله چه حجر اسود ښکلوي يا اشاره ورته کوي نو بِسۡمِ اللهِ اَللهُ اَكۡبَرُ دے وائي فقط يا صرف الله اکبر۔ بيا دے د کعبے شريفے نه گرد وگرځي د حطيم نه شاته ځکه حطيم جزء د کعبے دے (نو بيا طواف په مينځ دکعبه کښې راځي او حال دا چه طواف به د کعبے نه بهر کولے شي) او کله چه رکن يماني ته راورسيدلو نو هغے باندے به صرف لاس راکاږي او لاس به نه چپوي او که دا وسع ئے اونه شي نو رکن يماني ته اشاره نشته بيا چه حجر اسود ته را ورسيږي نو بيا دے شروع شي په مخکښے طريقے سره۔ تردے چه اووه (۷) گرځشته اوکړي نو دا يو طواف پوره شو۔

تنبيه : د حجر اسود د خکلو يا اشاره کولو په وخت کښے د نبي عليه السلام نه صرف اَللهُ اَكۡبَر نقل دے لکه بخاري

(۴۷۵/۳) كښې د ابـن عبـاس پـه حديث كښې راغلى دى. او بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُ اَكْبَر وئيل د نبى عليه السلام نه مرفوعا ندى نقل ـ

البتـه د عبـد الله بن عمر رضى الله عنهما نه په صحيح سند سره نقل دى چه هغه به بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُ اَكْبَر وئيل. بيهقى (۷۹/۵) ـ

نـو ددے وجـه نـه بـعض علماؤ ليكلى دى چه په ابتداء كښې دِے بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُ اَكْبَر وائـى او بـاقى گردشونو كښې دے صرف اَللّٰهُ اَكْبَر وائـى. نـو په دواړو به عمل اوشى. او كه څوك په ټول طواف كښې صرف اَللّٰهُ اَكْبَر بـانـدے اكتـفـاء كـوى نـو دا هـم سنت ده. وكذا قاله الالبانى فى تعليق حجة النبى ﷺ ـ

د ركن يمانى او حجر اسود مينځ كښې دِے دا دعا وائى :

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

(ابو داؤد رقم ۱۶۵۳ - احمد ۴۱۱/۳ وسنده صحيح)

او طواف چـه شـروع كـوى نـو اضطباع دِے اوكړى يعنى ښئ اوگـه دِے ښـكـاره كـړى (پـه ټـول طـواف كښـے) دا سـنـت دى. هـمـدارنـگـه رمـل يـعـنـى پهلوانى كول (پهلوانى ديته وائى، چه اوچت اوچت تنگ گامونو اخستو سره اوگے اوخوزوى لكه ورزش والائے چه څـنـگـه كـوى) صرف په اول دريو گردشونو كښې كه د انسان طـاقـت وى نـو سـنـت طـريـقـه ده بله دا چه په طواف كښې د ضرورت خبرے جائز دى ليكن غلطے خبرے يا كنځل يا بد اخلاقى كول حرام دى.

د طواف پـه وخـت كښـے هـر ذكر جائز دے او ډيرے خبرے ندى

پکار کله چه دنیاوی وی۔

رسول الله ﷺ فرمائی : فَاَقِلُّوْا فِيْهِ الْكَلَامَ. رواه الترمذی۔

(یعنے طواف د مانځه پشان دے پدے کښے (دنیاوی) خبرے کمے کرئ)۔

حجر اسود ښکلول او په هغے سجده کیخودل د نبی علیه السلام او عمر فاروق او ابن عباس رضی الله عنهم نه ثابت دی۔

حجر اسود ته اشاره په یو لاس کافی ده او استقبال قبلے ته افضل دے تَعْظِيْمًا ځکه نبی علیه السلام به ورته دومره متوجه کیدلو چه سجده به ئے پرے کوله۔

فائده ۱ : حجر اسود مخے ته په زمکه توره نیغه پټه راخکلے شویده۔ دے پټے (کرخے) نه ډے اشاره مخکښے نه کوی بلکه کله چه په دغه کرخه باندے خپه کیدی نو اشاره ډے اوکړی۔

فائده ۲ : د سعودی علماؤ په خپلو کتابونو کښے دا خبره لیکلے ده چه د یو انسان دحجر اسود خکلولو اراده وی نو ددے خبرے لحاظ ډے ساتی چه د کعبے شریفے موړه (کومے ته چه د کعبے شریفے غلاف تړلے شی) باندے بره او نه خیژی (لکه چه عوام خلق دا کار کوی) ځکه چه دا موړه د کعبے نه جزء دے د هغے نه حساب ده نو که فرض طواف کښ وی نو هغه به ئے خراب شی دغه موړے ته عربئ کښے شاذَرْوَان وائی۔

(التاج والاکلیل ۳/ ۷۰)۔

د طواف او حجر اسود
خکلولو او رکن يمانى مسه کولو فضيلت

١- نبي ﷺ فرمائي :
لَيُبْعَثَنَّ اللّٰهُ الْحَجَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَهُ عَيْنَانِ يَبْصُرُ بِهِمَا، وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهٖ، وَيَشْهَدُ عَلٰى مَنْ اِسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ۔
اخرجه الامام احمد وحسّنه الترمذی۔

ترجمه : خامخا الله تعالى به د قيامت په ورځ حجر اسود راپورته کړي او د هغه دپاره به سترگې وي چه ليدل به کوي او ژبه به وي چه خبرې به پرې کوي او په هغه چا به گواهي کوي چه په حق (توحيد) سره ئې خکل کړې وي۔

٢- دارنگه فرمائي : مَسْحُ الْحَجَرِ الْاَسْوَدِ وَالرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ يَحُطَّانِ الْخَطَايَا حَطًّا. حسّنه الترمذی وصححه ابن حبان۔

ترجمه : په حجر اسود او رکن يمانى باندې لاس راخکل ضرور گناهونه ختموي۔

٣- نبي عليه السلام فرمائي : چا چه ددې کوټې نه اووه گردشه اوکړل (يو طواف) دا داسې ده لکه يو غلام آزادول - او دا انسان چه يو قدم اږدي او بل اوچتوي نو يو گناه ئې ختميږي او يو نيکئ ورته ليکلې کيږي۔ رواه الترمذی وقال حديث حسن۔

په طواف کښې بدعات او ناروا کارونه

۱- اول : په حجر اسود باندے زنانو سره ملاویدل او ځان نه بچ کول حال دا دے چه حجر اسود ښکلول سنت دی او د پردو زنانو نه ځان ساتل فرض دی نو څوك چه د سنت دپاره فرض پریږدی د هغه حکم هر سړی ته معلوم دے۔
۲- په حجر اسود خکلولو باندے خلقو ته تکلیف ورکول ندی جائز۔ قال علیه السلام :
يَا عُمَرُ اِنَّكَ رَجُلٌ قَوِيٌّ فَلَا تُؤْذِی الضَّعِيفَ وَاِذَا اَرَدْتَّ اِسْتِلَامَ الْحَجَرِ فَاِنْ خَلَا لَكَ فَاسْتَلِمْهُ وَاِلَّا فَاسْتَقْبِلْهُ وَكَبِّرْ۔ رواه احمد والشافعی وغيرهما۔
یعنے نبی علیه السلام عمرفاروقؓ ته وئیلی وو چه که گنړه نه وه نو حجر اسود ښکلوه او که گنړه وه نو صرف ورته مخامخ لاس اوچت کړه او اَللّٰهُ اَكْبَرُ وایه هسے نه چه ضعیفانو ته تکلیف ورنکړے۔
دا منع په هغه وخت کښے ده چه تیل د حد نه ډیر وی او مخلوق ته تکلیف اورسیږی او کله چه هغوی هم تکړه خلق وی او تکلیف ورته نه رسیږی نو بیا لږ لږ تیل (مزاحمت) جائز دے، دلیل پدے باندے دا دے : عبد الله بن عمر رضی الله عنهما فرمائی چه د حجر اسود د ښکلولو فضیلت چه ما د رسول الله ﷺ نه اوریدلے دے نو زه حجر اسود نه په گنړه کښے او نه پغیر د گنړے نه

پرېږدم نو که چا د صحابی د عمل تابعداری اوکړه نو ښه کار دے۔

٣- دریم : غسل کول د طواف دپاره بدعت دے۔

٤- څلورم : بعضے خلق چه طواف کوی نو جوړاپے په خپو کوی دے دپاره چه د کونترو په ګندګئ باندے ئے خپے ګنده نشی دا بدعت دے ځکه کونترے د رسول الله ﷺ د زمانے نه تر اوسه پورے شته او محمد ﷺ دا کار نه دے کړے او نه ئے پرے خپل امت ته امر کړیدے۔ اوګوره فتاوی ص۔ (١٢٦)۔

٥- پنځم : بدعت دا دے چه کله حجر اسود ته اشاره کوی نو لاس ښکلوی او حال دا دے چه په دے صورت کښے لاس ښکلول نشته۔

٦- شپږم : بدعت د طواف دپاره په خوله باندے نیت تړل چه نیت مے کړے د طواف د اووهٔ ګردشونو ...... [زاد المعاد ج١/ ٤٥٥) کښے ابن قیم لیکلی دی : چه دا په خوله باندے وئیل بدعت دے۔

٧- اووم بدعت دا دے : چه په طواف کښے بعضے خلق خاص ذکرونه کوی او بعضے خلقو سره کتابچے وی او هغه وائی۔ دا ښه کار نه دے بلکه هر ذکرئے چه خوښ شی هغه دِے کوی، ځکه چه محمد ﷺ څه خاص ذکرونه ندی متعین کړی۔ اوګوره [المنسك : ١٢٢] هغې کښے وائی :

وَيُسْتَحَبُّ لَهُ فِي الطَّوَافِ اَنْ يَذْكُرَ اللّٰهَ وَيَدْعُوهُ بِمَا شَرَعَ وَاِنْ قَرَاَ الْقُرْآنَ سِرًّا فَلَا بَأْسَ بِهِ وَلَيْسَ فِيهِ ذِكْرٌ مَحْدُوْدٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ لَا بِاَمْرِهٖ وَلَا بِقَوْلِهٖ وَلَا بِتَعْلِيمِهٖ

يَدْعُوا فِيْهِ بِسَائِرِ الْاَدْعِيَةِ الشَّرْعِيَّةِ وَمَا يَذْكُرُهُ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ مِنْ دُعَاءٍ مُعَيَّنٍ تَحْتَ الْمِيْزَابِ فَلَا اَصْلَ لَهُ

٨- اتم بدعت : مسجد حرام دپاره په مسجد حرام كښې تحيه المسجد كول دا بدعت دې ځكه بيت الله طواف كول دا د بيت الله تحيه ده خو دا حكم د هغه چا دپاره دې چه ابتداء كښې په حالت د احرام كښې داخل شي او كه هلته اوسيږي نو بيا ددې حكم د نورو مساجدو پشان دې بيا به تحيه المسجد كوى كله ئې چه د طواف اراده نه وى.

٩- نهم بدعت : بعضې خلق داسې نيت تړى لكه ځنګه چه د مونځ نيت تړى غوږونو ته لاس پورته كوى. دا غلطه طريقه ده، صرف حجر اسود ته لاس مخامخ كول او الله اكبر وئيل پكار دى.

[زاد المعاد ٣٠٣/١- سفر السعاده ص ٧٠]

١٠- لسم بدعت : د حجر اسود په ښكلولو كښې اواز او شور كول دا مكروه عمل دې. [المدخل ٢٢٤/١].

١١- يولسم بدعت : بعضې خلق چه امام سلام اوګرځوى نو سمدستى د حجر اسود د ښكلولو دپاره منډه وهى او بعضې د ملتزم دپاره منډه وهى دا غلط كار دې او د محمد ﷺ نه ځان مخكښې كول دى او د مسجد حرام بے ادبى كول دى.

١٢- دولسم بدعت : بعضې خلق د حجر اسود او ركن يمانى په خوا كښې لمن اوچتوى او بعضې پرتوګ، اوچتوى دا بدعت دې.

(حجة النبى ﷺ).

۱۳- بدعت: بعضے خلق رکن یمانی ښکلوی دا خلاف سنت طریقه ده۔

۱٤- څوارلسم بدعت: اکثر خلق د کعبے شریفے ټول طرفونه ښکلوی دا هم د رسول الله ﷺ نه خلاف ورزی ده۔

[اقتضاء صـ ۲۰٤- مجموعه الرسائل ۳۷۱/۲]۔

د کعبے نور ګوټونه مسح کول یا ښکلول نشته صرف حجر اسود ښکلول یا مسح کول دی او صرف رکن یمانی له لاس وروړل دی۔ عبد الرزاق په خپل مصنف کښے روایت راوړیدے (۸۹٤۵)۔

عن يعلى بن امية قال طَعَنْتُ مَعَ عَمَرَ بْنِ الْخطابؓ وَفِیْ رِوَايَةٍ مَعَ عُثْمَانَ فَلَمَّا كُنْتُ عِنْدَ الرُّكْنِ الَّذِیْ يَلِیْ الْبَابَ مِمَّا يَلِی الْحَجَرَ اَخَذْتُ بِيَدِهٖ لِيَسْتَلِمَهٗ فَقَالَ : اَمَا طَعَنْتَ مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ قُلْتُ : بَلٰی قَالَ فَهَلْ رَاَيْتَهٗ يَسْتَلِمُهٗ ؟ قُلْتُ : لَا۔ قَالَ : فَانْفُذْ عَنْكَ فَاِنَّ لَكَ فِیْ رَسُوْلِ اللّٰهِ (ﷺ) اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

ترجمه: يعلیؓ فرمائی ما د عمرؓ لاس اونیولو چه رکن شامی ښکل کړی۔ هغه اوفرمائیل: تا د رسول الله ﷺ سره طواف ندے کړے؟ ده اووئیل: ولے نه! وے فرمائیل تا پدے کار لیدلے دے؟ هغه اووئیل نه! نو وے فرمائیل د رسول الله ﷺ اتباع کښے ستا ښائسته اقتداء شته۔ (صرف د هغه اتباع کوه)۔

۱۵- پنځلسم: د کعبے یا د مقام ابراهیم پورے ځان مخل یا لاس ورپورے راخکل یا د هغے چپول بدعت دے۔

(السنن والمبتدعات - ۱۱۳)۔

۱٦- شپاړسم: ملتزم پورے خیته جوختول پدے نیت چه دا د

دنيا مينځ دے دا غلطه خبره ده دعا ملتزم كښے شته حديث د ابوداود كښے راغلى دى او دا مسئله به روسته ان شاء الله تعالى۔

۱۷- اوولسم : بعضے خلق د ميزابِ رحمت نه چه كومے د باران اوبه راپريوزى نو په هغے تبرك حاصلوى ددے څه اصل نشته دے۔

۱۸- اتلسم : بعضے ظالمان مونږ پخپله ليدلى دى چه د شيخ عبد القادر جيلانيؒ ذكر كوى په طواف كښ يا غوث اعظم وائى دا شرك دے او دا كار مشرك سرے كوى۔

۱۹- نورلسم : د حجر اسود په ښكلولو كښے يا په اشاره كولو كښے د بسم الله الله اكبر نه زيات كلمات وائى دا د محمد ﷺ نه ندى ثابت نو ځان په بدعاتو باندے مه سترے كوئ۔

كله چه طواف ختم كړى نواوګه دِے پټه كړى او نيغ دِے نه اوځى ځكه دے سره طواف والاؤ ته تكليف ملاوېږى نود هغوى سره دِے روان وى لږ لږ دِے بهر كيږى۔

بيا به دوه ركعته مونځ اوكړى

بيا به دوه ركعاته مونځ اوكړى او دا مونځ سنت دے او دا صحيح قول دے كه چا اونكړل نو طواف ئے شويدے ليكن خلاف سنت كار دے۔

دلته يو څو مسائل واوره :

۱- **اوله مسئله** : كله چه خلقو ته تكليف نه وى نو دا مونځ

د مقام ابراهيم سره كول سنت دي او چه كله ده يا نورو خلقو ته تكليف وي نو بيا ئے بل ځائے كښے كول پكار دي ځكه په سنت طريقه كولو باندے خلقو ته تكليف وركول حرام دي۔

٢- **دويمه مسئله** : قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُوْن به اول ركعت كښے وائي او دويم كښے به قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَد وائي كما في الحديث۔

٣- **دريمه مسئله** : بعضے كم عقله فرض مونځ يا دا دوه ركعته د ميزاب رحمت مخے ته او د حطيم شاته كوي پدے گمان چه د تركيانو په زمانه كښے دلته د امام ابوحنيفةؒ مصلى پرته وه، او دا كار اكثر افغانان كوي او دا گمان غلط دے ځكه دا كار غلطو خلقو كړے وو او بله دا چه د احاديثو نه معلوميږي چه دا مونځ د كعبے مخے ته كول بهتر دي۔

٤- **څلورمه اختلافي مسئله** :

بعضے خلق وائي چه دا مونځ به په اوقات مكروهه كښے نه كوي ځكه پدے درے اوقاتو كښے د مونځ كولو نه منع راغلے ده او بعضے علماء وائي چه دا مونځ په هر قت كښے كيږي ځكه چه دا سببي مونځ دے او په دے باندے ډير احاديث راغلي دي۔ او همدا غوره قول دے۔ .

اول حديث كښے راځي :

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : يَا بَنِيْ عَبْدِ مَنَافٍ لَا تَمْنَعُوْا اَحَدًا طَافَ بِهٰذَا الْبَيْتِ وَصَلّٰى اَيَّةَ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ اَوْ نَهَارٍ۔

(رواه الترمذي والنسائي وابوداود – وصححه الالباني في صحيح ابي داود)۔

ترجمه : رسول الله ﷺ بنی عبد مناف ته فرمائیلی وو چه تاسو هیڅوك مه منع کوئ چه طواف د بیت الله نه اوکړی او بیا هر وقت چه غواړی مونځ اوکړی که شپه وی که ورځ۔ (ترمذی)

همدا وجه ده چه بعضے علماء وائی چه په مکه کښے اوقات مکروهه نشته بلکه نفلونه چه د چا څومره خوښ وی او په هر تیم کښے چه وی جائز دی ځکه هغه ځائے د عبادت دے۔

دویم حدیث :

عَنْ اَبِیْ ذَرٍّ قَالَ وَقَدْ صَعِدَ عَلٰی دَرَجَةِ الْكَعْبَةِ مَنْ عَرَفَنِیْ فَقَدْ عَرَفَنِیْ وَمَنْ لَمْ یَعْرِفُنِیْ فَاَنَا جُنْدُبٌ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ یَقُوْلُ لَاصَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتّٰی تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَلَا بَعْدَ الْعَصْرِ حَتّٰی تَغْرُبَ الشَّمْسُ اِلَّا بِمَكَّةَ اِلَّا بِمَكَّةَ اِلَّا بِمَكَّةَ ۔ رواه احمد ورزین۔

حاصل د حدیث دا شو چه د صبا د راختلو نه پس د نمر ختو پورے نفلی مونځ نه کیږی او همدارنګے د مازیګر مانځه نه بعد تر نمر پریوتلو پورے مونځ نه کیږی مګر په مکه کښے کیږی او دا خبره ئے درے کرته اوکړه او پدے نور هم ډیر دلائل شته او پدے مسئله باندے شیخ الاسلام ابن تیمیه په فتاوی کښے تفصیلی بحث کریدے او دا مسئله ئے ثابته کریده نو که دا مونځ په اوقات مکروهه کښے کوی نو اعتراض پرے مه کوه او که تاسو اوکړلو نو هم جائز دے یے دلیله خبرو پسے مه روانیږئ۔

۵- **پنځمه مسئله** : د طواف نه روستو د دوه رکعاتو نه زیات مونځ کول لازم نه دی بعضے خلق د طواف نه روستو د مقام

ابراهیم سره دوه رکعتـه کوی دوه لـه ملتزم سره کوی او دوه پـه حطیم کښې کـوی دا پـه دے طریـقـه نـه دی ثابت چه د طواف نه روستـو بـه شپږ رکعتونه کوی صرف دومره ده چه حطیم کښې یو کـرت مـونـځ کول پکار دی، ځکه دا داسے ده لکه چه د کعبې شریفې مینـځ دے او رسـول الله ﷺ پـه فتـح مـکه کښې یا په حجة الوداع کښې یو ځل داخل شویدے بار بار نه دے داخل شوے نو علماء وائی چـه سړے یـو ځل حطیم کښې مونځ اوکړی نو دا سنت ادا کیږی بار بار ننوتلو ته ضرورت نشتـه۔

بیا به زمزم ته لاړ شی او به اوسکی

او پـه سـر باندے به ئے هم واچوی ځکه نبی ﷺ داسے کړیدی دا اوبـه کـه پـه ولاړه اوسکی نو هم جائز ده ځکه نبی علیه السلام په ولاړه سکـلـی دی او په ناسته ئے سکل هم جائز دی۔ او فضیلت ئے دا دے چـه حـدیث کښې راغلی دی : انه طعام طعم رواه مسلم وفی روایـه ابی داود وشفـاء سقـم۔ دخوراك نـه خوراك دے او د بیمارئ عـلاج دے۔ او بـل روایت کښې دی : ماء زمزم لما شرب له۔ د زمزم اوبه چه په کوم نیت اوسکلے شی نو هغه الله تعالی پوره کوی۔

د زمـزم اوبـه شفـاء ده په ښه نیت ئے څکل پکار دی لکه د علم او شـفـاء او تـقـوی دپاره۔ ابن عباسؓ به د زمزم څکلو نه پس داسے دعا وئیله :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ.

(ترغيب وترهيب)۔

مسئله : د زمزم اوبو څکلو وقت کښې اودريدل او مخ قبلې ته کول دا شته او که نه ؟ نو صحيح دا ده که ولاړ وې نو بيا کينه مه او که ناست وې اودريدل نشته۔ او قبلې ته مخ کول يو حديث کښې راغلی دی ابن ماجه رقم (٣٠٦١) ليکن ضعيف دې ځکه هغې کښې محمد بن عبد الرحمن راوی دې لم يوثقه غير ابن حبان ليکن ابن مبارکؒ به پرې عمل کولو لکه ترغيب وترهيب کښې شته۔ دارنګه يو اثر په مصنف عبد الرزاق کښې شته (١١٢/٥) د ابن عباسؓ چه هغه به هم استقبال قبلې ته کولو ليکن د هغې سند کښې ضعف دې زمعه بن صالح راوی په کښې راغلې دې نو ځکه محققين علماء وائی پدې وخت کښې قبلې ته متوجه کيدل سنت طريقه نده۔ ليکن د زم زم په اوبو کښې هم بدعات شته۔

په زم زم کښې بدعات

١- اول : بعضې خلق په زم زم غسل کوی دا هم بدعت دې۔

٢- دويم : بعضې خلق چه د زم زم اوبه په هرځائې کښې سکې نو اودريږی او قبلې ته مخ کوی او بيت الله ته ګوری۔ بعضې خلق د کفن کپړې له او بعضې ګيرې له او بعضې جانمازونو له د زم زم

اوبه ورکوی دا تول بدعات او عبث کارونه دی۔

السنن والمبتدعات (۱۱۳)۔،

آؤ د مرض په ځائے باندے زمزم اچول صحیح دی۔ كَانَ يَصُبُّ عَلَى الْمَرْضٰى [الصحيحة :۸۸۳]۔

٤- څلورم : بعضے خلق د زمزم څکلو وخت کښے څه خاصه دعا وائی دا بے اصله خبره ده بلکه چه کومه دعا ورته ورځی نو اودے کړی۔

٥- پنځم : بعضے خلق گمان کوی چه د زمزم او به ډیرے څکل اسراف دے دا غلطه خبره ده بلکه زمزم باندے ځان مړول پکار دی۔

بیا چه کله فارغ شی د دینه نو سعی ته دِ ے متوجه شی۔ لیکن حجر اسود دِے ښکل کړی مخکښں له تللو نه صفا مروه ته دا سنت دی او ډیر خلق ترے خبر هم ندی۔

سعی او د هغے مسائل

اول دِے انسان د صفا غونډئ ته لاړشی څکه چه هغه حجر اسود ته مخامخ ده نو هلته دِے اوخیژی۔

او رسول الله ﷺ چه کله ورتللو نو وے فرمائیل : اَبْدَءُ بِمَا بَدَءَ اللهُ بِهٖ – زه شروع کوم په هغے باندے چه الله پرے شروع کړیده چه په خپل کتاب کښے ئے صفا مخکښے کړیده :

﴿ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ ﴾

نو کله چه انسان صفا ته نزدے شی نو دغه ځائے کښې به دغه آیت اووائی دا آیت په روایت د مسلم کښې صرف د من شعائر الله پورے راغلے دے او که ټول ئے اولوستلو نو هم خیر دے او بیا به داسے اووائی : اَبْدَءُ بِمَا بَدَءَ اللّٰهُ بِهٖ۔ کله چه صفا ته اوخیژی نو بیت الله ته دِے مخ کړی تردے پورے چه هغه اووینی لیکن نن صبا انسان د عمارت د وجے نه هغه نشی لیدلے نو لاسونه دِے پورته کړی او داسے دعاګانے دِے کوی :

اَللّٰهُ اَکْبَرُ لَا اِلٰـهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْئٍ قَدِيْرٌ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ اَنْجَزَ وَعْدَهٗ وَنَصَرَ عَبْدَهٗ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ وَحْدَهٗ۔

او دارنګه نورے دعاګانے دِے کوی نبی ﷺ دلته دا دعا درے ځله کړیده۔ او د هرځل لوستلو نه پس دے ځان له او نورو مسلمانانو له دعا غواړی ۔

بیا به مروه طرف ته روان شی او الله ته دِے عاجزی کوی او دعاګانے دِے غواړی ۔کله چه هغه عَلَمِ اَخْضَر (یعنے شنو بلفونو ته کوم چه خی او ګس طرفته دی) ورسیږی نو منډه دِے اوکړی تر هغه بل پورے نبی علیه السلام به دومره تیزه منډه کوله چه لنګ مبارك به ورته بیرته راتاؤ شو۔

مخکښے زمانه کښے دلته کنده وه اوس حکومت هغه د بره نه بنده کړیده، دلته منډه وهل سنت عمل دے د سرو دپاره بیا چه

مروه ته اورسیږی نو هلته به هم مخ قبلے ته کړی او دغه مذکوزے دعاګانے به اووائی څنګه ئے چه صفا کښے لوستلے وے۔ بیا به صفا ته راشی او همدغه مذکوره طریقه به وکړی تردے چه اووه ګردشه پوره شی۔

سعی په صفا مروه کښے په سورلئ جائز ده او پیدل تلل افضل دی۔ رواه ابونعیم فی مستخرجه علی صحیح مسلم۔

او د صفا مروه په مینځ کښے دا دعا د ابن مسعودؓ او ابن عمرؓ او مسیب بن رافعؒ، عروه بن الزبیرؒ – نه نقل ده :

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ اِنَّکَ اَنْتَ الْاَعَزُّ الْاَکْرَمُ۔

(ابن ابی شیبه (٤/٦٨)۔

په سعی کښې بدعات

١ – **اول بدعت** : بعضے خلق دیے ته سعی وائی چه څوارلس کرته لاړشی او راشی۔ دا بالکل غلطه ده کوم علماء چه دا وائی نو دا خطا شویدی بلکه د صفا نه تر مروه پورے دا یو چکر شو او بیا د مروه نه تر صفا پورے بل چکر شو د صفا نه شروع او په مروه به سعی بس کیږی، لیکن یوه مشوره واورئ هغه دا چه اکثر خلق پدے ګردشونو کښې خطا کیږی نو هغه له پکار دی چه اووه تسبیح پیدا کړی یا په ګوتو حساب کوی۔

٢ – **دویم بدعت** : بعضے خلق وائی چه د صفا مروه نه

روستـو بـه دوه رکعتـه حاجی صاحب کوی دا خبره بالکل غلطه ده، دے بـاره کښے چه کومو علماؤ د شوافعو لیکلی دی نو هغه خطاء شویدی بلکه دوه رکعته د طواف نه روستو شته او د سعی نه روستو مونځ نشته۔

۳- دریم بدعت : بعضے خلق صفا مروه لپاره اودس لازم ګنړی په دے نیت چه وائی چه حدیث کښے راغی چه چا د صفا مروه سعی اوکړه په اودس سره نو په هر قدم به ده له (اوویا زره) نیکئ اولیکلے شی۔ دا حدیث هم موضوع دے او داخبره هم غلطه ده بلکه اودس د صفا مروه دپاره په اتفاق د علماؤ سره ضروری نه دے بلکه اودس هر وخت مستحب دے۔

٤- څلورم بدعت : بعضے خلق د صفا سر ته ورخیژی تردے چه ځان د هغه دیوال سره یوځائے کړی دا غلطه ده بلکه صرف صفا ته ختل پکار دی۔

٥- پنځم بدعت : په ما بین د صفا مروه کښے څه معینه دعا نشته بلکه څه چه خوښوی هغه دے وائی چه قرآن او حدیث نه خلاف نه وی۔ او د صحابه کرامو نه رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعَزُّ الْاَكْرَمُ دعا نقل ده۔لکه چه مخکښے تیره شوه۔

٦- شپږم بدعت : باربار سعی کول هسے یا په حج عمره کښے دا غلطه طریقه ده (نووی شرح مسلم)۔

بعضے خلق د حج او د عمرے نه په غیر سعی کوی دے کښے ثواب نشته بلکه ثواب په طوافونو کښے دے هغه دے کوی۔

۷- **اوم بدعت** : بعضے خلق جمع پریږدی ترڅو چه ئے سعی نه وی ختمه کړی دا غلط کار دے جمع ډیے اوکړی د هغے نه روستو ډیے بیا سعی شروع کړی د همغه ځائے نه کوم ځائے ئے چه جمع اوکړه۔ د سعی په کولو سره د جَمعے پریخودل نشته۔

۸- **اتم بدعت** : بعضے خلق د سورلۍ نه منع کوی چه د صفا او مروه په مینځ کښے به په سورلۍ باندے نه سوریږی دا خبره غلطه ده بلکه سورلۍ باندے سوریدل سنت دی او د رسول الله ﷺ نه ثابت دی لکه امام مسلم د جابر رضی الله عنه نه پدے باره کښں حدیث راوړیدے۔

۹- **نهم بدعِت** : د مَسْعٰی په دویم چت باندے سعی کول د ضرورت په وجه جائز دی لیکن د دیوال غاړے ته ډیے ډیر نزدے نه ورځی چه د مسعی نه بهر اونه وځی دا مسئله د سعودی لوئ لوئ علماؤ لیکلے ده۔

بیا دِے سر اوخروی نو دے سره به د احرام نه اووځی او عمره به ئے پوره شی۔

د حلق او قصر بیان

علماء لیکی چه انسان کله مُفرِد وی یعنی صرف حج کوی عمرے نه کوی یا قِران کوی یعنی حج او عمره شریکه کوی په نیت کښے او ځان سره ئے هدیه یعنی څاروے هم راوستے وی د خپل

ملك نه نو دا به څان نه حلالوی او تمتع والا به څان حلالوی لیکن که ورځے حج ته ډیرے وی نو سر ډے اوخروی او که ورځے حج ته کمے وی چه سر پکښے نه غټیږی نو بیا ډے سر اوخروی ځکه په حج کښے سر خرئیل ډیر اجر لری دا د رسول الله ﷺ قوی سنت دی۔

په حلق او قصر کښ بدعات

۱- اول بدعت : بعضے خلق چه سر خروی نو چپ طرف نه شروع کوی دا خلافِ سنت عمل دے نبی ﷺ چه کله سرخرولو نو حلاق (نائی) ته ئے اووئیل چه په ښی طرف شروع اوکړه۔

۲- دویم بدعت : بعضے خلق څلورمه حصه د سر خروی او څوك چه ډیرے عمرے کوی هغه هم دا کار کوی او حال دا دے چه څلورمه حصه د سر خرئیل بدعت دے بلکه د ټول سر خرئیل دا واجب دی لکه په حدیث کښے راغلی دی۔

۳- دریم : بعضے خلق وائی چه سر خروے نو قبلے ته به مخ کوے لکه په احیاء العلوم کښے ئے لیکلی ده دا خبره هم غلطه ده۔

٤- څلورم بدعت : بعضے د سر خرئیلو په وخت کښ دعا وائی لکه فتح القد[illegible] کښے ئے لیکلی ده دا د محمد ﷺ نه نه ده ثابته نو د محمد ﷺ نه ځان مه مخکښے کوئ۔

[illegible] : بعضے خلق چه سر لنډه وی نو یو ویخته یا دوه ترینه

په قینچی واخلی او حال دا دے چه قصر دیته وائی :

اَلْاَخْذُ مِنْ مَجْمُوْعِ الشَّعْرِ لَا مِنْ جَمِیْعِهٖ۔

د مجموعه ویختو نه د گوتو د سرونو په مقدار اخستل او د هر ویخته نه اخستل لازم ندی نو پدے کښے زیات نقصان جائز نه دے۔ لکه چه د مروه په خوا کښے ناپوهه خلق ولاړ وی او قینچی ورسره وی او صرف معمولی ویښته پریکړی او دیته قصر وائی دا غلطه ده۔ بلکه تعمیم د ټول سر ضروری دے۔

د زنانه د عمرے بیان

زنانه به دا اعمال هم کوی کوم چه مخکښے بیان شو صرف یو څو خبرو کښے ددے فرق دے۔

١- اول : دا چه پدے احرام نشته بلکه خپلے عادتی جامے به اغوندی۔ حدیث کښے راغی چه زنانه به دستانے او نقاب نه اچوی صرف د بره نه کپړه رازوړندولے شی (ترمذی، مشکاه)۔

نو اوس به بورقع نه په سرکوی بلکه که سرې نه وی نو مخ دے ښکاره کړی او که ستر کوی نو بیا دے په مخ څه جامه وغیره واچوی که په مخ لږیږی او که نه لږیږی دواړه جائز دی۔ بعضے علماء وائی چه په مخ باندے دے پرده نه اچوی لیکن صحیح دا ده چه په مخ دے پرده واچوی که لگیږی او که نه ځکه چه د نبی ﷺ

بيبيانو ځادرونه په مخ اچولی وو او رسول الله ﷺ ورته نه وو وئيلی چه د مخونو نه پرده لرے کړئ لکه شيخ الاسلام دا مسئله بيان کړيده:

[وَلَوْ غَطَّتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا بِشَيْءٍ لَا يَمَسُّ وَجْهَهَا جَازَ بِالْإِتِّفَاقِ وَإِنْ كَانَ يَمَسُّهَا فَالصَّحِيْحُ أَنَّهُ جَائِزٌ أَيْضًا وَلَا تُكَلَّفُ الْمَرْأَةُ أَنْ تُجَافِيَ سُتْرَتَهَا عَنِ الْوَجْهِ لَا بِعُوْدٍ وَلَا بِيَدٍ وَلَا غَيْرُ ذٰلِكَ لِأَنَّ أَزْوَاجَهُ ﷺ كُنَّ يَسْدُلْنَ عَلٰى وُجُوْهِهِنَّ مِنْ غَيْرِ مُرَاعَاةِ الْمُجَافَاةِ وَلَمْ يَنْقُلْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِحْرَامُ الْمَرْأَةِ فِيْ وَجْهِهَا وَإِنَّمَا هٰذَا قَوْلُ بَعْضِ السَّلَفِ لٰكِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَاهَا أَنْ تَنْتَقِبَ أَوْ تَلْبَسَ الْقَفَّازَيْنِ] انتهىٰ.

ددے عبارت مقصد مخکښے بيان شو۔

٢- دويم: دا چه بعضے زنانه په سر باندے سپينه کپړه تړی او ديته احرام وائی دا کار غلط دے او بالکل صحيح نۀ دے۔

٣- دريم: دا چه کـه ښځه حائضه (بيماره) شوه يا نفاس پرے راغـے نـو غسل دِے اوکړی او ځـوپـورے چه پاکه شوے نه وی نو د حرم نـه بهر دِے اوسيږی چـه کـله پاکه شی نو بيا دِے عمره شروع کړی ځکه چه زنانه لره د حيض په حالت کښے مسجد ته په غير د ضرورت نه داخليدل منع دی۔ او دا سے به هم نه کوی چه په حالت د حيض کښے سعی اوکړی او روستو چه پاکه شی نو بيا طواف اوکړی، ځکـه چـه صفا مروه مخکښے د مسجد نـه بهر وو نو مخکښے ورلـه دا کار جائز وو ليکن اوس صفا مروه مسجد کښے شامل شويدی، نو دا هم د مسجد حکم لری نو حائضه زنانه به د

عمرے هيڅ رکن نه اداء کوی تر څو چه پاکه شوے نه وی۔
دويمه وجه دا ده چه صفا مروه د طواف نه روستو کول پکار دی۔
٤- څلورم : ښځه ډيے د سړو نه جدا طواف کوی۔
٥- پنځم : زناه نه به هم په تلبيه آواز اوچتوی مګر چه خوف د فتنے وو، بيا به آواز ښکته کړی لعموم الاحاديث او عائشےؓ به آواز اوچتولو (مسند احمد ٣٢/٦) وقال شيخ الاسلام :
وَالْمَرْأَةُ تَرْفَعُ صَوْتَهَا بِحَيْثُ تُسْمِعُ رَفِيْقَاتِهَا ۔
ښځه به دومره آواز پورته کوی چه خپلے ملګرے ئے واوری۔
٦- په حجر اسود باندے به تيل نه کوی، يو بل له ديکے ورکول ګناه ده۔
٧- اووم : په زنانو رمل (پهلوانی) نشته ليکن په سعی کښے آيا زنانه منډے وهلے شی ؟ نو پدے کښے د علماؤ درے قوله دی۔ ظاهر دا دے چه که د سړو تيل نه وی نو بيا منډه وهلے شی لکه المجموع (٨/ ٧٥) مناسك الحج والعمره (ص۔ ٢٧)۔ کښے اوګوره
٨- اتم : د حج او عمرے نه پس ډيے سر نه خروی بلکه قصر ډيے اوکړی۔

پس کله چه د عمرے نه فارغ شی نو بيا ډيے د حج انتظار کوی او حرم کښے ورلره اوسيدل جائز دی ليکن که چرته زنانه وی او مرض پرے راشی نو که ځان دپاره د حرم نه بهر کمره نيولے شی نو دا ډيره بهتره ده، او که وسع ئے نه کيږی نو په حرم کښے ورله اوسيدل هم جائز دی كَمَا حَقَّقَهُ شَيْخُ الْإِسْلَامِ فِيْ فَتَاوَاهُ جِدًّا۔

د حرم نه بهر اوسيدل ورلره د ډيرو وجو نه بهتر دي يو دا چه د حرم بے عزتي به ترے نه کيږي بل دا چه هلته به ترے بے ځايه خبرے نه کيږي، بله دا چه نبي ﷺ چه حج ته راغلے وو نو هم بهر په محصب کښے اوسيدلو هلته به ئے مونځو نه کول او صحابه ؤ سره حرم ته نه راتللو نو د هغے تابعداري به هم اوشي۔ (زاد المعاد)

په عمره کښ فرائض

١- **اول** : د ميقات نه احرام تړل دا فرض دے لکه څنګه چه په حج کښے فرض دے۔

٢- **دويم** : يو ځل د بيت الله طواف کول۔

٣- **دريم** : په صفا مروه کښے سعي کول۔

٤- **څلورم** : د صفا مروه نه پس سر خرئيل يا لنډول لازم دي په هغه کس باندے چه صرف عمره کوي او يا د حج تمتع نيت ئے کړے وي۔

دريم باب

د حج بيان ـ او د هغه د احكامو تفصيل

كله چه د ذو الحجة مياشت داخله شي نو څوك چه قرباني كوي يا پرے واجبه وي نو سر دِے نه خروي او نوكه دِے هم نه پرے كوي او نور ويختان دِے هم نه اخلي، لكه دا حديث كښے راغلي دي۔

كله چه يوم الترويه يعني اتمه ورځ د ذو الحجة شي نو احرام دِے اوتړي ليكن چه قِران والا نه وي، ځكه چه قارن خود مخكښ نه احرام كښے دے۔

تنبيه : ډير حاجيان چه احرام تړي نو ددے ورځے نهِ اضطباع (اوګه ښكاره) كوي تر حج ختميدو پورے او دا خطائي ده بلكه اوګه به صرف په طواف كښے ښكاره كوي او هر طواف هم نه بلكه صرف طواف قدوم كښ (چه ابتداء كښ بيت الله ته راشي)۔

تنبيه : د احرام تړلو او شرط لګولو بيان مخكښے اوشو۔

احرام به د كوم ځائے نه تړي

بعضے وائي : چه احرام به د مسجد حرام نه تړي ليكن صحيح

خبره دا ده چه د هغه ځائے نه به احرام تړی چه کوم ځائے کښے اوسيږی ځکه صحابه کرامو به د بطحاء نه احرام تړلو او هغوی هم هلته اوسيدل او هلته ديره وو ليکن د حج دپاره به د حرم نه احرام تړی (او مسجد حرام نه تړل ئے ضروری ندی د خپلے ديرے نه ئے اُوتړه) لکه دا مسئله د فقه په کتابونو کښے هم ده۔

بيا به په همدغه ورځ د ماسپخين نه مخکښے منی ته روان شی۔ سنت طريقه داده چه د ماسپخين مونځ هلته اورسوی۔ (يعنے چه نهه لس بجے روان شی نو په آرام به ئے ماسپخين ته اورسوی)۔ او په لاره باندے به تلبيه وائی۔

بعضے خلقو په مِنىٰ کښ ځان له د مخکښ مقرر ځايونه نيولی وی دا کار د سنت طريقے دے ځکه چه حديث کښ دی : مِنىٰ مُنَاخُ مَنْ سَبَقَ ۔(الدارمی:١٩٣٧) وحسن اسناده معلقه : حسين سليم اسد والنووی فی خلاصة الاحکام]

منی د هر هغه چا ځائے دے چه څوك ورته مخکښ راغلو، پدے باندے د چا قبضه نهٔ راځی۔

بعضے خلق طواف کوی او سعی کوی او د عرفات نه چه روستو راشی نو طواف نهٔ کوی دا بالکل غلطه ده ځکه د عرفات نه بعد طواف کول فرض دی او دارنګه سعی په تمتع والا باندے واجبه ده۔ امام البانی دا مسئله ښه په تحقيق سره بيان کړيده۔

[التعليق علی کتابه حجة النبی -٨٨]۔

بلکه کله چه احرام اوتړی نو طواف کول ورباندے نه دی لازم

ځکه چه طواف خو هر وقت مستحب دے ددے وقت د احرام پورے خاص نـدے نـو کـوم خـلق چه دا ضروری ګنړی چه د احرام ترلو نه روستـو بـه طـواف کوی او بیا به منی ته روانیږی (لکه دا کار اکثر امیـان کـوی) نو دا خبره غلطه او بے دلیله ده۔ او هر چه سعی ده نو هغه خو دے وخت کښے نشته دے، نو بهتره دا ده چه سعی روستو اُوکـړے شـی۔ بـعـض خـلـق وائـی : چـه (لاحـرج) والا حدیـث نـه معلومیږی چه سعی مقدم کول هم جائز دی لیکن په هغه روایت کښ د صحت او ضعف د اختلاف په وجه نۀ دی کول پکار۔

پس کله چه منیٰ ته ورسیږی نو هلته به پنځه مونځونه کوی مـاسپښیـن، مـازیـګر، ماښام، ما سخوتن او سحر او د نمر ختلو نه مخکښے د منی نه تلل د سنت خلاف دی۔

په حج کښ فرائض

١ - **اول** : د حج دپاره په زړۀ کښ نیت کول۔

هر چه کیږے او تلبیه وئیل دی نو هغه ئے علامات دی۔

٢ - **دویم** : د عرفے په ورځ باندے عرفات ته تلل فرض دی۔

٣ - **دریم** : طواف زیارت کول فرض دی۔

دا ځیـزونـه فـرض دی کـه د چا نـه ورپـکښے یو هم پاتے شو نو د عـلـماؤ پـه اتـفاق سره ئے حج نۀ کیږی نو ددے خیال ساتل ضروری دی۔ او پـه حج کښ نور فرائض هم شته په راجح قول د علماؤ کښ

لیکن د عوامو دپاره فرض او واجب معلومول ضروري نهٔ دي صرف د حج طریقه پیژندل ضروري دي۔

په حج کښې واجبات

١- **اول** : د میقات نه په غیر د احرام نه نه تیریدل واجب دي، د احرام نه مراد کپړے بدلول دي، که په غیر د احرام نه تیر شو نو هغه دپاره واپس کیدل لازم دي۔

٢- **دویم** : سعی کول په مینځ د صفا مروه کښې واجب ده، دا د بعض علماؤ وینا ده مګر غوره دا ده چه دا سعی فرض ده ځکه چه حدیث کښې دي : [إِسْعَوْا، فَإِنَّ اللهَ كَتَبَ عَلَيْكُمُ السَّعْىَ]

[احمد وابن ماجه- ارواء الغليل: ١٠٧٢] ۔

اے خلقو سعی کوئ ځکه چه الله تعالی په تاسو باندے سعی فرض کړیده۔

٣- **دریم** : تمتع والا قران والا باندے قربانی واجبه ده۔

٤- **څلورم** : په مزدلفه کښې شپه تیرول یا نیمه شپه تیرول واجب دي۔ په مزدلفه کښې د سحر مانځه نه روستو ایساریدل تر نمر راختلو نه لړ مخکښې پورے ضروري دي لکه چه په حدیث کښې ثابت دي۔

٥- **پنځم** : شیطانان ویشتل۔

٦- **شپږم** : د اختر په ورځ باندے د شیطانانو د ویشتلو نه

روستو سر خرئيل يا لنډول واجب دی۔

٧- **اووم** : طواف وداع كول د آفاقي يعني د مسافر دپاره چه مكه مكرمه كښې نه اوسيږی۔ طواف وداع آخری د رخصتئ طواف ته وائی۔ بيا به د نمر د راختلو نه پس عرفات ته روان شی او كه د ضب په لاره روان شو نو زياته غوره ده څكه رسول الله ﷺ په دغه لاره تلي وو كله چه مسجد نمره ته اورسيږی نو هلته به څان د خوراك، غسل او اودس نه فارغ كړی نو بيا به د زوال نه روستو عرفات ته داخل شی۔ او دا بهتره ده چه د زوال نه مخكښې مسجد نمره خوا كښې كيني يا مسجد ته داخل شی۔

مسئله : عرفات ته تللو وقت كښې تلبيه هم شته او كه څوك تكبيرونه وائی هم صحيح دی۔ (بخاری)

عرفات او د هغه متعلقات

دا په حج كښې بهترينه ورځ ده لكه دې باره كښې ډير احاديث راغلی دی، لكه په حديث كښې راځي چه په بندګانو سره الله تعالی په ملائكو باندې فخر كوی او په دې ورځ كښې الله تعالی د جهنم نه بندګان آزادوی۔

او په حديث كښې راځي چه : «اَلْحَجُّ عَرَفَةُ» ۔ يعنې حج خو عرفه ده۔ يعنې دا په حج كښې بهترين جزء دې نو ددې ورځې احترام پكار دې او ډيرې دعاګانې او ذكرونه پكښې پكار دی۔

د عرفات مسائل

۱- **اوله مسئله** : د نمر پریوتلو پورے به انسان د عرفات د حدودو نه نه اوځی او د عرفات حدود معلوم دی بورډونه لګیدلی دی۔

۲- **دویمه مسئله** : اول به مسجد نمره کښې خطبه واوری ځکه دا خطبه اوریدل سنت دی بیا به جمع بین الصلاتین اوکړی یعنی د ماسپښین او مازیګر مونځ به یو ځائے اوکړی دوه رکعته به د ماسپښین او دوه به د مازیګر کوی دا په هر چا باندے لازم دی که مقیم وی که مسافر وی او دا قول د سنت مطابق دے او دا د نبی کریم ﷺ طریقه او د ابوبکر صدیق، عمر فاروق بلکه د ټولو صحابه کرامو عمل دے، ددے طریقے مخالفت کونکے د نبی کریم ﷺ او د صحابو مخالف دے بلکه په مزدلفه کښې به هم داسے کوی او په منی کښې به فقط قصر مونځ کوی جمع بین الصلاتین به نه کوی او اوس هم عرب داسے (سنت طریقه باندے عمل) کوی هغوی په دین پوهیږی نو د هغوی تابعداری هم ښه ده (د هغوی سره په شریکه جَمع کوه)۔

لیکن بعضے غلو کونکی متعصبین چه د سنت طریقے سره څه مینه او محبت نهٔ لری دا طریقه نه کوی او وائی چه دا د امام صاحب مذهب نه دے زه وایم که د امام صاحب مذهب نه دے نو

د نبي اكرم ﷺ مذهب خو دے (وَكَفٰى بِهٖ مَذْهَبًا) دومره سخت تقليد جائز نهٔ دے چه د رسول الله ﷺ د صحيح حديث مقابل كښے د يو عالم قول غوره كړے شي۔

بيا به د مونځ دپاره يو اذان او دوه اقامتونه اُوكړے شي۔

۳- **دريمه مسئله** : سنت به نهٔ كوى۔

٤- **مسئله** : دعلماؤ په اتفاق سره په عرفات كښے يے اودسه سړے او حائضه ښځه اودريدلے شي۔

۵- **پنځمه مسئله** :

بيا به په دعاگانو كښے مشغول شي - په ولاړه وى كه په ناسته - او په خپله ژبه كښے دے د دنيا او د آخرت دعاگانے غواړى ځكه به په خپله ژبه كښے دعاگانے كوى چه كه په عربئ كښے دعاگانے كوى او د هغے په مقصد باندے نه پو هيږى نو ډيره فائده نه لرى۔

او دعاء د كولو شے دے، د لوستلو شے نهٔ دے۔

او كه ژړا ورځى نو ډير ډے اوژاړى او خصوصا د جهنم نه د آزادئ دعا ډے غواړى ځان دپاره هم او عرفات والو دپاره هم بلكه ټولو مسلمانانو له ډے هم دعا غواړى او كه چرته دا گناهگار بنده (يا ددے كتاب خورونكى) در ياد شى نو هغه دپاره هم د مغفرت او د اور نه د خلاصيدو او جنت ته د داخليدلو دعا اوغواړه (واجرك على الله)۔

OOOOOOO

په عرفات کښې

بدعات او ناروا کارونه

ابلیس په دے ورځ ډیر غصه او ذلیل وی ځکه د الله رب العزت نعمتونه او رحمتونه نازلیږی نو مسلمانانو ورونړو ! د دغه رحمت قدر اوکړئ د بد نصیبئ په وجه بعضے خلق په دغه ورځ تصویران اوباسی او بعضے خوراکونه کوی او په هغے کښے مشغول وی بعضے چکرے وهی او دعرفات غونډئ ته خیژی د هغے دپاره کوشش کوی او حال دا دے چه هغے ته ختل نه سنت دی نه مستحب دی بلکه بدعت دے او بعضے په کښے سګریټ او چهلم سکی دا شیطانی اعمال دی او د شیطان د خوشحالولو اسباب دی۔

٦- **شپږمه مسئله** : په عرفات کښے څه معینه دعا یا ذکر نشته صرف د رسول الله ﷺ نه دا دعا نقل ده چه هغه دا دعا کوله او لاسونه ئے د سینے پورے اوچت کړی وو۔

اَللّٰهُمَّ لَكَ صَلَاتِیْ وَنُسُكِیْ وَمَحْیَایَ وَمَمَاتِیْ وَاِلَیْكَ مَآبِیْ وَلَكَ رَبِّیْ تُرَاثِیْ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْاَمْرِ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَ[illegible] تجی[illegible] بِهِ الرِّیْحُ. (رواه الترمذی باسناد ضعیف)۔

او په روا[illegible] د طبرانی کښے دا هم راغلی دی :

اَللّٰهُمَّ [illegible]ـكَ تَسْمَعُ كَلَامِیْ وَتَرٰی مَكَانِیْ وَتَعْلَمُ سِرِّیْ وَعَلَانِیَتِیْ لَا یَخْفٰی عَلَیْكَ شَیْئٌ مِنْ اَمْرِیْ اَنَا الْبَائِسُ الْفَقِیْرُ الْمُسْتَغِیْثُ الْمُسْتَجِیْرُ وَالْوَجِلُ الْمُشْفِقُ

اَلْـمُـقِرُّ الْمُعْتَرِفُ بِذُنُوْبِیْ اَسْئَلُكَ مَسْئَلَةَ الْمَسْكِيْنِ وَاَبْتَهِلُ اِلَيْكَ ابْتِهَالَ الْمُذْنِبِ الـذَّلِيْلِ وَاَدْعُوْكَ دُعَاءَ الْخَائِفِ الضَّرِيْرِ مَنْ خَضَعَتْ لَكَ رَقَبَتُهٗ وَفَاضَتْ لَكَ عَيْنَاهُ وَذَلَّ جَسَـدُهٗ وَرَغِـمَ اَنْـفُـهٗ لَكَ اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْنِیْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا وَكُنْ بِیْ رَءُوْفًا رَحِيْمًا يَا خَيْرَ الْمَسْئُوْلِيْنَ وَيَا خَيْرَ الْمُعْطِيْنَ۔

او پـه حـديـث د مسـند احمد كنبې راځي چه رسول الله ﷺ به د عرفې په ورځ دا دعا وئيله:

لَا اِلٰـهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْـدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْئٍ قَدِيْرٌ.

او پـه حديث د بيهقي كنبې راځي د علي رضي الله عنه نه روايت دے چـه نبي ﷺ فرمائيلي دي چه دعرفې په ورځ اكثره دعا زما او د نورو پيغمبرانو دا ده:

لَا اِلٰـهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْـدَهٗ لَا شَـرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْئٍ قَـدِيْـرٌ اِجْـعَـلْ فِیْ قَلْبِیْ نُوْرًا وَفِیْ صَدْرِیْ نُوْرًا وَفِیْ سَمْعِیْ نُوْرًا وَفِیْ بَصَرِیْ نُوْرًا اَلـلّٰهُمَّ اشْرَحْ لِیْ صَدْرِیْ وَيَسِّرْ لِیْ اَمْرِیْ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ وَسَاوِسِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْاَمْـرِ وَفِتْـنَةِ الْـقَبْـرِ اَلـلّٰهُـمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَلِجُ فِی اللَّيْلِ وَشَرِّ مَا يَلِجُ فِی النَّهَارِ وَشَرِّ مَا تَهُبُّ بِهِ الرِّيَاحُ وَشَرِّ بَوَائِقِ الدَّهْرِ۔

(وهذه الأحاديث فی اسانيدها لين كما فی زاد المعاد ۲/ ۲٦۸)۔

۷- **مسـئله**: دعرفات په سر نفلي مونځ يا د هغه قبّه نه طواف كول دواړه بدعت دے۔

۸- **مسـئله**: د مازيگر او د ماسپښين مونځ د خطبې نه مخكښې كول بدعت دے۔

۹- **مسئله** : د نمر د ډوبیدلو نه مخکښې راکوزیدل بدعت دے۔

۱۰- **مسئله** : بعضے وائی چه جمعه او عرفه دواړه جمع شی نو دا حج د دوه اویا (۷۲) حجونو سره برابر دے دا خبره باطله ده۔

۱۱- **مسئله** : عرفات ته به وختی نه ځی بلکه د زوال نه روستو به ځی ځکه نبی ﷺ د زوال نه روستو داخل شوید ے۔

۱۲- **مسئله** : عرفات ته د مکے نه په یو سفر سره تلل دا بدعت دے بلکه اول به منی ته ځی هلته به شپه کوی او بیا به عرفات ته ځی۔

۱۳- **مسئله** : د حاجی دپاره روژه نیول بهتر کار نه دے ځکه هغه د فرائضو نه ضعیف کیږی او دا د جاهلو خلقو کار وی چه نفلو له زور ورکوی او فرض ترے پاتے او یا نیمګړی شی۔

رسول الله ﷺ په عرفات کښې ښکاره پئ اوسکل ددے دپاره چه امت ئے تابعداری اوکړی او څوك چه په عرفات کښې نه وی نو د عرفے د ورځے روژه ډیره بهتره ده د دوه کالو ګناهونه پرے معاف کیږی۔ (بخاری)۔

۱٤- **مسئله** : عرفات کښې که په خپو اودریږی او که په سورلئ سوریږی دواړه جائز دی او که ستړے شوے نو کینه بیا د دعا دپاره اودریږه یا په ناسته اُوکړه ځکه چه په عرفات کښې وقوف راغلے دے او د وقوف معنیٰ ده په یو ځائے کښې پاتے کیدل او ایسناریدل برابره ده که په ناسته وی او که په ولاړه اودغه شان خبره په مزدلفه کښې هم ده۔

۱۵- **مسئله** : په عرفات کښے تلبیه وئیل هم صحیح دی لکه دا د خلفاء راشدینو نه ثابته ده۔

۱۶- **مسئله** : دا خبره یاد ساتل پکار دی چه په عرفات کښے د مسجد نمره مخکښې د محراب حصه د عرفات په حدودو کښے نده داخله مسجد کښے د علامے دپاره شنه بلفونه لګیدلے دی نو که څوك په مسجد کښے وقوف کوی هلته حصارېږی او اخوا میدان ته نه ورځی نو دا هم جائز ده خو دا خیال به کوی چه ددے شنو بلفونو نه شاته حصه د مسجد کښے کینی دے دپاره چه عرفات کښے داخل شی۔

مزدلفه او د هغے متعلقات

کله چه نمر پریوزی نو د خپل ځائے نه به را روان شی۔ داسے نه ده پکار چه د مازیګر نه د عرفات دے سرته راشی او کله چه نمر پریوزی نو سمدست راوځی دا طریقه غلطه ده بلکه نبی ﷺ صحابوؓ ته فرمائیلی وو چه په آرام او وقار سره ځئ ځکه :

[فَاِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْاِيْضَاعِ]۔

منډه وهل او جلتی کول خو نیکی نه ده بلکه په آرام او وقار سره تګ نیکی ده۔ البته که ګنړه نه وی نو تیز تلل سنت دی نبی علیه السلام به چه خلق رنګی اولیدل نو اوښه به ئے تیزه کړه۔

که په سورلۍ باندے ځی هم ټیك ده او که پیاده ځی نو هم

صحیح ده لیکن په سورلئ باندے تګ غوره دے ځکه د نورو اعمالو نه به نه ستړے کیږی۔ او په لاره استغفار ډیر غواړه ۔

هرکله چه مزدلفے ته را ورسیږی نو هلته به جمع بین الصلاتین اوکړی او په لاره به هم د ماښام مونځ نه کوی او په عرفات کښے به ئے هم نه کوی بلکه مزدلفه کښے به ئے یو ځائے اوکړی۔ اول به اذان اوکړی بیا به د ماښام مونځ درے رکعته اوکړی او سنت به نه کوی بیا به د ماسخوتن مونځ دوه رکعته اوکړی او وتر به هم کوی ۔

البته که یو انسان یریږی چه مزدلفے ته به د نیمے شپے نه پس اورسیږم د ګڼرے د وجے نه نو بیا دے لاره کښے مونځ اوکړی چه مونځ ترے قضاء نشی ځکه د نیمے شپے نه اخوا مونځ قضاء دے۔ خو اکثر خلق تقریبا نهه لس یولس بجے رسی نو مونځ ورله په لاره باندے ندی کول پکار دا د سنت مخالفت دے۔

بیا به مزدلفه کښے اوده شی ځکه چه نبی ﷺ په دغه شپه کښے اوده شوے وو لیکن کوشش دے کوی چه د سحر مونځ ترے خراب نه شی۔

که د یو انسان سره زنانه وغیره نه وی نو بهتره ده چه مشعر حرام مسجد کښے شپه اوکړی که وختی راورسی۔ هلته د ماښام او ماسخوتن کیږی هغے کښے به شریك شی او که وختی راونه رسی نو ځانله دے اوکړی خو شپه دے مسجد کښں اوکړی سحر مونځ وغیره کښے به ورته آسانی وی۔ دا یوه مشوره ده۔

د بعضے علماؤ په نزد باندے په مزدلفه کښے د سحر مونځ کولو پورے شپه تیرول واجب دی کله چه د سحر مونځ اوکړی نو دعا ګانے به غواړی - په ولاړه وی او که په ناسته - او قبلے ته دِے مخ کړی تردے پورے چه نمر ختلو ته رانزدے شی نو بیا دِے منی ته روان شی او دا د رسول الله ﷺ عمل او د هغه طریقه ده۔

خو افسوس چه اکثر خلق دا سنت پیژنی هم نه ۔ د مونځ کولو سره سمدست پاڅیږی او روانیږی شیطان ورته وسوسه واچوی چه شیطانانو باندے ګنړه زیاته وی نو ځیٔ چه وختی ځان اورسوو۔

او بعضے علماء وائی : چه په مزدلفه کښے دِے نیمه شپه تیره کړه نو واجب اداء شو په تا باندے هیڅ نشته صرف د رسول الله ﷺ د عمل تابعداری درنه پاتے شوه لیکن نن صبا ډیر خلق جلتی کوی او دا واجب یا سنت پریږدی دا ډیره ناکاره خبره ده۔

بیا چه د سحر د مونځ نه روستو په مزدلفه کښے په هر ځائے کښے حصاریږی نو صحیح ده لیکن د جبل قزح سره نزدے حصاریدل مستحب دی۔

په مزدلفه کښې بدعات

۱- اول : د مزدلفې د شپې دپاره غسل کول بدعت دے۔

۲- دویم : امام غزالیؒ وائی : چه کله مزدلفه رانزدے شی نو د حرم د احترام دپاره به د سورلئ نه کوز شی داخبره غلطه ده ځکه محمد رسول الله ﷺ سور راغلی دے۔

۳- دریم : دغه ځائے کښې معینه دعا وئیل نشته دے۔

٤- څلورم : په مزدلفه کښې د جمراتو دپاره کانړی ټولول لازم گنړل دا بدعت دے بلکه کوم ځائے نه چه ډے کانړی واخستل جائز دی۔ مزدلفه کښې هم راټولے شی او د منی په لاره هم۔

٥- ډیر حاجیان وغیره چه د عرفات نه راکوزیږی نو په لاره باندے د یو بل نه گاړی مخکښې کوی او ریس لگوی دا گمان ئے وی چه نبی علیه السلام تیز راغلی دے دا گمان غلط دے ځکه چه نبی علیه السلام پدے مقام کښې خلقو ته د آرام او وقار سره تللو حکم کریدے مگر که لاره کښې کولاو والے وی او خلقو ته تکلیف نه رسی نو لږ شان تیز تلل بهتر دی لیکن ددے خلقو دا کار سراسر خطاء دے ځکه پدے کار کولو سره ټول سواره خلق سره د ډرائیور نه د تلبیه وئیلو نه غافل شی۔

٦- مزدلفه کښې بعض خلق د سحر مونځ قبل الوقت کوی دا الله په حدودو کښې تعدی او ظلم دے او قبول ندے۔

بیا به د مزدلفے نه د نمر ختلو نه لږ غوندے مخکښ اوځی او په آرام آرام سره به ځی تلبیه به وائی خو کله چه وادی محسّر (اصحاب الفیل د غرقیدو ځائے) ته اورسیږی نو لږ ساعت دے لږ غوندے تیز لاړشی (که ممکن وی) تردے چه منیٰ ته اورسیږی دا سنت عمل دے۔

منیٰ او د هغے متعلقات

دا د اختر ورځ ده اول عمل به په منی کښے په اووه کانړو د جمره عقبه (یعنی جمره کبری – لوئی شیطان کوم چه حرم طرف ته اول راځی) ویشتل وی او دا د منی تحیه ده۔ طریقه د ویشتلو دا ده جمره عقبه ته به مخامخ شی او منی به ښی طرفته کړی او کعبه به چپ طرفته اوګرځوی او شیطان به په اوه (۷) کانړو اولی وار په وار او د هر ځل ویشتلو سره به اَللّٰهُ اَکۡبَر وائی۔ داسنت طریقه ده۔ خو کانړی به نه غټ وی او نه به ډیر واړه وی بلکه د چنړے په اندازه به وی په حدیث کښے راځی د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما نه روایت دے چه نبی ﷺ فرمائیلی دی چه د ټکری یعنی د چنړے په مقدار کانړی باندے شیطان اولئ او په دین کښے زیادت مه کوئ (نسائی)۔

دا طریقه سنت ده او د رسول الله ﷺ عمل هم په دغه طریقه وو۔ په دغه ورځ به بله جمره نه ولی صرف هم دا جمره به ولی او

ددے نه روستو دعا کول نشته۔ او کله چه جمره عقبه ولی نو تلبیه به ختمه کړی او کله چه منی او مزدلفے او عرفات ته ځی نو تلبیه به وائی کله چه د شیطان په ویشتلو شروع اوکړی نو تلبیه به پریږدی۔

لیکن په روایت د ابن خزیمه کښے راغلی دی چه تلبیه به د جمراتو په آخری کانړی ختموی۔ نو دواړه جائز دی۔

بهتره طریقه دا ده چه دا به د زوال نه مخکښے ولی او که د زوال نه روسته ئے اوویشتله نو هم جائز ده [حجة النبی]۔

بیا به سر اوخرئی ځکه سر خرئیل ډیر بهتر دی ۔ رسول الله ﷺ سر خرئیونکی ته درے ځل (د الله د رحمت) دعا کړیده او سر لنډونکی ته ئے یو ځل دعا کړیده۔

خو یا د ساتئ د عمرے او حج نه غیر په نورو وختونو کښے سر خرول غوره کار نهٔ دے۔ ددے د تحقیق دپاره نور ځایونه دی۔

خو یاد لره چه دا سر به هله خروی چه قربانی پرے نه وی که قربانی پرے وه لکه تمتع والا او یا قران والا باندے نو هغه به د جمره عقبه نه پس حلاله کوی او بیا به سر گنجے کوی۔

امام ابوحنیفهؒ وائی چه دا اختر د ورځے د اعمالو ترتیب پدے راتلونکے طریقه واجب دے [ر – ذ – ح]

(راء) کښے اشاره ده د شیطان ویشتلو ته او (ذال) کښے ذبح ته اشاره ده او (حا) کښے د سر خرئیلو ته اشاره ده۔ او نور علماء وائی چه دا ترتیب مستحب دے که چا پدے ترتیب باندے عمل اونکړو

نو هيڅ وړاندې نشته او دا خبره زياته آسانه او غوره ده ځکه چه د رسول الله ﷺ نه تپوس اوشو نو هغه اوفرمائيل : چه په دے ترتيب پريخودلو کښې هيڅ ګناه نشته (بخاري)۔

او د ذبح طريقه دا ده چه ښاروے به قبلے ته مخامخ کړي او په خپل لاس دے حلال کړي او بِسْمِ اللهِ اَللهُ اَکْبَرُ، اَللّٰهُمَّ هٰذَا مِنْكَ وَلَكَ، اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّيْ – دے اووائي او که بل څوك نائب کړي نو هم صحيح ده۔

د جمرے په ويشتلو

او ذبح کښې بدعات

١– اول : کاڼړي وينځل بدعت دے۔

٢– دويم : غسل کول د جمراتو ويشتلو دپاره بدعت دے۔

٣– دريم : د جمراتو د ويشتلو په وخت کښې د الله اکبر – په ځائے باندے سُبْحَانَ اللهِ – وئيل بدعت دے۔

٤– څلورم : خاص طريقے سره ويشتل لکه بعضے وائي چه د غټے ګوتے په سر به کاڼړے کيدي او ولي به ئے دا غلطه خبره ده۔ احاديثو کښې ويشتل راغلي دي څه رنګ چه دے خوښ وي څه معينه طريقه ورله نشته دے۔

٥– پنځم : بعضے خلق وائي چه په مينځ د شيطان يعني جمره

کنبي او په مينځ د ويشتونکي کنبي به پنځه گزه فاصله وي داخبره غلطه ده بلکه د کوم مقدار نه چه کانړے ور رسيږي د هغې نه ډے ويشتل کوي۔

٦- شپږم: بعضے خلق په چپړو غټو کانړو جمره ولي دا بدعت دے او د محمد ﷺ نه مخالفت دے په دے باندے شيطان خوشحاليږي۔ بلکه صرف او صرف په کانړو به ئې اوولي۔ نه بل شے۔

٧- اوم: بعضے خلق وائي چه ذبحه څه له کوم هسے به ضائعه لاړه شي دا مال به مسکين ته ورکړم داخبره بالکل خطا ده ځکه مقصد د الله په نوم ذبح کول دي او د الله لوئي وئيل دي او په وينه تويولو کنبي د الله عبادت دے لکه حديث کنبي راځي بهترين حج هغه دے چه تلبيه په کنبي زياته اووئيلے شي او وينه پکنبي زياته توئے کړے شي۔ ليکن که کوم سړے شرکه الراجحي ته روپۍ ورکړي چه دده دپاره ذبحه اوکړي نو بيا هم جائز ده۔

٨- اتم: د تمتع هدی د اختر د ورځے نه مخکنبي ذبحه کول غلطه ده۔

٩- نهم: د جمراتو په خوا کنبي چه کوم مساجد دي هغے ته تلل د عبادت په نيت بدعت دے۔

١٠- لسم: کوم حاجيان چه په منی کنبي وي په هغوی داختر مونځ نشته۔

١١- بعض خلق دا عقيده لري چه پدے جمراتو کنبي شيطان دے نو مونږ شيطان اوولو او حال دا چه دا خطائي او جهالت دے

ځکه دلته شیطان نشته لیکن مونږ چه دا ویشتل کوو نو دا اقتداء د نبی علیه السلام ده او د الله تعالی حکم دے او د ابراهیم علیه السلام تابعداری ده، او پدے باندے شیطان ته ضرر رسیږی چه د پیغمبر تابعداری اوشی ورنه دلته شیطان نشته۔ صرف دلته ابراهیم علیه السلام ته شیطان رابنکاره شوے وو هغه پرے گوزار کړے وو او شیطان په زمکه کښ خښ شوے وو دا کار درے کرته شوے وو لکه په صحیح سند سره د ابن عباسؓ نه امام حاکمؒ په مستدرك کښ دا روایت راوړیدے۔

نو الله تعالی مونږ باندے دا مقرر کړل چه تاسو هم دغه ځائے ولیئ دا به داسے وی لکه شیطان ویشتل نو څوك چه د پیغمبر د تابعدارئ نه خلاف کوی او په غټ غټ کانړو یا څپلو وغیره ئے اوولی نو پدے باندے شیطان خوشحالیږی ځکه چه پدے کښ د پیغمبر مخالفت دے۔

بیا چه سر اوخروی نو جامے به واغوندی او طواف زیارت دپاره به لاړ شی

او دا طواف فرض دے په هر حاجی صاحب باندے خو که مخکښے د زوال نه لاړ شی او طواف اوکړی نو زیاته ښه ده او که پس د زوال نه ځی بیت الله ته نو هم ټیك ده لیکن نبیﷺ د ماسپښین مونځ په یو روایت کښے واپس منی ته وړے دے نو ددے عمل تابعداری کول بهتر دی او که پس د ماسپښین نه لاړ شی نو هم جائز ده لیکن شپه به ضرور منی ته اوړی۔

مِـنـیٰ تـه شپـه ورل د بعض علماؤ په نیز سنت دی او نور امامان وائی چـه واجب دی۔ او مـکـه کښې بـه ددے ورځے تکبیرات نـهٔ هیرؤی کوم چه د مونځونو نه روستو وئیلے شی :

اَللّٰهُ اَکْبَرُ اَللّٰهُ اَکْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَللّٰهُ اَکْبَر ، اَللّٰهُ اَکْبَر وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ.

او کـه دا طـواف صبا تـه پریږدی نو هم صحیح ده تر درے ورځو پـورے روستـه کـول جائز دی بلکه د ذی الحجے میاشتے آخر پورے ئے کولے شی۔

مهمه مسئله : د اختـر په ورځ کهٔ د چا نه طواف فوت، اُوشو نـو نـا چـه بیـا طـواف کـوی نو شرط دا دے چه دوباره د احرام کپړے اچـوی او په هغے کښې به طواف کوی، خپلو کندلے شوو کپړو کښې بـه طـواف نهٔ کوی او پدے باره کښې صحیح ابو داود او معانی الآثار کښې احـادیـث منقول دی۔ دا مسئله ډیرو مولیانو ته نده معلومه نوځکه به ئے تکذیب کوی۔

ددے طواف نه روستو سعی شته او که نه ؟

نـو کـه کـوم سړے تـمتع والا وی یعنی د حج په میاشتو کښې ئے عـمره کړے وی او بیـا ئے ځـان حـلال کړے وی نو کله چه د طواف زیـارت نـه فارغ شی نو ضرور به سعی کوی۔ دے خبره باندے دلیل حـدیـث د عائشه رضی الله عنها دے چه (بخاری او مسلم) راوړیدے او ددے مسـئـلے زیـات تحقیق علامه ناصر الدین البانیؒ کړیدے د خپلے رسالے په تعلیق کښې (حجة النبیؐ) د هغے نوم دے۔

او هـغـه سړے چه عمره ئے نه وی کړی صرف د حج اراده ئے کړے

وی هغه به هم سعی کوی ځکه قرآن فرمائی :

﴿ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ﴾ .

لیکن ډیر حاجیان نن صبا حج تمتع کوی ځکه د حج په میاشتو کښے لاړ شی او عمره اوکړی او بیا منتظر د حج وی نو په ده باندے دوه سعی دی یو په عمره کښے او بله په حج کښے . او هرچه قارن دے یعنی هغه کس چه حج او عمره ئے جمع کړے وی او هدیه ئے د ځان سره بوتلی وی نو په هغه یوه سعی ده که په عمره کښے ئے اوکړه نو په حج کښے به ئے نه کوی او که په عمره کښے ئے اونکړه نو په حج کښے به ئے ضرور کوی۔ [زاد المعاد ۱/ ۲۳۰]۔

فائده : کوم سړے چه په رمضان کښے عمره اوکړی او بیا حج ته پاتے شی او د حج په میاشتو کښے عمره اونکړی نو دے سړی باندے هم د طواف فرض (افاضه) نه بعد سعی شته۔ دا سړے د مکے والو نه حساب دے، حاجی مُفرِد دے۔

هر کله چه منی ته واپس لاړ شی :

نو صبا له به د زوال نه پس شیطان ولی۔ د اختر په ورځ کښے به ئے د زوال نه مخکښے ولی او په دے نورو ورځو کښے به ئے د زوال نه روستو ولی د ماسپښین د مونځ نه مخکښے شو او که روستو نو هم جائز دی (لیکن ښه دا ده چه په مسجد الخیف کښے د جمعے سره مونځ اوکړی ځکه هلته په اول وقت کښے مونځ کیږی او بیا جمراتو ته متوجه شی) لیکن منی کښے اکثر خلق وخت په عبثو کښے تیروی بعضے پکښے چکر وهی او بعضے خلق پکښے

سوداګانے کوی او بعضے پکښې غارِ حراء ته او څوك غار ثور ته ځی ددے غارونو متعلق مسئله به روستو راشی۔

او بعضے خلق نور نور کارونه کوی او حال دا دے چه قرآن کریم پدے ورځو کښې د ذکرالهی ډیر ترغیب ورکړیدے لکه فرمائی :

﴿ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ يَوْمَيْنِ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴾۔

ترجمه : یاد کړئ الله تعالی په هغه ورځو شمار کړے شوو کښے (چه هغه د منی ورځے دی) پس که چا تلوار اوکړلو او دوه ورځے ئے منی کښے تیرے کړے (او آخری ورځ ته پاتے نشو) نو هیڅ ګناه پرے نشته او که درے ورځو ته پاتے شو نو هم صحیح ده۔ (اجر پکښے ډیر دے، نبی علیه السلام پاتے شویدے)۔

د ډیرے بد نصیبئ په وجه مونږ خلق د الله تعالی د ذکر نه او دارنګ د عبادت نه غافل یو هغه ذات چه د هغه بندګی محبت په مونږ فرض دے۔ الله رب العزت دِے زمونږ په حال رحم اوکړی۔

نو پدے ورځو د منی کښې به د الله تعالی ذکر او نوافل او صدقه او په مسلمانانو سلام اچول او هغوی خوشحاله کول او کولاو تندی سره ملاویدلو او دعوت الی الله کښے مشغول وی او مونځونه دِے په مسجد الخیف کښے کوی ځکه دا هغه غوره مسجد دے چه نبی علیه السلام فرمائی : پدے مسجد کښے اوویا (۷۰) پیغمبرانو مونځ کړیدے ۔ (مناسك الحج للالبانی)۔

کله چه د اختر په دویمه ورځ د جمرات د ویشتلو اراده

ئې وي نو د زوال نه پس به ئې ولي او سنت دا ده چه پيدل ئې اوولي او درې واړه جمرات به ولي په ورېې به شروع کوي او په غتې جمرې يعني شيطان به ئې ختموي وړه جمره منى ته نزدې ده (يعني مسجد الخيف نه چه روان شې نو مخې ته وړه جمره بيا جمره وسطي بيا کبرى راځي) او غټه جمره کعبې ته نزدې ده کله چه وړه جمره ولي نو دعا کولو دپاره به چپ طرف ته واوړى د خلقو نه به جدا شي او قبلې ته به مخ کړي او لاسونه به اوچت کړي او دومره ساعت به دعا غواړي لکه د سورت بقره په لوستلو چه څومره ساعت تيريږي چه تقريبا دوه نيمې سپارې ده۔

بيا به دويمه (مينځنۍ) جمره اوولي په مخکنۍ طريقې سره خو دعا دپاره به خې طرفته راواوړى د خلقو نه به جدا شي او د سورت بقرې په مقدار دعا غواړي او بيا به جمره عقبه ولي اود دعا دپاره به نه اودريږي۔

(پدې دويمه ورځ نور کارونه د حج متعلق نشته)۔

بيا صبا له (۱۲- دولسمه ورځ) به هم د زوال نه روستو درې واړه جمرات ولي په هم دغه طريقې سره چه اول به جمره صغرى بيا وسطى بيا کبرى اوولي اود اولنو دوه جمراتو نه روستو به اوګدې دعاء ته اودريږي، لکه چه مخکښې بيان شو۔

ددې ورځې نه روستو که ستا جلتي وي او صبا (ديارلسمې ورځې) ته نۀ ايساريږې نو دا ياد ساته چه د نمر پريوتو نه مخکښې مخکښې به ځان د منى نه اوباسې که نمر د باندې پريوتو نو بيا به

خامخا جمراتو ته ایساریږے تر ماسپښین پورے ـ او دیارلسمے ورځے ته پاتے کیدل غوره دی یو خو نبی علیه السلام پاتے شویدے دویم : د رمی فضیلت به درته حاصل شی۔ او که تللے نو هم اجازه ده۔ لیکن دا درے ورځے د منی د اختر د ورځونه سوا دی۔

اوس بعضے ځایونه او وختونه د دعا د قبلیدلو ذکر کوم، کوم چه په احادیثو کښے راغلی دی۔

د دعا د قبلیدو ځایونه او وختونه

۱ – اول ځائے د دعا د قبلیدلو د **صفا** غونډئ ده په حج یا په عمره کښے۔ ۲ – دویم : په مروه باندے په حج یا په عمره کښے۔

۳ – دریم : د زوال نه روسته تر ماښامه پورے په عرفات کښے د عرفے په ورځ چه لاسونه به ئے اوچت کړی وی۔

٤ – څلورم : په مزدلفه کښے پس د صبا د مونځ نه او مخکښے د نمر ختلو نه۔

۵ – پنځم د اولے جمرے او دویمے جمرے سره د اختر په صبا او ویل صبا له او لا بل صبا له د زوال نه روستو – دا هغه ځایونه دی چه رسول الله ﷺ پکښے دعاگانے غوښتے دی په حج او عمره کښے نو د رسول الله ﷺ د اتباع په وجه به الله ستا دعا هم قبلوی ان شاء الله العزیز۔

۷- اووم: په ملتزم کښے عبد الله بن عباس رضی الله عنهما فرمائی: چه دا ځائے (ملتزم) د دعا د قبليدو دپار مجرّب دے كما فی (اَلْقِرٰی لِقَاصِد اُمّ القُرٰی ۱/ ۳۱۰) او زه وايم چه دا خبره بالكل مجربه ده او رسول الله ﷺ هم په ملتزم کښے سره د صحابو نه دعا غوښتلے ده لكه دا حديث ابو داود ذكر كړيدے۔

۸- اتم: د اذان او اقامت په مينځ کښے دعا نه رد كيږی لكه حديث کښے راغلی دی۔

۹- نهم: د اذان په وخت کښے هم دعا ضرور قبليږی۔

۱۰- د مابنام په وخت کښے دعا قبليږی او پدے دعا سره امر راغلے دے۔ [مشكاة]۔

۱۱- كله چه د مونځ صف اودريږی۔

۱۲- د فرض مونځ نه روستو۔

۱۳- د تهجدو په وخت کښے دعا ښه قبليږی۔

۱٤- د روژه دار دعا ښه قبليږی۔

۱۵- د مسافر دعا ښه قبليږی۔

۱٦- د پلار دعا د بچو دپاره ښه قبليږی۔

۱۷- د غائب سری دعا د بل غائب سری دپاره ښه قبليږی۔

۱۸- د مظلوم دعا ښه قبليږی۔ دا ټول په احاديثو کښے راغلی دی ما د اختصار په طريقه ذكر كړل علماؤ ته دا حديثو نه معلوم دی- ليكن د دعاء دپاره شرطونه دی۔

د دعا د قبلیدو شرطونه

۱- اول : دعا کونکے به یقین لری چه زما دعا قبلیږی۔

۲- دویم : ددروغو نه ځان ساتل۔

۳- دریم : د حرام خورئ نه ځان ساتل۔

٤- څلورم : جلتی نهٔ کول۔

٥- : درود شریف وئیل او بیا د الله تعالیٰ حمد اوٌ ثنا وئیل او بیا حاجت غوښتل په هغه الفاظو سره خصوصاً ښه قبلیږی کوم چه په احادیثو کښې نقل شویدی۔

٦- او ضروری شرط دا دے چه سرے په کښې اعتداء اُونکړی، په زوره دعا اُونکړی په پټه ئے اُوکړی او ښهٔ په عاجزئ سره ئے اُوکړی او د الله تعالیٰ نه سوا د بل چا نه ئے اونه غواړی۔

لیکن ددے سره په مسجد خیف کښې د امام سره مونځونه کول دا بهتر عمل دے او منی کښې به مسافرانه مونځ کولے شی اګر که په مکه مکرمه کښې اوسیږی ۔ دا د محمد ﷺ طریقه ده او د ابوبکر صدیق او عمر فاروق - رضی الله عنهم - طریقه ده۔

د حج نه واپسی

بیا چه کله د منی نه فارغ شو نو سمدست به کور او خپل ملك ته نه ځی بلکه ضرور به بیت الله ته راځی او طوافِ صدر (چه وداع او رخصت ورته هم وائی) به کوی او دا طواف واجب دے په هر حاجی صاحب باندے چه کله د مکے مکرمے نه رخصتیږی نو ضرور به دا طواف کوی او که په مکه کښے اوسیږی نو بیا پرے دا طواف نشته لیکن که څوك د یو څو ورځو دپاره مقیم وو په مکه کښے نو کله چه تللو د هغه ځائے نه نو دا طواف به اوکړی او دا طواف په حائضه او نفاسه ښځه باندے نشته کله چه په وخت د تللو کښے پرے دا مرض راغلے وی او که د طواف نه بعد ملتزم ته لاړ او ځان دپاره (اومونږ او ټول امتِ مسلمه دپاره) ئے دعا اوکړه نو زیاته غوره ده۔

عبد الله بن عباس – رضی الله عنهما – به دلته دا دعا کوله :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ اَمَتِكَ حَمَلْتَنِیْ عَلٰی مَا سَخَّرْتَ لِیْ مِنْ خَلْقِكَ وَسَیَّرْتَنِیْ فِیْ بِلَادِكَ حَتّٰی بَلَّغْتَنِیْ بِنِعْمَتِكَ اِلٰی بَیْتِكَ وَاَعَنْتَنِیْ عَلٰی اَدَاءِ نُسُكِیْ فَاِنْ كُنْتَ رَضِیْتَ عَنِّیْ فَازْدَدْ عَنِّیْ رِضًا وَاِلَّا فَمِنَ الْآنَ فَارْضَ عَنِّیْ قَبْلَ اَنْ تَنْاٰی عَنْ بَیْتِكَ دَارِیْ فَهٰذَا اَوَانُ انْصِرَافِیْ اِنْ اَذِنْتَ لِیْ غَیْرَ مُسْتَبْدِلٍ بِكَ وَلَا بَیْتِكَ وَلَا رَاغِبٌ عَنْكَ وَلَا عَنْ بَیْتِكَ اَللّٰهُمَّ فَاَصْحِبْنِیْ الْعَافِیَةَ فِیْ بَدَنِیْ وَالصِّحَّةَ فِیْ جِسْمِیْ وَالْعِصْمَةَ فِیْ دِیْنِیْ وَاَحْسِنْ مُنْقَلَبِیْ وَارْزُقْنِیْ طَاعَتَكَ مَا اَبْقَیْتَنِیْ

وَاجْمَعْ لِیْ بَیْنَ خَیْرَیِ الدُّنْیَا وَالآخِرَةِ اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْر.

(موطأ مالك ١/٤٢٤) رقم (٩٥١) البيهقى فى الكبرى (٥/١٦٤) رقم (٩٥٤٨)

بيا چه كله د بيت الله نه اوځى نو په شا باندے به نه اوځي بلكه صحيح په مخه باندے به اوځى او بيت الله ته شا اړول په مز كښے څه گناه نه لرى او نه بے ادبى ده ځكه د رسول الله ﷺ ن زيات دا بنائ ثبوت نشته او هغه په شا نه دے تلے نو بل ثبوت دې چه د هغه نه اوچت شى ؟

او كه د ځان سره د زمزم اوبه راوړى نو دا سنت طريقه ده لكه پ اخبار مكه د فاكهى او الدين الخالص (١٠) كښ ئے كتلے شئ۔

او د علماؤ نه سلفاً او خلفاً همدا طريقه نقل ده چه هغوى به ځان سره د زمزم اُوبه راوړلے ليكن كجورو كښے څه فضيلت، نشته د هغے راوړل څه ضرورى نه دى او نه مستحب دى البته د عجو كجورو فضيلت راغلے دے چه ثبوت صبا كښے اووه دانے د عجو كجورے اوخورى نو په دغه ورځ به ورته نه سِحر رسيږى او نه ب ورته څه زهر تكليف رسولے شى۔ (بخارى)۔

او همدارنگه كه د ځان سره څه هديه د كور، ماشومانو دپار راوړى نو جائز دى بلكه بهتر دى ليكن د لوبو سامانونه يا ريډيو ټى وى، وى سى آر - يا نور داسے سامان چه په دين كښے ئے ضر وى د هغے راوړل حرام دى حاجى به په ځان كښے تقوىٰ پيدا كو: پس د حج كوكو نه۔

حاجيانو له دانه دى پكار چه اميلونه واچوى ځكه دا تكبر د

بل دا چه څه پته لګی چه حج ئے قبول شویدے اوکه نه دے
ول شوے۔ ځکه قرآن کریم فرمائی : چه مومنان هغه کسان دی
ه کله څه نیکی اوکړی نو بیا هم یریږی چه شاید چه په دربار
هی کښے به قبوله نشی ځان عاجز، کمزورے ګڼړی او په خپل
مل تکبر نه کوی۔

دغه شان کله چه خپل کلی ته اورسیږی نو اول ډے مسجد ته
ر شی او دا هم ضروری ده چه د شپے ناوخته ډے خپل کور ته نه
ځی۔ دا خلافِ سنت طریقه ده چه انسان په سفر کښے ډیره موده
ره کړی او بیا ناوخته د شپے کورته راځی۔ نو بیا به مسجد کښے
ه رکعته مونځ اوکړی او مسجد کښے به کینی د کلی حال احوال
ه واخلی بیا به کور ته داخل شی او که څوك دده نه دعا غواړی نو
کار ده چه دعا ورته اوکړی ځکه د حاجی دعا ښه قبلیږی او
اصکر هغه وخت چه کور ته نه وی داخل شوے۔

او ددے سره دا **خبره** یاد ساته ! چه دا ډیره بے وفائی ده چه یو
سان حج او کړی او بیا د حج تکلیفونه او مشقتونه په هر
جلس کښے ذکر کوی چه مونږ باندے داسے تکلیفونه د الله
ه لاره کښے تیر شو دا د ایمان کمزورتیا ته او د عمل بوج ګڼړلو ته
ساره ده بلکه هر کله چه تا عمل د الله دپاره اوکړو او د آخرت اراده
ے وی نو مخلوق ته د الله د عبادت تکلیف مه ذکر کوه دا د محبت
بندګئ سره مناسب خبره نه ده۔ الله ډے زمونږ او ستاسو عملو نه
، خپل دربار کښے قبول کړی۔ آمین۔

د حج نه واپسئ ښښ بدعات

۱-بعضے خلق د ځان سره دومره سامان راوړی چه اسراف اوشی
۲- اکثر حاجیان ځان ته سیرے او امیلونه اچول خوښ ګنړی د
بدعت دے۔
۳- د حاج لفظ وئیل هم بدعت دے ځکه رسول الله ﷺ ا
صحابه کرامو تولو حج کړے وو او یو بل ته ئے حاجی، یا الحاج ی
المعتمر- نه وو وئیلے بلکه خپل نوم به ئے اخستلو- نو دا به لقب
نه ګرځوی۔
٤- خیرات کول۔ دا یاد اولره ! چه نبی ﷺ به چه کله د سفر ن
واپس شو نو څه خیرات به ئے کولو دا د حج د سفر پورے خاص ن
دے بلکه هر سفر چه وی (بخاری) لیکن نن صبا خلقو خیرات
فرض ګرځولے دے که وئے نکړی نو خلق ورپورے خاندی او بعض
د تکبر په وجه ډیر مالونه (جانور) حلالوی۔
د حج نه په هغه خیرات خرچه ډیره اوشی داطریقه اوس نن صب
رواج ګرزیدلے دے نو ددے رسم او رواج د ختمولو دپاره دا خیرات
کول ندی پکار بلکه مسجد ډے پرے جوړ کړی مدرسه کښیے ډ
ورکړی طلباء او علماؤ ته ډے ورکړی خپلوانو، مسکینانو ته ډ
ورکړی، علماؤ له ډے پرے کتابونه واخلی یا نور د دین کارونه ډ
پرے اوکړی، مجاهد، مبلغ ته ډے ورکړی پدے کارونو کښیے ئے نو

نه کیږی او جنت ورته ملاویږی او په هغه خیرات کښې به نوم اوشی په ظاهر کښې لیکن د الله په غضب به اخته شی او بل دا چه خلق به حج ته نه ځی ځکه د خیرات پیسے به ورسره نه وی نو د حج نه به ددے رسم او رواج په سبب باندے پاتے شی ۔ والله الموفق۔

بیا به حاجی صاحب د نیکئ کوشش کوی او دنیا سره به تعلق کموی او آخرت سره به تعلق جوړوی نو هله به کامیاب شی ۔ والله المستعان وهو نعم المعین۔

خلورم باب

د حج بعضے مسائل

۱- **مسئله** : کوم سړے چه حج تمتع اوکړی او همدا حج ضروری دے او بیا د اختر په ورځ هدیه نه مومی ځکه فقیر وی مال ورسره کم وی نو دا چه کله خپل ملك ته واپس شی نو لس روژے به نیسی درے به مخکښے د حج نه او اووه (۷) به روستو د حج نه نیسی کله چه فارغ شی د احکامو د حج نه او وطن ته راشی۔

۲- **مسئله** :

اضحیه یعنی د اختر قربانی دا په مسافر سړی نشته که حاجی وی او که غیر حاجی وی لیکن کوم کس چه قِران یا حج تمتع کړے وی نو په هغه هدیه لازمه ده ضرور به هغه ذبحه کوی او که نه وی نو لس روژے دِے اونیسی لکه مخکښے بیان شول۔

۳- **مسئله** : چه کله ذبح د حیوان کوی نو قبلے ته دِے متوجه کوی او بِسْمِ اللهِ اَللهُ اَکْبَرُ، اَللّٰهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّیْ كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ اِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلِكَ دا دِے اووائی، او که اوښ ذبح کوی نو په ولاړه ئے ذبح کول پکار دی او که غوا، گډ ذبح کوی نو په چپ طرف باندے به ئے څملوی۔

٤- **مسئله** : د شیطان په ویشتلو کښے بے ضرورته بل څوك

نائب کول ندی جائز لکه بعضے خلق خپلو زنانو له شیطان ولی یا بعضے خلق هسے جلتی کوی بلکه که انسان سخت بیمار وی چه طاقت نه لری نو بیا بل څوك نائب کولے شی۔

۵- **مسئله** : کله چه انسان د شپے په مزدلفه کښے وی نو د صبا د آذان نه مخکښے ماشومان او زنانه منی ته لیږلے شی چه شیطان ولی په غیر د ګنړے د خلقو نه چه تکلیف ورته نه وی۔ او کوم سړے چه د هغوئ سره ځی نو هغه هم په دے حکم کښے داخل دے۔

٦- **مسئله** : کله چه انسان د اختر په ورځ شیطان ولی او قربانی اوکړی او سر اوخروی نو دا حلال شو احرام ډے لرے کړی هر هغه څه ورلره جائز شو چه په احرام سره پرے حرام شوی وو لکه عطر لګول، نوکونه پرے کول وغیره شو لیکن خپلے زنانه ته به نه نزدے کیږی ترڅو پورے چه طواف زیارت ئے نه وی کړے او کله چه طواف زیارت اوکړی نو بیا پوره حلال شو خپله بی بی ورته هم حلاله شوه۔

۷-**مسئله** : زنانه به پس د عمرے او حج یعنی د شیطان د ویشتلو نه او د قربانئ کولو نه روستو که چرته پرے لازمه وه نو سر به نه خروی څکه ښځے دپاره سر خرئیل حرام دی لکه سړی له ګیره خرئیل حرام دی او د بعضے حاجیانو ګیرے په حج کښے ښے راغتے شی لیکن د بد نصیبئ په وجه بیا ئے د اختر په ورځ د ښځو سره مشابه کړے وی ددے عظیم جرم نه مسلمانانو ځان اوساتئ او

نورو دوستانو ته ترغيب ورکړئ نو الله به ستا سو دپاره اجر عظيم اوليکی ان شاء الله تعالی۔

او ښځه به د ګوتو د سرونو په اندازه يا ددے نه کم سر لنډوی يعنی د ويښتو بعضے سرونه به واخلی۔ او سړے هم قصر کولے شی خو مره ويښته چه اخلی ليکن يو يا دوه ويښته پريکول قصر نه دے ځکه د قصر تعريف مخکښے بيان شويدے مخکښے صفحو کښے ئے اوګوره۔

۸-**مسئله**: د شيطان ويشتو کښ هغه نيغ ديوال ويشتل ضروری نه دی بلکه هغه جور ځائے ته کانړے ورغورځول ضروری دی کما فی حجة النبی۔

۹- **مسئله** : محرم سړے به د احرام په حالت کښے نه نکاح کوی او نه به څوك په نکاح ورکوی۔

۱۰- مسئله : محرم سړے سر وينځلے شی۔

۱۱- مسئله : محرم دوائی هم کولے شی۔

۱۲- **مسئله** : محرم سړے په موټر جهاز وغيره کښے کيناستلے شی او پدے سره دده سر نه پټيږی۔

۱۳- **مسئله** : که د محرم سړی په سر کښے څه تکليف وی او وے خروی نو بيا به کفاره کښے يو ګډ ورکوی يا به شپږ مسکينانو ته طعام ورکوی نيم اوګے (يعنی تقريباً پاؤ باندے يو کيلو)۔ يا دِے درے روژے اُونيسی۔

۱٤- **مسئله** : که داسے تيل وی چه بالکل پکښے خوشبوئی

نۀ وی نو محرم سرے ئے لګولے شی او جائز دی۔ (ترمذی)۔

۱۵- **مسئله** : محرم سرے د اوچے ښکار نشی کولے او که بل چا دده دپاره کړے وی دده په اشاره یا دلالت سره هم نه به ئے خوری۔

۱۶- **مسئله** : د دریاب حیوانات محرم له ښکار کول جائز دی او ملخ ورله هم جائز دے ځکه دا دریابی حسابیږی۔ [ابو داود]۔

۱۷- **مسئله** : کوم سړی نه چه دعرفے ورځ لاړه شی او عرفات ته او نه رسیږی نو د اختر شپے ته ډے ځان عرفات ته ورسوی۔

د صبا د راختونه مخکښے او که د اختر صبا راوختلو او دا عرفات ته نه وی تلے نو دده نه حج فوت شو او راتلونکی کال له به بیا حج کوی۔

۱۸- **مسئله** : په منی کښے د اختر د ورځے نه پس شپے تیرول ضروری دی۔ که څه سخت ضرورت نه وی نو انسان ډے هلته ضرور شپه کوی۔ منی کښے د اختر د ورځے نه پس یوه شپه، دوه شپے کول ضروری دی او که دریمه کوی نو هم هغه ته اختیار دے۔

۱۹- **مسئله** : د خپلے قربانۍ نه خوړل بهتر دی لیکن که جنایت ئے کړے وی او د هغے قربانی وی نو بیا به ئے نه خوری صرف مسکینان به ئے خوری۔

۲۰- **مسئله** : مسجد حرام ته بلکه هر مسجد ته د خپلو سره ننوتل جائز دی کله چه څه ظاهری ګندګی وربانده نه وی په ډیرو احادیثو کښ راغلی دی۔ او دے مسئلے ته ځکه ضرورت دے

چه کوم انسان ډیر طوافونه کوی نو د هغه ښپے خوګیږی نو بیا لږے ورځے پس هغه طواف نه شی کولے لکه دا تجربه تاسو اوکړئ نو که څوك چپل وغیره د طواف، دپاره په خپو کړی نو بالکل جائز دی۔ جاهل سړے به تا منعه کوی۔

ما یو سړے اولیدلو چه هغه د چپلو سره طواف کولو نو بعضو جاهلانو منع کولو نو ما ورته اووئیل چه دا خو د رسول الله ﷺ نه ګڼرو احادیثو کښے ثابت دی زمونږ دین آسان دے د یهودیانو د دین په شان نه دے۔ بلکه طواف په سورلئ سره هم ثابت دے او همدارنګه نبی ﷺ سعی په صفا مروه کښے په اوښ باندے کړے وه، نو مسلمانانو د خپل دین نه ځان خبر کړئ !۔

٢١- **مسئله** : عمره او حج دواړو کښے رمل یعنے پهلوانئ سره تلل شته که څوك عمره کوی نو هم په اولنو درے ګردشونو کښے به پهلوانی کوی او که څوك حج کوی نو هم دا رمل پهلوانی به سوی دا سنت طریقه ده په شرط د طاقت باندے یعنے چه طاقت ئے رسیږی نو کوی به ئے۔ (بخاری)۔

٢٢- **مسئله** : کوم سړی چه خپله بی بی خکل یا مسه کړه نو په هغه باندے توبه ویستل واجب دی باقی دم یا فدیه پرے نشته او چا چه پرے دم واجب کړیدے د هغوی سره هیڅ دلیل نشته۔ اُوګوره (فقه عطاء / ٣٢٤)۔

٢٣- **مسئله** : څپلو سره احرام تړل صحیح دی څه ممانعت پکښں نشته لیکن د خپو ظاهر طرف ښکاره کول پکار دی۔

۲٤- **مسئله** : په سر باندے په حالت د احرام کښې توکرئ یا څه پنډ وغیره کیخودل جائز دی او سر په توپئ یا په څادر باندے پټول ندی جائز۔

د احرام او میقات مسائل

۱- اول : په حج کښې یر فرائض دی - یو پکښې احرام دے او احرام عبارت دے د نیت کولو نه، لیکن نیت سره تلبیه یوځائے کول هم پکار دی دارنګه ګنډلے شوے جامے لرے کول پکار دی نو بیا به دا محرم اوګرځی او نیت د زړه سره تعلق لری په ژبه ئے وئیل ندی ثابت۔

۲- دویم : د یو سړی احرام د دوه حجونو یا د دوه عمرو نه نه صحیح کیږی بلکه په یو احرام یو حج او یوه عمره ادا کیږی۔

۳- دریم : د احرام نه پس دوه رکعاته کول اکثر علماء ئے مستحب نه ګڼړی که چا اونکړل نو څه حرج وریاندے نشته ځکه صحیح حدیث کښې چرته دا دوه رکعاته ندی ثابت او کوم علماء چه په یو مجمل حدیث باندے استدلال کوی چه هغه دا دے :

اَتَانِیُ آتٍ مِنْ رَبِّیُ فَقَالَ صَلِّ فِیُ هٰذَا الْوَادِیُ الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةٌ وَحَجَّةٌ۔

[اخرجه الشیخان]۔

نو ددے نه فرض مونځ هم مراد کیدے شی او نفل هم مراد کیدے شی۔ بلکه دا چه دا مونځ ددے ځائے (ذو الحلیفه) شخصی فضیلت دے ددے ځائے پورے خاص دے۔

٤- څلورم : د ميقات نه مخکښے احرام تړل په غير د ضرورت نه بدعت دے ځکه رسول الله ﷺ د ميقات نه مخکښے احرام نه دے تړلے البته که جامه مخکښے واچوی نو دا به جائز وی خو نيت د احرام يعنی تلبيه د ميقات نه کوی۔ او امام مالكؒ يو سړی ته دا اووئيل : هغه مدينے نه احرام تړلے وو چه تا بدعت اوکړلو۔

٥- پنځم : پاکستانے يا افغانستانے سړے د جدے نه احرام نشی تړلے يعنی يو سړے چه په هوائی جهاز کښے لاړ شی او بيا په جده کښے احرام تړی نو دا صحيح نه ده بلکه د اکثرو علماؤ په نزد بانديے په ده باندے دم واجب شو ځکه جده د ميقاتونو نه دننه ده حرم شريف ته نزدے ده ليکن جدے والا او څوك چه جده کښ کار کسب کوی نو هغوی به احرام د حج او عمرے هم د دغه ځائے نه تړی هغوی دپاره ميقات ته تلل نشته ځکه رسول الله ﷺ فرمائی : څوك چه د ميقات نه دننه اوسيږی هغوی به احرام د خپل کور نه تړی (بخاری، مسلم)۔

٦- شپږم : څوك چه حرم ته د حج، يا عمرے دپاره نه ځی صرف د کار کسب يا د ملاقات وغيره دپاره ځی نو په ده باندے احرام تړل نشته ځکه رسول الله ﷺ فرمائی : لمن اراد الحج والعمره - يعنے احرام تړل د هغه چا دپاره دی چه د حج او عمرے اراده لری۔ (بخاری، مسلم) ۔

نبی ﷺ د فتح مکه په ورځ (بغير د احرام نه) حرم ته د وسلے سره ننوتلے وو- وَعَلٰی رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ ۔

۷- اووم : ځوك چه مكه كښ اوسيږي يا هلته د عمرے دپاره تلے وي ديره وي نو هغوي به د خپل كور نه احرام تړي مسجد حرام ته د احرام تړلو دپاره تلل ضروري نه دي او نه ځه مستحب دي بلكه صحابه كرامو د نبي ﷺ سره د مكے مكرمے د يو خوړ نه چه ابطح ورته وائي- احرام تړلے وو-

۸- اتم : د زنانو دپاره د احرام ځه خاصه جامه نشته بلكه هغه به په خپلو جامو كښ احرام اوتړي مگر دومره ده چه دستانے به نه اچوي او پرده به هم په مخ نه اچوي ليكن كه ځوانه زنانه وي او د فتنے يره وي نو بيا به په مخ باندے لوپټه وغيره اچولے شي او د بره طرفنه ډے را واچوي د مخ نه جدا كول ئے ضروري نه دي ځكه د نبي ﷺ بيبيانو به په احرام كښ مخونه ښكاره كول كله چه به ئے ځوك مخے له ورغلل نو مخونه به ئے پټ كړل-

[مسند احمد، ابوداود، ابن ماجه، الحاكم، مشكاة، فتاوى ابن تيميه ۲۶/ ۱۱۲]-

۹ - نهم : د احرام دپاره ځه خاصه طريقه په جامو اغوستلو كښ نشته صرف لنگ به اووهي او تړي ډے نه- عبد الله بن عباس به تړل بد گنړل او ځادر به په دواړو اوگو واچوي او يوه اوگه به نه ښكاره كوي- مگر كله چه طواف ته ورځي نو ښئ اوگه به ښكاره كوي او د طواف كولو نه پس به ئے بيا پټوي-

۱۰- لسم : تلبيه به په عمره كښ په توله لار وائي، كوم ځائے كښ چه تغير د احوالو راځي او كله چه مسجد حرام ته داخل شي او حجر اسود خكل كړي نو بيا به تلبيه پريږدي لكه دا د ترمذي

حدیث کښے راځي او چه د حج احرام ئے اوتړلو نو د شیطان ویشتلو پورے به تلبیه وائي۔ کله چه لوئی شیطان ویشتل شروع کړی نو تلبیه به بس کړی۔

١١- یولسم : د احرام دپاره غسل کول سنت عمل دے که په ائرپورټ کښے امکان نه وی نو کور کښې دِے غسل اوکړی او جامے دِے بیا ائرپورټ کښے بدلے کړی۔

١٢- دولسم : که محرم سړے د احتلام په وجه جنب شو نو په ده غسل کول لازم دی او احرام ئے نه خرابیږی او که په غسل کښے ترے څه ویښته اوختل نو هیڅ پرے نشته۔

١٣- دیارلسم : که محرم سړی قصداً یا د عذر د وجے نه د سر ویښته اُوخزئیل یا ئے لنډ کړل، نو په دهٔ ګډ لازم دے یابه شپږو مسکینانو ته خوراك ورکوی هر یو له نیم صاع دے۔ یا درے روژے دی لکه چه آیت کښې راغلی دی۔

١٤- څوارلسم : زنانه په احرام کښے جرابی اچولے شی صرف دستانے اونقاب به نهٔ اچوی۔

د حج قِران، حج تمتع او حج افراد مسائل

١٥- حج قِران بهتر حج دے ځکه چه نبی ﷺ کړيدے او دهغے طريقه دا ده چه احرام به د حج او عمرے دواړو دپاره اوتړی (لَبَّيْكَ حَجَّةً وَعُمْرَةً) به وائی او هديه به د ځان سره د ميقات نه روانه کړی او کله چه مسجد حرام ته اورسيږی نو طواف قدوم به اوکړی ځکه هغه سنت دے بيا به سعی اوکړی بيا به محرم اوسی تردے به ځان نه حلالوی چه ځان په حج کښ د اختر په ورځ حلال کړی۔ او بيا به د کعبے نه يو طواف اوکړی او سعی به نه کوی نو په حج او عمره دواړو کښ يوه سعی او يو طواف شو چه هغه فرض دے۔ (بخاری، مسلم)۔

او کومو خلقو چه د دوه طوافونو او دوه سعيو فتویٰ ورکړيده، د هغوی فتوی د سنت نبوی موافق نهٔ ده۔

١٦- حج تمتع دويمه درجه کښے دے او طريقه ئے دا ده چه د ميقات نه به دعمرے دپاره احرام اوتړی او مکے مکرمے ته به لاړ شی نو اول به طواف د عمرے اوکړی بيا به سعی اوکړی بيا به ځان حلال کړی او کله چه د ذو الحجے اتمه ورځ راغله نو د خپل ځائے د اقامت نه به د حج دپاره احرام اوتړی او ددے تمتع په وجه په ده

باندے هدیه لازمه شوه چه په یوم النحر کښ به ئے ذبح کوی۔

په تمتع کښ شروط دا دی چه عمره به ئے د حج په میاشتو کښ کړے وی او واپس به کور ته نه وی راغلے۔ او متمتع حاجی به د طواف زیارت نه روستو ضرور سعی کوی۔ په خلاف د حج افراد او قِران نه چه ددے په حاجی سعی نشته کله چه دوئ د طواف قدوم نه پس سعی کړی وی، او که چرته نه ئے وی کړی نو بیا په دوئ د طواف زیارت نه روستو سعی کول لازم دی ۔

(کما فی المغنی (۳/۴۱۱– رد المحتار ۲/۱۸۳– مناسك الحج : ۳۹)۔

۱۷– که سړی د حج افراد احرام اوتړلو نو ده له غوره بلکه ضروری ده چه هغه فسخ کړی یعنی حج ډے په عمره باندے بدل کړی او بیا ډے په اتمه ورځ د حج نیت اوتړی نو حج تمتع به ئے اوشی او په دے باندے رسول الله ﷺ صحابه کرامو ته حکم کړے وو۔ کما فی زاد المعاد۔

عجیبه فائده : په مسجد حرام کښے د مونځ گذار مخے ته تیریدل څه رنګ دی ؟۔

نو صحیح خبره دا ده چه د مونځ گذار مخے ته هر ځائے کښے تیریدل منع دی ځکه په دے باندے ډیر احادیث راغلی دی۔ صرف دومره ده چه په یو ضعیف حدیث کښے راغلی دی چه د طواف کونکی دپاره د مونځ کونکی مخکښ تیریدل جائز دی او هسے ګرځیدونکے دپاره نه دی جائز او دا مسئله البانی په [حجة النبی] کښے تفصیلا کړیده، لیکن جاهلان خلق بے ضرور ته په حرم کښے

. مونځ ګذار مخې ته تيريږي بلکه د جاهلانو په نزد باندے مسجد نبوي کښې هم د مونځ ګذار مخې ته تيريدل جائز دي او حال دا چه رسول الله ﷺ منع په مسجد نبوي کښې کړيده (هلته ئې دا حديث فرمائيلے دے)۔

دم په څه وجه لازميږی ؟

۱- اول : مخکښې تير شويدی چا چه ګنډلے جامے قصدا يا د عذر د وجې نه واغوستلے نو په هغه فديه لازم شوه چه (ګډ) دے دا به ذبح کوی۔

۲- دويم : دارنګه دم په هغه چا لازم دے چه په څادر، ټوپۍ، پټکی سره سر پټ کړی اوکه چرته خيمه يا موټر کښ کيناستلو نو څه حرج پکښې نشته دارنګه که څه ټکرئ وغيره ئې په سر کيښودله نو هم څه حرج نشته دارنګه په چشمو لګولو سره هم څه نشته۔

۳- دريم : سر خرئيل يا د بدن نه په خپل اختيار ويخته خرئيل يا کټ کول په دے هم دم لازميږی۔

٤- څلورم : د نوکونو په پريکولو سره هم دم لازميږی۔

٥- پنځم : په خوشبوئی لګولو سره هم دم لازميږی۔

٦- شپږم : مباشرت سره هم دم لازميږی۔ د مباشرت نه مراد خپله زنانه خکلول يا غاړه باسل يا نور داسے کارونه ورسره کول او

که جماع ئے ورسره اوکړه نو حج ئے فاسد شو دوباره به ئے کوي.
علماء وائی چه حج په هيڅ يو عمل نه فاسديږي سوا د حنس
الرفث نه يعني صرف پدے يو عمل۔ او د بعضے علماؤ په نز
باندے ددے په متعلقاتو باندے هم فاسديږي۔ليكن دا قول غوره ن
دے۔
۷- اوم : كه محرم سړي ښكار مړ كړلو نو د هغے جزاء به وركړ
د هغے په شان حيوان باندے۔
۸ - اتم : او كه محرم د حرم گياه گانے كټ كړے نو د هغے بدل
پرے هم لازمه ده۔
۹ - كه سړے د عرفات نه مخكښ د نمر پريوتلو نه راووتلو نو
په ده باندے دم لازم دے د علماؤ په راجح قول كښ۔
۱۰- كه محرم سړي د بل سړي سر اوخرولو نو په ده څه نشت
كله چه هغه بل سړے محرم نه وي۔ نو دارنګ كه نوكونه ورلر
واخلي نو هم ورله جائز دي۔
۱۱- د وينے په وتلو باندے څه نشته كه قصداً وي او كه ي
اختياره وي ځكه رسول الله ﷺ په احرام كښے وينه ويستلے ده۔
[بخاري]۔
۱۲- كه چا په مزدلفه كښ شپه تيره نكړه نو دم پرے لازم دے
مگر د زنانو او كمزورو دپاره د نيمے شپے نه پس تلل جائز دي۔
ليكن پدے كښ غوره دا ده چه په مزدلفه كښ شپه تيرو
فرض دي، ددے په پريخوستو سره حج فاسديږي۔

۱۳- د محرم دپاره د دریاب ښکار جائز دے او دارنګ کورنی یوانات هم ذبحه کولے شی صرف صحرائی حیوانات ښکار کول لره جائز ندی دی۔

۱٤- څوك چه د عرفات نه پاتے شو تردے پورے چه د اختر د ځے صبا راوختلو نو په ده باندے هم دم لازم دے۔ کما فی الاثر (او مسئله د فائت الحج ده)۔ او صرف عمره به اوکړی پد ے کال ترے ج قضاء شو راتلونکی کال کښ به بیا حج کوی۔

۱۵- دم به د حرم د حدودو په داخل کښ ذبح کولے شی یعنی په نی وغیره کښ۔ د حرم د حدودو نه بهر د دم ذبح کول صحیح نه ی او د حرم حدود به روستو بیان شی ان شاء الله تعالی۔

۱٦- چا چه طواف وداع پریخودلو نو په هغه هم دم لازم دے که هغه واجب دے لیکن حائضه زنانه باندے نه دے واجب۔

۱۷- که د چا نه د سر خرئیل او یا کمول پاتے شو نو په ده هم دم زم دے۔ (الفتاوی الاسلامیه)۔

۱۸- په منی کښ شپه تیرول د علماؤ په غوره قول کښ واجب ی نو که چا دا شپے د ضرورت نه په غیر بل ځائے کښ اوکړے نو م پرے لازم دے۔

۱۹- په یولسمه او دولسمه ورځ د زوال نه مخکښ د شیطان یشتلو سره هم دم لازمیږی۔

۲۰- چا چه شیطان ته اووه کانړی په یوځل ور واچول نو په ده انـدے دوباره ویشتـل ضروری دی او که بیا ئے اووه کانړی ورپوره

نکرل نمبر په نمبر نو په ده باندے دم لازم دے۔

۲۱- که چا په جمراتو کښ د ترتيب لحاظ او نه ساتلو اول ئ
غټ شيطان بيا ئے مينځ والا بيا ئے وړوکے اوويشتلو مثلا نو په د
هم دم لازم دے۔ (الفتاوى الاسلاميه)۔

ضروری خبردارے

دا دم لازميدل غالباً د عبد الله بن عباس رضى الله عنهما اجتها
دے او ډير علماء كرام ددۀ موافق دى ليكن محققينو علماءِ كرام
ليكلى دى چه دم صرف په يو څو څيزونو لازميږى چه هغه دا دي
: (۱) څوك چه محصر شو يعنى په لاره كښ د حج د دشمن يا بل
خطرے په وجه بند كړے شو لكه دا په قرآن كښ راغلے دے۔

(۲) د سر په خرئيلو باندے۔

(۳) په حج تمتع او قران كښ دم (يعنى قربانى) لازم ده، چه ديت
د تمتع او قِران هديه وائى۔

(٤) كله چه ښكار قتل كړى نو د هغے په بدله كښ د
لازميږى۔

(۵) په حالت د احرام كښ د بى بى سره جماع كولو باندے د
لازميږى، او پدے دم كښ به اُوښه وركوى لكه دا د عمر ب
الخطاب رضى الله عنه فتوىٰ ده او هيڅوك مخالف ئے نۀ د
موجود۔

ددے پنځو ځایونو نه بغیر که چا دم ادا نکړو نو په هغه باندے هیڅ حرج نشته ځکه چه دا دم لازمول په نبوی احادیثو کښې ددے پنځو نه سویٰ ندی موجود لکه اُوګوره

الموسوعة الفقهية الميسرة كتاب الحج۔

د طواف، سعی او جمراتو مسائل

طوافونه درے دی

۱- **اول طواف قدوم** : دا سنت دے کله چه اول سرے مکے مکرمے ته داخل شی نو دا به کوی دا طواف په حج قِران کښے هم شته او په حج افراد کښې هم شته او حج تمتع کښې طواف قدوم په اول کښے نشته یعنی کله چه حرم ته راشی نو د عمرے دپاره به طواف اوکړی او بیا به سعی اوکړی او بیا به ځان حلال کړی، لیکن د امام احمد وغیره نه نقل دی چه تمتع والا دِے هم طواف قدوم اوکړی کله چه د عرفات نه واپس شی۔ او بیا دِے سعی اوکړی او بیا دِے طواف زیارت اوکړی کما فی المغنی (۳/٤٧٥)۔

لیکن دا خبره صحیح نهٔ ده۔

۲- **دویم طوافِ زیارت** دے دا فرض دے او د اختر په ورځ به کولے شی او د عذر د وجے نه ئے انسان درے څلور بلکه زیاتو ورځو پورے روستو کولے شی بلکه که چا طواف زیارت اوکړلو او بیا خپل کلی ته را روان شو نو دا د طواف وداع په ځائے قائمیږی کما

في الفتاوي الاسلاميه (۲/۲۵۳)۔

۳- **دریم طواف الوداع** دے دا هم هر حاجي باندے واجب دے کله چه وطن ته را روانیږي نو دا (د رخصتئ) طواف به اوکړي لیکن که زنانه بیماره وي نو په هغے نشته (بخاري، مسلم)۔

٤- طواف د شپے هم کیږي او د ورځے هم کیږي لیکن د رسول الله ﷺ طریقه دا وه چه هغوي به په اول د ورځ کښے طواف کولو بیا به ئے ماسپښین منی ته ځان رسولو۔ (مشکاة)۔

۵- په حج قِران او افراد کښے یوه سعي ده که اول ئے سعي اوکړه اوبیا ئے طواف قدوم اوکړلو نو بیا پرے نشته او که اول ئے طوافِ قدوم اوکړلو نو بیا پرے سعي په یوم النحر کښ لازم ده او حج تمتع کښ دوه طوافونه او دوه سعي دي یو طواف او یوه سعي د عمرے دپاره او دویم طواف او سعي دحج دپاره ۔

٦ - د ذو الحجے په اتمه ورځ بعضے خلق منی ته د تلو نه مخکښ طواف او سعي کوي او بیا روستو په یوم النحر باندے سعي نۀ کوي او حال دا دے چه حج تمتع والا دپاره دا صحیح طریقه نۀ ده بلکه سنت دا ده چه سعي د اختر په ورځ د طواف نه روستو اوکړي، لیکن احنافو علماؤ لیکلي دي چه د سعي دپاره وقت معین نشته نو ځکه ئے مخکښ کول هم جائز دي لکه رد المحتار ۲/۱۸۳- شرح الوقایه ۱/۲۷۰) کښے ئے لیکلي دي مګر خبره ئے خطاء ده۔

۷ - که په عمره یا په حج کښ چا سعي مخکښ اوکړه او

طواف ئے روستو اوکړلو نو دا هم روا دے لکه حدیث کښے راځی۔
اِفۡعَلۡ وَلَا حَرَجَ ۔ (بخاری)
لیکن سنت دا ده چه د ترتیب نه کار واخلی۔

۸ - که یو ناپوهه سړی سعی پریخوده بیا ورته چا خبر ورکړو چه په تا سعی لازم ده نو اوس به سعی اوکړی اګرکه دوه درے ورځے هم تیرے شوے وی ځکه چه پرله پسے والے په طواف او سعی کښې ضروری نه دے او په ده باندے څه نشته۔

۹- که څوك د جمراتو کانړی د مزدلفے نه راوړی نو حرج پرے نشته او د هغے وینځل هم د خیر کار نه دے او د کانړو مقدار د ګړو بزو د پچو په اندازه دے په مستعمل شوے جمره باندے بیا ویشتل هم جائز دی۔

۱۰- د اختر په اوله ورځ صرف جمره عقبه ویشتل کیږی د هغے وخت د اختر د نیمے شپے نه شروع کیږی په نیز د بعض علماؤ لیکن غوره دا ده چه د معذورو او کمزورو دپاره د صبا د راختلو نه شروع کیږی۔ او د روغو صحتمندو دپاره د نمر راختلو نه پس حکم دے۔او آخری وخت ئے د یولسمے شپے صبا راختل دی لیکن جمره د ورځے ویشتل سنت دی او د شپے په غیر د ضرورت نه ویشتل ندی پکار، البته که سړی ته تکلیف وی نو د شپے ویشتل ورلره هم جائز دی او هیڅ پرے نشته۔

۱۱- په یولسمه، دولسمه ورځ باندے د علماؤ په غوره قول کښے د زوال نه مخکښے شیطان ویشتل جائز نهٔ دی که چا د زوال

نـه مخکښې اوویشتلو نو په هغه باندے اعاده (دویاره ویشتل) لازم دی او کـه خپـل کـلـی ته تلے وی نو بیا به توبه او استغفار اُوکړی او نور پرے هیڅ نشته۔ ۔

۱۲- څوك چه خپلو زنانه او ماشومانو سره مِنیٰ ته راشی نو دا هم د هغـوی په حکم کښې دے چه د نمر ختلو نه مخکښې جمرات ویشتلے شی۔

۱۳- کوم سړی چه یو کانړے اخوا دیخوا گذار کړلو او حوض ته ئے گذار نـکـړے شـو نـو بل کانړے به د هغه په ځائے باندے ورگذار کړی چه اوه کانړی صحیح پوره شی ځکه شیطان دغه جدا حوض ته وائی۔ دے نیغ بو څلی او دیوال ته نه وائی۔

۱٤- کـه څـوك دریـمے ورځے ته په منی کښې پاتے شو تردے چه شپـه پرے راشی نو په ده باندے واجب ده چه د زوال نه پس شیطان اولـی مـخـکـښـے ئے نشـی ویشتلے دا د رسول الله ﷺ طریقـه ده او فرمائیلے ئے دی :

خُذُوْا عَنِّیْ مَنَاسِکَکُمْ۔ ما نه د حج طریقے زده کړئ !۔

۱۵- د شیـطـانـانـو په ویشتلو کښې نیابت نه دے جائز لیکن که یـوه زنانه ضعیفه (بیماره) وی یایو بوډۍ زنانه یا بوډا سړے وی نو د هغوی دپاره بل څوك ویشتـل کولے شی لیکن شرط پکښې دا دے چه هـغـه بـل سـړے به هم حاجی وی مکلف به وی نو د خپل ځان دپاره بـه اول شیطان اوولی بیا ډِے مؤکل دپاره اوولی او که دا نه وی نـو پـه دهٔ بـانـدے اعـاده لازم ده ځـکه دے انسان جمرات پریخوستے

دی۔

۱٦- په هیڅ طواف کښې نیابت نه دے جائز ځکه طواف په کجاوه (یا [wheel chair] ویل چیئر) کښې هم کیږی نو که پخپله ئے نشی کولے نو په کجاوه یا لاس گاړی وغیره کښې دِ ے اوکړی۔ دارنګ په سعی کښې هم نیابت کول ندی جائز د هغے هم دغه حکم دے۔

۱۷- که چا د یولسمے ورځے د شیطان ویشتل دولسمے ورځے ته روسته کړل نو بیا هم پرے هیڅ نشته لیکن سنت دا دی چه په هره ورځ خپل خپل شیطان اوولی دا راجح قول دے بعض علماء پرے دم لازموی لیکن ظاهره دا ده چه روستنئ درے ورځے په منزله د یوے ورځ دی۔ کما فی (الجمرات صـ : ۹۸)۔

۱۸- د شپے شیطانان ویشتل ندی پکار مګر د کمزرو، یا زنانو یا معذورو خلقو دپاره جائز دی چه د شپے ویشتل اوکړی دا قول راجح دے (الجمرات : ۱۰۵)۔

۱۹- په نجس کانړی د شیطان ویشتل جائز دی لیکن غوره خبره نه ده ځکه دا یو عبادت دے او عبادت په پاکو شیانو پکار دے چا چه د درے کانړو نه زیات پریخودل په جمراتو کښې نو دم پرے لازم دے د جمهورو په قول باندے او دا یو قول دے او که د دریو نه کم وو نو بیا پرے صدقه لازم ده څومره چه ئے وسع کیږی هغومره دِ ے اُوکړی څه مقدار ئے نه دے معلوم۔

او صحیح دا ده چه اُوه کانړی واجب دی او لازم دی، قصداً ددے

نه کمے کول غلط دی، عبادت نهٔ دے۔

۲۰- د جمراتو په ویشتلو کښې ویشتل ضروری دی هسے کانړی په حوض کښې د لاسه غورځول نه دی پکار۔

۲۱- د کانړو نه په غیر په بل څه شیطان ویشتل ندی جائز لکه چه جارو یا په اوسپنه یا په بلور یا په چپلو وغیره باندے ویشتل ندی جائز۔

۲۲- د جمراتو په ویشتلو کښې نیت کول ضروری دی دیکښې که د چا د لاسه کانړی پریوتل او په جمره واقع شول نو دیته ویشتل نه وائی بیا به ئے اولی۔

۲۳- کله چه د سړی غالب گمان وی چه کانړے حوض ته پریوتلو نو دا کافی ده پدے کښې دا بهتره ده چه یقین پرے راشی چه حوض ته کانړے اورسیدلو ۔

(کتاب رمی الجمرات وما یتعلق بها من الاحکام مدللا).

مونږ دلائل ددے وجه نه پریخودل چه کتاب اوږد نشی ورنه دا مسائل په احادیثو کښې او په نزد د علماؤ ثابت دی۔

۲٤- کله چه یو سړے د مریضتیا د وجه نه وکیل یعنے نائب اونیسی د جمراتو دپاره بیا د هغه سړی عذر ختم شی روغ شی نو ده لره مستحب ده چه د جمراتو ویشتل راوگرځوی که راوے نه گرځولو نو څه حرج پرے نشته۔

۲۵- کله چه نائب وړوکے جمره یعنی شیطان د ځان دپاره اولی نو بیا دے ئے د موکل دپاره اوولی دا طریقه جائز ده او بهتره دا ده چه

اول درے واړه جـمرات دِ ځان دپاره اوولی بیا چه راواپس شی نو درے واړه جمرات به د موکل دپاره اولی۔

۲۶- کله چه یو سړے بے هوشه شو او نائب ئے اونه نیولو تردے چه د منـی ورځے تـرے تیرے شوے نو پدے سړی اعاده لازم شوه او که وکیل ئے اونیولو بیا پرے بے هوشی راغله نو هیڅ حرج نشته۔

۲۷- طواف او سعی په لاندے چهت کښے کول افضل دی او په بره چهت کښی جائز دی لیکن د ضرورت په وخت کښے او که سعی پـه بـره چهت کښے کوی نو دا کوشش به کوی چه په سعی کښے د صفـا مـروه د حـدودو نـه بهـر نشـی (میـنـځ مینځ کښے دِے سعی کوی)۔

۲۸- پـه عـمـرے والا بـاندے طواف وداع نشتـه پـه راجح قول د علماؤ کښے۔

(شرح مسلم ١/٤٢٧- البیهقی ٥/ ١١٦).

او پـه سـنـن کبـری کښـے ورسـره د (الحاج) قید راغلے دے یعنی طـواف وداع پـه حـاجـی باندے واجب دے او په عمرے والا باندے نه دے واجب۔

د هدی احکام

۱- څوك چه تمتع يا قِران والا وی په دوئ هدی لازم ده چه په منی کښې به ذبح کولے شی په ورځ د اختر او حاجی ترے پخپله هم خوراك کولے شی۔ او حاجی مفرد باندے قربانی يعنی هدی نشته۔

۲- دويم د هدی او اضحيه يعنی قربانی مينځ کښے فرق دے او هغه دا چه هدی فرض ده او قربانی په نزد د بعضے علماؤ واجب ده ليکن هغوی وائی چه په مسافر نشته۔ او اکثر علماء ورته سنت وائی او په مسافرئے هم واجبوی۔

۳- دريم : څوك چه طاقت د هدی نه لری نو لس روژے به نيسی، درے د عرفے د ورځے نه مخکښے او اوه د حج نه روستو (سوره البقره) او د اضحيه نه موندلو په صورت کښے روژے نيول نشته۔

٤- د هدی په ځائے پيسے ورکول فقيرانو ته دا حرام دی او سخته ګناه ده دا د ځان نه شريعت جوړول دی۔

﴿ لَنْ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَائُهَا وَلٰـكِنْ يَّنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ﴾
(سورة الحج)۔

٥- د هدی ذبح کول په غير د حرم نه بل ځائے کښں نه دی جائز که چا ذبح خارج د حرم نه اوکړه نو بيا به دوباره ذبح کوی اګرکه دا غوښه ئے حرم ته راوړی وی او په فقيرانو ئے تقسيم کړے وی۔

۶- دارنگ د اختر د ورځ نه مخکښې هدی ذبح کول جائز ندی که چا د اختر د ورځے نه مخکښې ذبح اوکړه نو بیا به بله ذبح کوی۔

۷ - د چا نه چه هدیه د ناپوهئ نه پاتے وی نو روسته دِے په حرم (مکه مکرمه) کښې ذبح کړی او که کور ته راغلے وی نو مکه مکرمه کښې دِے ځان له وکیل اونیسی چه دده دپاره ذبح اوکړی۔

۸ - که د یو سړی نه د هدی طاقت وی او نه ئے د روژے نیولو وسع وی ځکه چه بیمار دے نو چه کورته راغے لس روژے به اونیسی او نور څه پرے نشته۔

۹- که یو سړے په شوال یا ذو العقده کښې عمره اوکړی او بیا واپس کور ته لاړو بیا حج ته راغے نو راجح دا ده چه دا متمتع نه دے په ده هدیه نشته دا د عمر بن الخطاب او ابن عمر رضی الله عنه نه نقل ده او که کور ته لاړ شی بلکه جدے یا طائف یا بل ځائے ته لاړو بیا حج ته راغے نو په ده باندے هدیه لازمه ده۔

د حرم شریف حدود

یو مسجد حرام دے او بل حرم دے د حرم زمکه لویه ده او د حرم دپاره خپل احکام دی چه د هغے دپاره حدود د حرم معلومول ضروری دی د مکے مکرمے حرم د شمال جانب نه چه تنعیم دے شپږ کلو میټر دے او جنوبی جانب ئے اضات دے چه ددے او د کعبے شریفے ترمینځ دولس کلو میټره لاره ده او مشرقی جانب نه جعرانه

ده چه ددې ترمینځ شپاړس کلو میټره او د شمالي شرقي جانب نه وادي نخله ده چه ددې او مکې ترمینځ څوارلس کلو میټره فاصله ده ددې او د مغربي جانب نه الشمیسي دې چه هغې ته حدیبیه هم وائي ددې ترمینځ پنځلس کلو میټره دي کله چه انسان پدې لار ورتیریږي نو دوه کانړي د سرك په سر باندې ولاړ دي د یو میټر په مقدار چه هغه د حرم د حدودو نښه ده۔

(فقه السنه ۱/٦٧– الاعلاق النفیسه: ٦٠).

پدې حدودو کښې دننه ښکار کول جائز نه دي، بوټي گیاه گانې شوکول هم روا نه دي او پدې کښې گناهونه کول هم ډیره سخته سزا لري او پدې کښې د گناه اراده کول هم سبب د سزا دې ددې نه بهر قرباني یعنې ذبح کول جائز نه دي لکه مخکښې بیان شو۔ د مدینې طیبې حرم هم شته چه هغه د جبل عیر نه تر جبل ثور پورې دې او جبل ثور د احد نه شاته دې پدې کښې هم ښکار کول جائز ندي دارنگه ددې ونې بوټي وهل جائز ندي دې باره کښې ډیر احادیث بخاري، مسلم وغیره کښې لیدلې شي۔

۲ - په مکه مکرمه کښې یو مونځ په یو لاکهه دې باقي نورو اعمالو کښې صحیح روایت نه دې راغلې چه هغه هم په یو لاکهه دي صرف امید د الله تعالی نه کوو چه د فضیلت د دغه ځائے په وجه په ډیرو چندونو ئې قبول کړي نو هغه خلق چه هغوی پیسې روپئ حرم شریف ته لیږي د خیرات کولو دپاره نو د هغې نه دا بهتره ده چه خپلو خپلوانو یا گاونډیانو له ئې ورکړي۔

د عرفات، مزدلفے او منیٰ مسائل

۱- په حج کښې اهمه فريضه عرفات کښې حاضريدل دي د هغے وخت د عرفے د ورځے د زوال نه پس تر د اختر د ورځے د صبا راختلو پورے دے۔ پدے وخت کښے چه څوك لږ ساعت دپاره عرفات ته لاړلو برابره ده که اوده وی که ے هوشه که هر حالت کښے وی نو دده فرض ادا شو ليکن صحيح وخت د عرفات دا دے چه د زوال نه پس به عرفات ته داخل شي او د غروب الشمس نه پس به راکوزيږی۔

۲- د عرفے په ورځ حاجی دپاره روژه نيول غوره ندی بلکه پدے ورځ کښې ذکر، دعا له زور ورکول پکار دی۔

۳- په عرفات کښے به جمع بين الصلاتين کوی او دارنګه قصر به کوی دا عمل د رسول الله ﷺ او د هغه د صحابه کرامو وو، څوك چه ددغه عمل خلاف کوی نو هغه د سنتِ محمدی نه خلاف کوی۔ دارنګ په مزدلفه کښې جمع بين الصلاتين کول پکار دی يعنی د ماښام او ماسخوتن مونځ به يوځائے کوی سره د قصر نه يعنے دوه رکعاته به د ماسخوتن او درے رکعاته به د ماښام کوی۔ دارنګه د منی په درے ورځو کښے هم قصر کول پکار دی اګرکه ته مکه مکرمه کښے مقيم ئے۔ پدے باندے امام ابوداود باب ايښے دے (باب القصر لاهل مکه)۔

ابن عمر رضی الله عنه به مکه کښې مقيم وو خو کله به چه

منی ته تللو نو بیا به ئے هلته قصر کولو (فقه السنه ۱/۶۳۹)۔

٤- په عرفات مزدلفه او منی کښې د ذکر تلبیه، سکینه او آرام خیال ساتل پکار دی په مزدلفه کښې هر ځائے وقوف کولے شی سوی د وادی محسر نه ځکه دغه د اصحاب الفیل د عذاب ځائے دے ددے نه ځان ساتل پکار دی۔

۵- **د اختر** په ورځ اعمال پدے ترتیب سره کول پکار دی :

۱ - اول شیطان ویشتل

۲- بیا ذبح کول او سر خرئیل یا صرف سر خرئیل

۳- بیا طواف زیارت کول او دا ترتیب سنت دے که چا پدے کښې بے ترتیبی اوکړه نو په ده باندے هیڅ نشته رسول الله ﷺ صحابه کرامو رضی الله عنهم ته فتویٰ ورکړے وه چه :

اِفْعَلْ وَلَا حَرَجَ- کوه څه ګناه پکښې نشته یعنی کرامو د تقدیم او تاخیر متعلق تپوسونه کول چا وئیل چه ما طواف مخکښې اوکړو، چا اووئیل چه ما ذبح مخکښې اوکړه چا اووئیل ما سعی مخکښې اوکړه نو نبی ﷺ ټولو ته اووئیل چه خیر دے پدے کښې څه حرج نشته څوك چه وائی دم پدے لازمیږی نو هیڅ صحیح دلیل ورسره نشته۔ (بخاری، مسلم)۔

٦- حج قِران کول او ځان سره هدی نه بوتلل۔ حج قِران کښې د هدی څاروے بوتلل شرط دی او ډیر خلق دا مسئله نه پیژنی بلکه بعض مولیان ترے هم خبر ندی، دے باره کښې تفصیل بخاری، مسلم کښې د جابرؓ وغیره حدیث کښې ذکر دے۔

۷- بعض خلق د عرفې شپه منى کښې نه تيروى سيده د مکې نه عـرفات ته ځى دا کار غلط دے بلکه په مِنى کښې شپه تيرول سنت دى۔

قال النبى ﷺ : خُذُوا عَنِّىْ مَنَاسِكَكُمْ ۔

او دا د رسول الله ﷺ فعل هم دے، د حج نه ميله جوړول ندى پکار۔

۸ - دارنگه بعض خلق مزدلفه کښې د اختر شپه نه تيروى سيده منى ته ځى دا کار غلط دے بلکه شپه تيرول مزدلفه کښې ضرورى دى تر دے چه سحر مونځ دلته اوکړے بلکه بعض محققين علماء ديته رکن وائى يعنى فرض ئے گنړى۔ صرف کمزورو زنانو او ماشومانو او مريضانو ته اجازت دے چه د نيمے شپے نه روسته لاړ شى منى ته۔

۹- بعض خلق په مسجد حرام او مسجد نبّوى کښے د مونځ کونکى په مخکښے تيريږى او حال دا دے چه رسول الله ﷺ خو په مسجد نبوى کښے منع کړيده د تيريدلو نه په مخکښے د مونځ کونکى او فرمائيلى ئے دى :

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَىِ الْمُصَلِّىْ مَا ذَا عَلَيْهِ لَكَانَ اَنْ يَقِفَ اَرْبَعِيْنَ خَيْرًا لَهٗ مِنْ اَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ. متفق عليه۔

دا حديث عام دے شامل دے مسجد حرام او مسجد نبوى او نورو مساجدو ته۔ نو حتى الوسع د مونځ کونکى مخے ته مه تيريږه۔ چه گناه ځان سره رانه وړے او کوم حديث کښے چه استثناء

د مسجد حرام راغلی ده هغه ضعیف دے رواه ابن ماجه۔

۱۰- اهل علم لره پکار دی چه دعوت الی الله تعالیٰ جاری اوساتی او خلق د کتاب او د سنت د عظمت نه خبر کړی او تعصب مذهبی او وطنی او لسانی او سیاسی پریدی صرف قرآن او حدیث ته د رجوع اوکړی دا صرف د کامیابئ لاره ده۔

۱۱- نا اشنا مسئله :

بعض تاجران خلق د تجارت په ویزه لاړ شی نو بیا سعودی حکومت اجازت نه ورکوی چه حج دے اوکړی او که بلا احرام مکے مکرمے ته ځی برائے تجارت نو اجازت ورکوی نو آیا دغه سړے که جامو کښے احرام اوتړی نو څه حکم به ئے وی؟ دارنګه هغه خادمان چه د حجاجو خدمت له ځی نو هغوی احرام ته نه پریدی په میقات کښے او هغوی د حج اراده لری نو ددے حل دا دے - ان شاء الله - چه احرام دے اوتړی یعنی نیت دے اوکړی او خپلو جامو کښے دے حرم ته داخل شی او طواف او سعی دے اوکړی بیا دے حج اوکړی خپلو جامو کښے او یا که جامے اوباسی او احرام اچوی چه قادر شی نو په ده باندے دم (قربانی) لازم دے او که نه؟۔ دوه قوله د علماؤ دی:

۱- **اول قول** دا دے چه دم به ورکوی ځکه ګنډلے جامے ئے اغوستی دی (کومے چه په حالت د احرام کښے اغوستل ناروا دی) اګرکه معذور دے لیکن معذور باندے هم دم راځی لکه قرآن کښے دی ﴿ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيْضًا اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ رَّاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ

اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ﴾ نو گوره معذور باندے ئے فدیه راوستے ده۔ دارنگه دا به هم دم ورکوی۔

۲- قول ثانی دا دے چه په ده څه نشته ځکه د بخاری روایت کښې راځی : فَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ۔

که لنګ نه وی نو پرتوګ اچول جائز دی، دا ډیر واضح دی۔ او په دے حدیث کښې ورسره فدیه او دم ندی ذکر شوی او نه بل روایت کښې راغلے دے او په قیاس باندے دم نه لازمیږی او هم دا قول صحیح دے او آسان دے والحمد لله۔

۱۲- **مسئله** : ملتزم د دروازے او حجر اسود مینځ مقام ته وائی په دے ځائے کښې دعا قبلیږی او نبی علیه السلام دلته سینه او مخ او لیچے مبارکے ایخوستی دی۔

اوګوره الصحیحه (۲۱۳۸/۵)

(لیکن دا خبره یاد ساتل پکار دی چه د ملتزم د طواف وغیره سره تعلق نشته بلکه دا د عام وخت خبره ده یا چه کله د حج نه واپس کیږی نو دلته ډیر دعا اوغواړی)۔

۱۳- په حالت د حیض کښې طواف جائز ندے، ځکه طواف په مسجد کښې دے او مسجد ته د زنانه راتلل ندی جائز۔ دغه شان په یے اودسئ کښې هم طواف ندے پکار۔

۱٤- د ماشومانو د حج بیان۔

۱- اوله مسئله دا ده چه د ماشومانو حج په اتفاق د علماؤ سره

صحيح دے حديث د بخاري او مسلم كښيے دی : (اَلِهٰذَا حَجٌّ ؟ قَالَ : نَعَمْ) يو زنانه رسول الله ﷺ ته اوفرمائيل چه ددے ماشوم دپاره حج اوكړم نو رسول الله ﷺ ورته جواب وركړلو چه آؤ ! او ثواب به ستا كيږی [مسلم]۔

٢۔ او دا حج به نفلی حسابيږی او اجر به ئے د مور او پلار وی فرض حج به بيا كوی چه بالغ شو او وسع ئے كيدله، دا اجماعی مسئله ده۔

٣۔ : چه ماشوم كله څه جنايت اوكړی لكه عطر يا سر پټول يا نور محظورات د احرام شو نو آيا په ده فديه او جزاء شته او كه نه ؟ دے كښيے راجح قول دا دے چه هيڅ پرے نشته، ځكه نبی عليه السلام فرمائی :

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ الصَّبِيِّ حَتّٰى يَبْلُغَ۔ الحديث۔

نو په حقوق الله تعالى كښيے په ده څه نه راځی هاؤ! كه پردے مال هلاك كړی يا قتل وغيره اوكړی بيا د هغے بدله پرے شته۔ دا رأی د ډيرو علماؤ ده لكه احناف، اهل الظواهر اهل الحديث والسنه۔ بعض علماء پرے فديه وغيره واجبوی ځكه دده حج صحيح دے احرام ئے صحيح دے نو جنايت ئے معتبر دے، ليكن دا قياس دے او حديث باندے عمل پكار دے۔

٤۔ نيابت به د ماشوم د طرفه صرف په شيطان ويشتلو كښيے وی باقی ټول احكام به خپله كوی او قربانی ترے بل څوك كولے شی۔

۵- کـه یـو سـړے مـاشـوم په اوګه کینوی او د خپل طواف نیت
ـکړی او ورسره د ماشوم نیت هم اوکړی آیا دا صحیح ده او که نه ؟
و ظاهر دا ده چه ددواړو طواف اوشو او همدا خبره غوره ښکاری
ـکـه نبی عـلیه السلام د ماشوم دپاره جدا طواف باندے امر ندے
ړے۔ په (فتاوی اسلامیه ۲/۱۸۲) کښے داسے دی۔
٦- د مـاشـوم د طرفه به څوك نیابت کوی چه احرام ورلره اوتړی
ـ نیت ورلره اوکړی نو ظاهر دا ده چه هر ولی ئے کولے شی که مور
ـ اوکړی هم صحیح ده (وَلَكِ اَجْرٌ) مسلم۔
۷- د مـاشـوم پـه حج کښے اجر هغه ته هم ملاویږی او مور پلار
ـه هم ملاویږی - کما فی المرعاة (۸/۳۱۲)۔

په حج کښې نائب نیول

۱۵- پـنـځـلـسـمـه مـسـئـلـه : پـه حج کښے نائب نیول جائز دی
ـکن په څو شرطونو باندے :
۱- اول شـرط دا دے چــه مـؤکـل بــه عاجز وی یا بــه مړ وی کــه
ـاقت لری نو نائب نشی نیولے۔
۲- دویم شرط دا دے چه بالغ مسلمان به وی۔
۳- دریـم شـرط دا دے چـه مـخـکښے به نائب ځان دپاره حج کړے
ـی او کــه هـغــه حج نــه وی کـړے نو بیا نیابت نشی کولے ځکــه
ـصحیح حدیث کښے راځی :

(حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُبْرُمَةَ)

(رواه ابوداود وهو قول اکثر اهل العلم، سبل السلام (۲/۱۸٤)

اولا ځان دپاره حج اوکړه بیا د بل نه کوه۔

۱٦ – زنانه د سړی د طرفه حج کولے شی او سړے د زنانه طرفه۔ کما فی البخاری۔

۱۷ – یو سړے فقیر وی بل مال ورکړو ځان له ئے پرے حج اوکړ بیا دا فقیر مالدار شو آیا دوباره په ده حج لازم دے ؟

جواب : نه دے لازم بلکه یو حج کافی وی ځکه الله تعالی بین الله ته تګ یو ځل لازم کړیدے او دا سړے غنی شو په مال د بل باندے۔ (السیل الجرار ۲/۱٦۱، فتاوی الدین الخالص)۔

۱۸ – څوك چه مونځ نه کوی د هغه د طرفه حج کول جائز ند که مړ وی او که ژوندے، دارنګه څوك چه مونځ نه کوی او حج ا ځی د هغه حج باطل دے ځکه تارك الصلاة (مونځ پریخودونکے کافر دے مرتد دے او د مرتد عبادات قبول ندی تردے چه ایما راوړی۔ دے مسئله کښے اختلاف شته لیکن دا قول احتیاط دے۔ فتاوی اسلامیه (۲/۱۸۵)

۱۹ – څوك چه د بل نه حج کوی په مذکوره شرطونو باندے ن آیا حج قِران به ورته کوی او که تمتع او که افراد نو فقه حنفی کښ لیکی چه حج قِران به کوی ځکه چه تمتع خو بیا حج د مکے جوړیږی او دلته مؤکل ورته د پاکستان نه د حج پیسے ورکړیدی ن د هغه مخالفت راځی۔

(لکه عالمگیری، کفایة المفتی (۳۳۳/٤) کښې دی) ـ

لیکن ظاهر دا ده چه حج قِران کښې د هدی بوتلل د میقات نه شرط دے او هغه اکثر خلق نه کوی او نه ئے کولے شی نو حج افراد ډِے اوکړی او که تمتع کوی هم صحیح ده ځکه مؤکل د طرفه د هغه حج اجازه ده چه کوم کیدے شی اوچه کوم نشی کیدے نووکیل په هغې مکلف ندے۔

۲۰ – محرم بل محرم له سر د اختر په ورځ خرئیلے شی کله چه د شیطان ویشتلو او ذبح نه فارغ شی۔

اوګوره اللباب (۱۵٤) وابن ابی شیبه (۱۲۳/٤)۔

۲۱ – په طواف کښې موالات یعنی پرله پسے والے شرط دے او که نه ؟ نو صحیح دا ده چه موالات په طواف کښې شرط ندے ـ

قال النووی فی المجموع (٤٨/٨) :

اَجْمَعَ الْمُسْلِمُوْنَ عَلٰى اَنَّ الْقُعُوْدَ الْيَسِيْرَ فِىْ اَثْنَاءِ الطَّوَافِ لِلْاِسْتِرَاحَةِ جَائِزٌ۔

[د مسلمانانو اجماع ده چه د استراحت دپاره طواف کښې لږ شان کیناستل جائز دی]۔

دارنګه که جَمعه اودریږی او طواف لا پوره نه وی نو مونځ به اوکړی او بیا به طواف د هغه ځای نه شروع کړی لیکن دا نیم ګردش ډِے بیا د سره کړی او تول طواف ډِے نه د سر نه کوی۔

(فتاوی هیئة کبار العلماء ٤٦٤/١، محلی : ٥) ـ

لیکن که عبث او بلا ضرورت انقطاع ئے طواف کښې راوستله لکه ټیلفون کوی یا روټۍ ته کینی یا چا سره ګپ شپ دپاره کینی

نو بیا طواف باطل دے۔

والتحقیق فی الدین الخالص، السیل الحرار۲/۱۹۲ النیل ۵/۱۱۰

۲۲- حج تمتع او قِران اهل مکه نشی کولے لکه قرآن فرمائی :

﴿ ذٰلِكَ لِمَنۡ لَّمۡ يَكُنۡ اَهۡلُهٗ حَاضِرِى الۡمَسۡجِدِ الۡحَرَامِ ﴾ ۔

یعنی حج تمتع او قِرآن د آفاقی کسانو دپاره دی۔ دے باره کښے روایت د ابن عباسؓ بخاری کښے هم شته۔

۲۳- حج اکبر بعض خلق وائی هغه حج دے چه جُمعه او عرفه جمع شی، دا اصطلاح د قرآن او حدیث نده هاؤ! د دغه حج فضیلت شته۔ لیکن حج اکبر هر یو حج ته وائی او حج اصغر عمرے ته وائی او کوم روایت کښے چه راغلی دی چه عرفه او جمعه جمع شی نو د اوویا (۷۰) حجونو نه زیات ثواب لری نو هغه ضعیف بلکه موضوعی حدیث دے۔

زاد المعاد ۲/۱۷، صحیح الجامع الصغیر ومقدمته ٥٤ ضعیفه ۳/۳٤۱

۲٤- د زنانه سفر په غیر د محرم نه د حج، عمرے دپاره روا ندے اگر که ډیرے زنانه ورسره وی، نبی علیه السلام فرمائی :

لَا يَحِلُّ لِامْرَاَةٍ تُوْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ اَنْ تُسَافِرَ يَوْمًا وَلَيْلَةً اِلَّا وَمَعَهَا مُحْرِمٌ۔ متفق علیه۔

(هیڅ یوے ښځے لره چه په الله او په ورځ د آخرت ایمان لری دا روا نهٔ دی چه د یوے ورځے او د شپے سفر بغیر د محرم نه اُوکړی۔

۲۵- که محرم نه وی پدے حج فرض ندے۔

۲٤- که یوه زنانه خاوند حج ته نه پریدی نو دے له جاز دی چه

د ورور سره یا پلار سره لاړه شي او د خاوند اجازت ته ضرورت نشته۔ حدیث دے (لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِيْ مَعْصِيَّةِ الْخَالِقِ) د فرض حکم په مقابله کښې د مخلوق خبره منل نشته۔

۲۶- په حج یا عمره کښې زنانه د حیض د منع کولو گولے خوړلے شي پدے شرط چه ضرر نه ورکوي۔

الفتاوی الاسلامیه (۱۸۵/۲)

۲۷- حج کول په هغه چا فرض دی چه په جهاز یا گاړی کښې یا پیدل په اس وغیره تللے شي بیت الله ته او بدن ئے روغ وي، دومره نفقه ورسره وي چه خپله خرچه اوکړي او کور کښې هم خرچه پریدی (مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا - ای الزادُ والرَّاحِلَةُ الحدیث)۔

بعضے خلق ښه مالدار وي او بیا هم حج نه کوي ځکه چه مال په اسراف طریقه خرچ کول غواړي، د دنیا سامانونه راوړل یا خیراتونه کول وغیره، نو د فرض عمل نه په بدعت پاتے شي۔

۲۸- د پلار په مال بچے مالدار ندے هاؤ! که پلار اجازت ورکړي چه حج اوکړه زما په مال باندے بیا پرے حج فرض شو، ځکه دا هم مالدار شو په هبه سره۔

۲۹- یو سړی د حج او عمرے هرکال نذر منلے وي لیکن اوس ئے وسع نه کیږي نو څه به کوي؟ الجواب: که داسے حال وي چه دا یقینا معذور دے نو بیا به د قسم کفاره ورکړي نذر به ئے پوره شي:

مَنْ نَذَرَنَذْرًا لَا يُطِيْقُهٗ فَكَفَّارَتُهٗ كَفَّارَةُ يَمِيْنٍ الحديث.

(ابن ماجه (۲۱۲۷) وهو موقوف علی ابن عباس وسنده صحیح ۔

۳۰- په يو مزدوريا پوليس چه اسلامى حكومت د حج اجازت نه وركوى نو آيا حج پرے شته ؟

جواب : آؤ ! حج پرے فرض دے د الله تعالى د طرفه، د حكومت خبره يا د بل خبره په مقابل د الله كښ نه منل كيږى هاؤ ! كه پريدے عـمل او كار بربادېږى نو بيا به ضرور اجازت اخلى كه نه ئے وركوى كار به پريدى. (الفتاوى الاسلاميه ۲/۱۸۹).

۳۱- د قـرض اداء كول مخكښے دى له حج كولو نه هاؤ! كه مال ورسره د حـج بيـل وى او د قـرض جـدا نـو بيا خير دے، دارنگـه كـه قرض په آسانئ سره خلاصولے شى نو بيا باك نشته.

۳۲- پـه قرض پيسو حج كول صحيح دى ليكن كه د قرض اداء كـول گـران وى بيـا تـرے ځـان سـاتـل پـكـار دى ځكه قرض معامله سخته ذمه وارى ده.

۳٤- مـورپـلار كـه مـالدار وى او حج ئے نه وى كړے او مړ شو او مـال تـرے پـاتـے وى نو واجب ده چه حج ترے اوشى او كه مسكينان وى نـو بيـا پـه اولادو بـاندے واجب نه ده چه د هغوى د طرفه نه حج اوكړى هاؤ ! كه تبرّعًاو احسانًا ئے كوى نو غوره ده.

۳۵- كـلـه چـه نيـت د احـرام ځـان دپـاره اوتړى او بيا ئے بدلوى د پلار يا مور دپاره نو دا تيك نده ځكه الله تعالى فرمائى :

﴿ وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ﴾ اكثـر اهل علم فرمائى : حج او عمره په شروع سره لازميږى.

۳٦- يو حج د دوه كسانو د طرف نه بالاتفاق نهٔ صحيح كيږى.

۳۷- جده میقات ندے که څوك جدې ته بلا احرام اورسيدو او د حج يا د عمرے اراده ئے وی نو په دهٔ باندے ميقات ته تلل لازم دی که ورله ممکن وی او که چرته ممکن نهٔ وی نو د بعض علماؤ په نيز په دهٔ باندے دم لازم دے۔

او که د حج یا عمرے اراده ئے نه وی روسته ئے اراده پیدا شی نو بیا د جده وغیره نه احرام تړلے شی (بخاری)۔

۳۸- په هیره یا په خطاء سره ویخته یا نوکونه اخستلو باندے هيڅ نشته قال تعالى :

﴿ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِيْنَا اَوْ اَخْطَأْنَا ﴾ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ. اِنَّ اللّٰهَ تَجَاوَزَعَنْ اُمَّتِیَ الْخَطَأَ وَالنِّسْیَانِ وَمَا اسْتُكْرِهُوْا عَلَيْهِ.

ابن ماجه۔

۳۹- دارنګه که چا په احرام کښے سهوًا یا په خطا سره څه ښکار مړ کړو نو په ده باندے جزاء نشته علی القول الراجح۔ کوم اثر چه قرطبی یا تفسیر احسن الکلام ٤/ کښے لیکلے نو هغه مرفوع او صحیح حدیث ندے بلکه د صحابو اقوال دی د یو بل سره متعارض دی هلته ئے اوګوره، قرآن کښے ﴿ مُتَعَمِّدًا ﴾ قيد راغلے دے په همدے عمل پکار دے۔

٤٠- بعض خلق طواف فرض مخکښے د عرفات د تللو نه کوی دا غلط کار دے طواف فرض د اختر د نیمے شپے نه مخکښے په اتفاق سره نه کیږی بلکه د اختر په ورځ یا په صبا له کول پکار دی۔

٤١- **طواف وداع** - آخری طواف دے چه د هغے نه روسته

حصاریدل نشته مگر که د رش (گنړې) د وجه نه پاتے شی لږ وقت نو باك نشته۔ دارنګه که د طواف وداع نه بعد څه سامان مکه کښې اخلی نو خیر دے۔

٤۲- په حرم شریف کښې یو شے چا اوموندلو نو لازما به ئے اعلان کوی همیشه دپاره، خو که دا کار ورته ګران وی نو حکومت ته ئے دے اوسپاری، ځکه لقطه د حرم همیشه حرامه ده۔ د باقی علاقو پشان حکم نه لری (بخاری، مسلم)

٤۳- شیطان ویشتلو کښې بعض خلق هغه عمود (ستنه، دیوال) ته شیطان وائی او حال دا دے چه شیطان ویشتل هغه حوض دے کوم کښې چه دغه ستنه ولاړه ده۔ دا ستنه نښه ده د شیطان، نو ته به کانړے د هغه حوض کښې اچوے دغه ولاړه ستنه، دیوال ویشتل نشته، هاؤ که هغه ډے اوویشتلو او کانړے حوض کښې واقع شو نو کار اوشو۔

٤٤- په تقدیم او تاخیر د طواف یا سعی یا شیطان ویشتلو یا ذبح کولو کښې څه نه لازمیږی لیکن پدے ترتیب سره حج کول غوره او افضل عمل ډے (رذح طس) یعنی رمی، شیطان ویشتل، بیا ذبح کول، بیا سر خرئیل، بیا طواف بیا سعی کول۔

او هر چه اثر د ابن عباسؓ دے:

[مَنْ نَسِيَ مِنْ نُسُكِهِ شَيْئًا اَوْ تَرَكَ فَلْيُهْرِقْ دَمًا].

نو دا د نبی ﷺ قول ندے او د ابن عباسؓ نه نقل شویدے په سنن کبری کښې دارنګه ارواء الغلیل (۱۱۰۰) باسناد صحیح

لیکن دا رأی د ابن عباسؓ ده او مرفوع حدیث کښې خطا او نسیان معافی راغلے ده لکه الموسوعة الفقهية لحسين بن عوده کښې تفصیل دے (۲۹۸/٤)۔

خاتمه د کتاب

د مسجد نبوی او نبی ﷺ د قبر زیارت له (زما نفس دې د هغه نه قربانی شی) **او دا رنګه غارِ حراء یا نورو مسجدونو ته د تللو بیان۔**

اوله خبره داده : چه په حج کښې مدینې ته تلل نه فرض نه واجب او نه سنت دی۔ بلکه مدینې طیبې ته تلل د حج سره هیڅ تعلق نه لری بلکه مدینه طیبه ته تلل په غیر د حج نه سنت دی او اظهار محبت دے لیکن حاجیان ځکه په حج کښې مدینې ته ځی چه مدینې ته جدا سفر کول د پاکستان نه یا د بل ملك نه کول ګران دی هر څوك چه دمدینې طیبې ته تلل غواړی نو هغه دې اول دے حدیث باندې عمل کولو دپاره لاړ شی چه رسول الله ﷺ فرمائی : چه زما مسجد کښې یو مونځ کول په زرو (۱۰۰۰) مونځونو حسابیږی۔ [بخاری، مسلم]۔

او کوم روایت کښې چه پنځوس زره مونځونه راغلی دی هغه روایت ضعیف دے نو هرکله چه مدینې طیبې ته اورسیږی او په مسجد نبوی کښې تحیه مسجد اوکړی نو بیا به د رسول الله ﷺ د روضې مقدسې دپاره ورشي لیکن د اول نه به د محمد ﷺ د قبر زیارت اراده نه کوی دا خبره ځکه کوو چه بیا د حدیث د محمد

ﷺ نه خلاف راځي او داسے نه ده پکار چه محمد ﷺ سره مینه کوے او د هغه د وینا نه مخالفت کوے بیا به ددے مثال داسے شي لکه پښتانه وائي (د خره مینه لغطه وی)۔

او د هغه په حدیث کښے دا دی :

عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ رضی الله عنه قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ لَا تَشُدُّوْا الرِّحَالَ اِلَّا اِلٰی ثَلٰثَةِ مَسَاجِدَ، الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَسْجِدِ الْاَقْصٰی وَمَسْجِدِیْ هٰذَا. متفق علیه۔

ترجمه : روایت دے د ابو سعید الخدریؓ نه چه رسول الله ﷺ فرمائیلی دی چه سفر به نه شي کولے او بل روایت کښں راځي. چه سفر مه کوئ هیڅ ځائے ته مګر درے جماتونو ته ئے کوئ ځکه دا موجب د ثواب دی چه هغه مسجد حرام او بیت المقدس او مسجد نبوی دے۔

او بله وجه دا ده چه پدے باندے تولو صحابو - رضی الله عنهم- اجماع کړیده چه یو ځائے ته یا یو قبر یا یو مسجد ته - سوا ددے دریو مسجدونو نه- سفر کول پدے نیت چه هلته ثواب ډیر ملاویږی دا ناروا او بدعت دے۔

او کوم صحابه چه بصره، کوفه، شام، مصر، اویمن وغیره کښں اوسیدل نو یو هم د رسول الله ﷺ د قبر زیارت نه دے کړے ۔

بلکه کوم خلق چه هغه حدیث پیش کوی چه بلال رضی الله عنه رسول الله ﷺ په خوب کښں اولیدلو چه ورته وے وئیل چه بلاله ! ولے مدینے طیبے ته نه راځي نو بلال رضی الله عنه مدینے ته

ورغے او مسجد نبوی کښیے ئے اذان اوکړلو او مدینه په لرزان شوه او تهول خلق په ژړا شو تردے چه ښځے د کورونو نه راووتلے۔ دا حدیث نه دے بلکه دروغ دی [المنار المنیف]۔ اوګوره الموضوعات لابن جوزیؒ۔ او دا حدیث په اتفاق د علماؤ نه دے ثابت۔

امام مالکؒ چه د مدینے طیبے اوسیدونکے عالم دے هغه به دا قول بد ګنړلو چه یو سړے اووائی : زرت قبر النبی ﷺ۔ ما د رسول الله ﷺ د قبر زیارت اوکړلو او همدارنګه پدے خبره باندے نور ډیر دلائل دی۔ بعضے خلق دا حدیث پیش کوی :

مَنْ زَارَنِیْ بَعْدَ وَفَاتِیْ فَکَاَنَّمَا زَارَنِیْ فِیْ حَیَاتِیْ۔

رسول الله ﷺ فرمائی : چا چه څما زیارت زما د مرګ نه پس اوکړلو نو ګویا کښ ده زما په ژوند کښ زما زیارت اوکړلو دا حدیث موضوع دے، دروغژن دے یعنے چا رسول الله ﷺ باندے دروغ وئیلی او جوړ کړیدی ۔او بعضے بل غلط حدیث پیش کوی چه :

مَنْ حَجَّ فَلَمْ یَزُرْنِیْ فَقَدْ جَفَانِیْ – او– مَنْ زَارَنِیْ وَزَارَ اَبِیْ فِیْ عَامٍ وَاحِدٍ ضَمِنْتُ لَهٗ عَلَی اللّٰهِ الْجَنَّةَ.

ترجمه : چا چه حج اوکړلو او زما زیارت ئے اونکړو نو ده زما سره جفا اوکړه او چا چه په یو کال کښیے زما او زما د پلار یعنے ابراهیم علیه السلام زیارت اوکړو نو دا به جنتی وی۔ دا تول روایتونه غلط دی اګر که مولیانو په خپلو کتابچو کښ لیکلی دی۔ څکه دا حدیثونه په صحاح سته و کښ نشته۔ او نه په

مسند احمد کښې شته او نه په نورو مشهورو کتابونو د احاديثو کښې شته بلکه دا قسم روايتونه دارقطنى په موضوعى سندونو سره ذکر کړيدى نو دے قسم حديثونو له هيڅ قسم اعتبار په دين کښې نشته۔ بعضے ے تحقيقه خلق وائى : چه دا خو صرف د شيخ الاسلام ابن تيميةؒ قول دے او نور علماء داسے نه وائى۔

زه وايم چه ټول پيغمبران خصوصا نبى ﷺ او ټول صحابه او تابعين او ټول امتِ مسلمه پدے خبره کومه چه مخکښې بيان شوه متفق دى، سوا د څو بدعتيانو نه څه پکښې ځان ته محبانِ رسول الله وائى۔ او حال دا دے چه نه د هغه د سنت نه خبر دى او نه د هغه د طريقے نه خبر دى بلکه هسے ے ځايه دعوىٰ کوى ۔

نو اے مسلمانانو ! د صحيح دين تابعدار شئ ځکه محمد ﷺ مونږ په واضحه لار پريښى يو مونږ ته ئے پوره دين رارسولے دے ددے دين تابعدارى کول ضرورى دى نورو طريقو جوړولو ته حاجت نشته۔

کله چه مدينے طيبے ته اورسيږى نو اول به مسجد نبوى ته لاړ شى هلته به په سنت طريقه داخل شى يعنى درود به اووائى او دا دعا به اووائى :

اَللّٰهُمَّ افۡتَحۡ لِىۡ اَبۡوَابَ رَحۡمَتِكَ۔

لکه حديث د مشکات کښې راغلى دى بيا که د جمعے وخت نه وو نو دوه رکعته تحية المسجد به کوي که چا په (روضة من رياض الجنة) کښې اوکړل نو ډيره ښه ده بيا به د رسول الله ﷺ